

TURHAN

YÖN

Çetin ALTAN
Sadun AREN
Nimet ARZIK
Doğan AVCIOĞLU
Celalettin ÇETİN
Ali GEVGİLİ
Erhan IŞIL
Abdi İPEKÇİ
Fatma MANSUR
Aziz NESİN
Nijat ÖZÖN
İlhan SELÇUK
Turhan SELÇUK
Mümtaz SOYSAL
Taner TİMUR
Ali ULVİ
Suat YALAZ

Yıl : 1 - Sayı : 5

17 OCAK 1962

100 Kuruş

BİLDİRİ

İlk sayısı çıktığı günden itibaren YÖN okuyucuları, telgraf ve mektuplarla müraaat ederek imzalarının bildiriye konmasını istemişlerdir. Gelen imzaları ve mektupları sırası ile yayınlamaya bu sayımızda da devam ediyoruz. Yer darlığı dolayısıyla bu sayımıza koyamadıklarımızı ve daha sonra gelenleri önümüzdeki sayılarda yayınlacağız.

Diğer taraftan, Bildiri'ye imza koyan okuyucularımızdan bazıları, şu veya bu noktanın daha fazla açıklanmasını istemekte, sorular sormaktadırlar. Çok az sayıda olmakla beraber, Bildiri'ye katılmadıklarını yazanlar ileri sürülen fikirlere karşı cephe alanlar da vardır. YÖN önümüzdeki sayılarında birinde bu noktaları tartışma konusu yapacak ve çeşitli görüşlerin daha iyi belirtilmesine çalışacaktır.

Bildiri'yi okudum. Beğendim. Dergiyi de merakla bekledim. İzledim. Türk toplumunun yararına buldum.
Cumhuriyetimizin niteliklerinden olan **"SOSYAL"** (Anayasa, m. 2) Devlet kavramının siyasi edebiyat alanında sık sık kullanılması: Bu kavramın boş bir kalıp olmaktan çıkarılması, daha doğrusu Türk toplum gerçeklerine uygun bir içerikli (muhteva) taşınmasını gerektirmektedir. Anayasa'nın üçüncü bölümünde yer alan: **«Millî güvenliği, sosyal güvenliğini, sağlık haklarını, öğrenimini, sağlığını, kooperatizmini, tarımını ve çiftçisinin korunmasını... gibi sosyal ve iktisadi hak ve ödevlerin gerçekleştirilmesi için: Sorunlarınıza kendi açınızdan bakabilecek bilim ve düşünce adamlarımızın, aydınlarımızın, gençliğimizin... Ortak bir amaca yönelen sosyal bir ortamda birleşmeleri uygundur.»**

rimlerinizi bir ideoloji ve doktrin gücüne ulaştırabilmemizin, gerici ve gericilikle mücadele etmemizin öncelik şartı: Elele ve birlikte dayanabilmeliyizdir. Geniş halk yığınlarımız, dar ve sabit gelirlerimiz: Şuurlu bir uyum içinde toplum kalkınmasına katkıları ölçüsünde, millî gelir artışında payına düşenin adalet ve insaf ile bölüşülmesini sabırla, ama mutlaka beklemekte kararlıdır. Dağınık olan düşünce — düşünce — ölümlerimizi yavaş yavaş bir düzen içinde ortak bir YÖN'de toplamamız da mutlaka gerektirmektedir. Birlik olur, tek bir düşüncemizdir. Siyasal iktidarları ellerine geçireceklerin en liberal ve muhafazakarları bile **DEVLETÇİLİK** akımının gereklerine uymaya zorunlu kalacaklardır. YÖN'e yayın alanında başarılar diler, düşüncesiz suçlamalardan yılmadan, cesaretle ve azimle çalışmalarını umutla beklerim. Saygılarımla.

tasvip ettiğimi arz ederim.
Şeref ULUĞ
(Topçu pilot yüzbaşı)

Her isabetli düşüncede olduğu gibi, bunda da kara kuvvet boş dursunacaktır. Ama ne varki bu sefer, her zamankinden daha evvel boyunu ölçmüş olacaktır. Çünkü bu ülkede artık onu barındırmayacak büyüklükte bir aydın topluluğu yaratılmıştır. Bu konuda en büyük eksikliğimiz buydu: Toplamamızın, haklı düşüncemizi duyuramadığımız. YÖN, bildiriyle bu eksik yanımızı da kapatmış oluyor.

Yaşar BARUT
(Öğretmen)

«YÖN'ü kendi yönüme uygun buldum. «BİLDİRİ» de açıkladığı gibi, süratle kalkınmak zorunda olan toplumumuzun bu amaca ulaşılacak bir ortak kalkınma felsefesinde birleşmemiz gerekmektedir. Türk toplumunun yapısını nüfuz edebilecek için, onu ortasından şakkekip baktığımızda, büyük çoğunluğun aç ve sefil olduğunu, insan şerefinin ortasına ve insan olma haklarına denge olabilecek bir tarzda yaşamadığını ve bilgi yönünden de çok yoksun bulunduğunu görürüz.

Yayımlanmış olduğunuz «Bildiri»deki fikirleri tamamen benimseyemediğim ve imzalamakla öğünceğimi bildirirken, fikir alanındaolumlu tartışmalara yol açacağına inandığım «Bildiri»yi yayımlayan «YÖN»e basın hayatında devamlı başarılar dilerim.

M. Hilmi ÖZENLİ
(Amerikan Askeri Yardım Grubunda Tercüman)

Bildiri'yi geleceğin Türkiye'sini yaratmak yolunda atılmış ilk adım ve mutlu bir geleceğe ışık tutan ilk fikir olarak ümitle, inançla selamlıyorum ve imzama koyuyorum.

Salih Zeki YILMAZ
(Hava Üsteğmeni)

Bildiri'yi imzalıyorum. Bildiri'de bir yenilik yok. İleri sürülen düşünceler C. H.P. nin ana ilkelerine uygun olarak programında yer alması ve C.H.P. iktidarından sonra uygulanması gereken, fakat C.H.P. programında tam olarak bulunmayan ve CHP'ce tam olarak uygulanmayan düşüncelerdir. C. H.P. bu düşünceleri sahip çıkamayacak hale geldi, bu düşünceler yarı CHP'nin dışında bulacak demektir. YÖN bu görevi üstüne alacağı benzer.

Ali TURGAN
(Avukat)

«BİLDİRİ» nizi çok enteresan buldum ve ileri bir düşüncenin eseri olarak kabul ediyorum. Millî kalkınmamızın, ancak şuur ve metodik bir devletçilik vasfıyla gerçekleştirileceğine öteden beri inanmış bir aydın kişi olarak «Bildiri» nizi imzalamakla sosyal ve vicdani bir sorumluluğumun gerekçesini yerine getirdiğime inanıyorum.

Yurdumuzun fikir hayatında büyük bir ihtiyacı karşıladığını memnuniyetle gördüğüm «Yön»e başarılar dilerim.

Suat ERGİNER
(Yazar)

Müsterak bildiriniz, şimdiye kadar topluluk ruhlarını fesat bulan saraylar sakinlerini telâşa düşürdüğü kadar, %70 açlıkla zell kulübelerde oturanlarımıza da ümit ışığı olmuştur.

Refik ÇİĞ
(Aşkale ÇKMP. Başkanı)

Basından

Le Monde

TÜRKİYEDE TOPLUM UYANIŞI

Geçen senenin son gününde İstanbul halkı gerçek bir ihtilâl yaşadı. Memleketin her tarafından gelmiş olan binlerce işçi bu eski başkent sokaklarında, hiçbiri Türkün şimdiye kadar açıkça söylemeye cesaret edemediği sözleri haykırarak yürüyüş yaptı. Ücretlerin yükseltilmesi ile, 1961 Anayasasına yazılmış, fakat hâlâ hükümet tarafından yürürlüğe konulmuş olan grev hakkının verilmesini istiyerek nümayişler yeni bir devir açmış oldular.

Şimdiye kadar modern Türkiye'nin, ne Atatürk ne de ondan sonraki devrinde, hiçbir hükümeti toplumsal taleplerinin kitle gösterilerine konu teşkil etmesine müsaade etmemişlerdi. Bağımsız bir Cumhuriyetin kuruluşu, hükümetin makarri olan memleketin laikleştirilmesi gibi gizli muazzam mücadele ve harpten sonra millî savunma gerekleri, iktidarların bu tutumunu az çok haklı gösterebilirdi.

27 Mayıs 1960 askeri ihtilâlindeberi durum süratle değişti. Başta bu hareketin gayesi «demokratik müesseseler dönme» idi. Bir Anayasasını hazırlanması ve kabulünü sağlayarak, dürüst seçimler yaptırarak ve bir sivil kanun hükümet kurulmasını teşvik ederek, askeri idareciyelere yerlerini tutmuş oldu.

Ancak, İnönü hükümetinin kuruluşu ile sonuçlanan bütün bu hâdseler süresince, ihtilâlin iş başına getirdiği genç subaylar, Mendevce rejiminin düşmesine sebep olacak bazı benzer yolsuzlukların önüne geçmek üzere alınan tedbirlerin, doğrudan doğruya halk iradesine dayanmadığı takdirde, tesirsiz olacağı kanaatinde idiler. Bu kanaat, bazı aydınların desteği ile bazı subayların bir sosyal reform hareketini savunmaya yöneltti. Bunlara göre, ancak bu hareketle rejim kitleler tarafından şuurlu ve devamlı olarak savunulabilir.

Bu düşüncelerin doğruluk derecesi ilk olarak grevlerinde kendini gösterdi. Geçici hükümet gazetecilere bazı haklar tanımış, fakat gazete yöneticileri bunları uygulamak istememişlerdi. Gazeteciler bir umumi grev yaptılar ve neticede hükümetin bir kısmını gerçekleştirdiler.

Düzenin bozulmamasına çok itina göstermesine rağmen, askeri idare bu hareketi bastırarak şöyle derse, o altından bunu destekledi bile. Amaçları patroulların tutumunu değiştirmek ve kitlelere 27 Mayıs İhtilâli ile sosyal adalet politikasının nihayet bir hareket noktasına kavuşturulmasını anlattı.

O zamandanberi Anayasamızın sosyal konularla ilgili maddeleri, sivil temsilciler meclisi üyelerinin, statükoya mahafaza etmek isteyen eksiklerinin sulnyetile ile katılmaya hazır olduklarını ilk günlerinden itibaren işbirlikçi kuvvetlerin ve üniversitenin devrimci elemanlarının, sosyal ihtilâlden yana daha da önemli bir hareketi destekleyecekleri belli olmuştur.

İstanbul nümayişlerini, yüklenme bezaltına işçilerinin bir ücret artırım ile sonuçlanan, grevi takip etti. Bunların ardından başka hareketlerin geleceği de açıklanmıştır.

Hâlâ çok kuvvetli olan askeri makamların zımnî teşvihi, hattâ teşvihi ile Türkiye'de bazı çarklar dönmeye başlamıştır.

Bu da beklenmedik sonuçlar verecektir.

AKIS

Türkiye'de, bilhassa son zamanlarda kadar ilerici ve sosyalizmi komünistlerin tasalludundan korumak pek zor olmamıştır. Ancak yeni yeni, o da her türlü şüphenin üstüne de aydın bazı çabuların, sosyalizmin dış cılısındaki perileşmişliğe bevesleler kendilerine bir yön tuttumaları neticesinde, her ki toplumda «Her sakallı baban sanma» tarzında bir «Her solu komünist değildir» müsamahası belirmişlerdir. Tebbi karşı kuvvetler halen bu müsamahakar zihniyet belirsizlikle mücadele halinde ve onları, daha doğrusun öldürmeye kalkışmaktadır. Ama bunların, memleketin sosyal kuvvetleri için menfur bir cepheyi teşkil etmeleri ve çamaştırmaları, daha doğrusun kaçırılmaları düşüncemizi, sosyalizmin elde ettiği ilerlemeyi durduramazsa benzeri bir tedir.

BÜYÜK ZAFER

Tekrar ediyoruz Komünizm tehlikesi — hele şu zamanlarda — muhakkak ki vardır. Fakat bu tehlike ile mücadelelenin yolu bağırıp çağırarak, her kendimizimize aykırı fikir Komünist diye damgalamak, dergiler üzerinde em — çekic resimleri vechetmekle ve nihayet gazeteleride yıkmakla, matbaaları tahrip etmekle olmaz. Hakiki mücadelenin ilk şartı komünizmi ve metodlarını bilmek ve mücadele içinde de komünizme karşı mukavemeti aşırı inanca sosyal, iktisadi ve siyasi amilleri ortadan kaldırmaktır. Fikirlerin bile kitap, dergi gazete yakmakla, matbaaları kapatmakla, insanları hapsedmekle veya öldürmekle — edilmişse de — asırlar boyunca ispat edilmiştir. En zayıf cereyanlar ve en yanlış fikirlerle bile ancak bilgi ile mücadele edilebilir.

Altınur

IMZALAR

BUHANETTİN ULUÇ (Cumhuriyet Senatosu üyesi, emekli General), **SEBAHAT ENOKTEM** (Öğretmen), **S. ENOKTEM** (Öğretmen), **AHMET TOP** (Gaziantep Çimento Sanayi İşçileri Sendikası Başkanı), **ERDOĞAN ÖZSOMAR** (Maliye Bak. Hazine ve Kambyo kontrolörü), **A. K. DOĞAN TAMER** (İst. U. Hukuk Fak. Öğrencisi), **ORHAN BİNGÖL** (Ticaret Bilimler Mesnevi), **DOĞAN KASAHOĞLU** (Avukat, Tanın gazetesi Ankara temsilcisi), **ÖZDEMİR KALPAKÇIOĞLU** (Gazeteci), **MEHMET HAMİDİ ÇETİN ZIYLAN** (Dünüşyönde yazarı), **MEHMET TAŞKESEN** (Hukuk Fakültesi öğrencisi), **NILGÜN TAŞKESEN** (Destinatris), **NEGATİ KOŞKUNER** (Yargı Adyav), **NEZİH YERÜK** (Ast. Subay), **MEHMET ÇELİK** (A. U. Hukuk Fakültesi öğrencisi), **C. METİN ŞEKERÇIOĞLU** (Hukuk Fakültesi mesnevi), **YILMAZ SERİN** (Makine teknisyeni), **H. ALİ KOCA** (Ziraat teknisyeni), **HASAN OKUR** (Öğretmen), **EKREM ÖZMEN** (Orta okul öğretmen), **SİRİHİ KÖRPECTÜNCÜ** (Büro kâşifi), **VURAL SAVAŞ** (D.T.C. Fakültesi öğrencisi), **TUHHAN BAYRAKTUTAN** (Profesyonel futbolcu), **MAZHAR ERNALBANT** (Avukat), **FUAT ALBAYOĞLU** (Yorgacı), **AYDIN ÖZAKIN** (S.B.F. mesnevi), **ŞAKIR TUTER** (Havalandırmacılık testatözü), **M. EDİP EREN** (İst. U. Hukuk Fakültesi öğrencisi), **ÖĞÜZ KOYUTURK** (Ecaib), **GÖN. GOR GENÇAY** (Şair), **SUAT ERGİNER** (Yazar), **Mülga Milli Kurumna Teşkilâtından Emekli Müdür Nuvvün**, **MUSTAFA ONAR** (Öğretmen), **TIMUR ERKMAN** (S.B.F. öğrencisi), **ONUR ÖZMEN** (S.B.F. öğrencisi), **TURGUT UÇUK** (S.B.F. öğrencisi), **İRDİM TÜZEL** (S.B.F. öğrencisi), **ÖNDER ÖZAR** (S.B.F. öğrencisi), **GÜLDEN ÖYMEN** (S.B.F. öğrencisi), **ERKİMEN ÖZKAN** (S.B.F. öğrencisi), **TANJU KONURALP** (S.B.F. öğrencisi), **ALEY SÖN** (MEZ (S.B.F. öğrencisi), **HALİL İLETMİŞ** (Atabek Üniversitesi Ziraat Fak. öğrencisi), **ENSAL ÖZDOĞAN** (Ank. Hukuk Fak. öğrencisi), **ŞEVKET TEMEL** (Necatî Eğitim Enstitüsü), **ÖMER ŞAFAK** (İnsaat Yök. Mehdendisi), **KAMİL ÖNLU** (Uçuram Enstitüsü öğrencisi), **NEGATİ DOLORMAN** (Film peşev ve yapımcısı), **SUAT YENİDÜNYA** (S.B.F. öğrencisi), **REMZİ GURSU** (S.B.F. öğrencisi).

Öğrencisi, **ALTAN YILMAZ** (S.B.F. öğrencisi), **GÜNTER ÖZMEN** (S.B.F. öğrencisi), **İSRAİL TORUN** (İlkokul öğretmen), **SABİR DARDAN** (Deniz hastahanesinde raporör), **CEMAL ACIKALIN** (Lise mesnevi), **MUSTAFA TURKER** (Emekli Yarbay), **MUHLİS HAMLECI** (İktisadi ve muhastip), **HASAN YALÇIN** (Öğretmen), **KANBER HİŞVANÖĞLU** (Avukat ÇK.M.P. Sivas İl İdare heyeti üyesi), **OKTAY ÖZTÜRKÜOĞLU** (D.D.Y. Z. neci İşletme müdürlüğünde memur), **HÜŞİT ATAKULU** (Avukat), **EM. HULLAH SOMEREN** (Sağlık memuru), **NEDİM TİK** (İst. Hukuk Fakültesi öğrencisi), **NAZMIYE TAPTIK** (Samatya İçişişigortacı Hastahanesi Doktoru), **İsmiye mühdessini**, **İBRAHİM ÖDEMiŞ** (Öğretmen), **İSMAIL TERVEŞLİ** (Şoför), **EROL KURT** (Ankara Hukuk Fakültesi talebesi), **UMİT ÖLMER** (Şair - Yazar), **RANA KARTAL** (Doktor), **ÖĞÜZ DOĞU** (Şiirî testatözü), **HALİT NACAK** (Teknisyen), **MUSTAFA BOTUN** (Teknisyen), **MUSFKER EREM** (Teknisyen), **NEVİN AYSEVER** (Öğretmen), **NECLA AYSEVER** (Dokör), **ERDOĞAN TOLGA** (Y. Mehdendis Mimar), **MEHMET ÇEKER** (Teknisyen), **ARİF ATAUN** (Teknisyen), **HANDAN SELÇUK**, **ÖZGÜR ÖZTÜRK** (Sosyal Asistan), **ERTAN ERGEN** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **VURAL TUMER** (İst. Hukuk fakültesi öğrencisi), **YUSUF AĞIOĞUN** (İst. U. Hukuk Fakültesi öğrencisi), **TULİN ÖZDEN** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **AYLA GÖVENAY** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **AHMET SÖREYYA** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **ALİ SANLI** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **SAFİYE ALKAN** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **ALİ YAŞAR** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **NETATİ SİYAHKAN** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **HULYA BAHTUVAN** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **EYHAN SARGUT** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **NECATİ GÜLSEREN** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **FATMA GUNAL** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **ÖMER DOĞRUL** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **KAMER ALİ ÇELİK** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi), **ÇELİK YALAZKAN** (İst. U. Hukuk fakültesi öğrencisi).

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAI TAHHÜT ETMİŞTİR)

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: **DOĞAN AVCIOĞLU**

İDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8
BAKANLIKLAR — ANKARA.
Telefon: 12 72 00 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenarlı sokağı 32 Cağaloğlu. Telefon 22 93 15 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık Y.A.Ş. — İSTANBUL.

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 30 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylığı (13 sayı) 12:50 T.L.'dir. Öğretmen ve öğrencilere indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., üç aylık 10 T.L.'dir.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dir. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

BAKIŞ

Yeni Türkiye

Türkiye artık eski Türkiye değildir: Devrimci kuvvetleri susturmak ve sindirmek için açılan iftira kampanyasının ilk safhası, fiyasko ile bitmiştir. Hür düşünceye çevrilen komünistlik silâhı, uzun yıllardır ilk defa olarak, geri tepmiştir. Komünizm iddialarına karşı son derece hassas bulunan gençlik teşekkülleri ve büyük çoğunlukla gençlik, komünizm tehlikesini bahane ederek gösteri yapmaya kalkışanlara «Artık, yeter» demektedir. Şimdiye kadar kendilerini mesleki mücadelenin dar hudutlarına hapseden işçi liderleri, hareketin mânasını anlamakta gecikmemiş. Tekstil ve Orman Sanayi İşçileri Federasyonu Başkanı Bahir Ersoy'un ağzıyla, seslerini işitirmişlerdir. Komünizmi tel'in mitingleri tertipliyenler ve gazeteleri yırtanlar, Bahir Ersoy'un ifadesiyle, «işçilerin ve dar gelirli halkın haklarını müdafaa eden Türk Basınının işçi meseleleri üzerinde durmasını istemeyenlerdir».

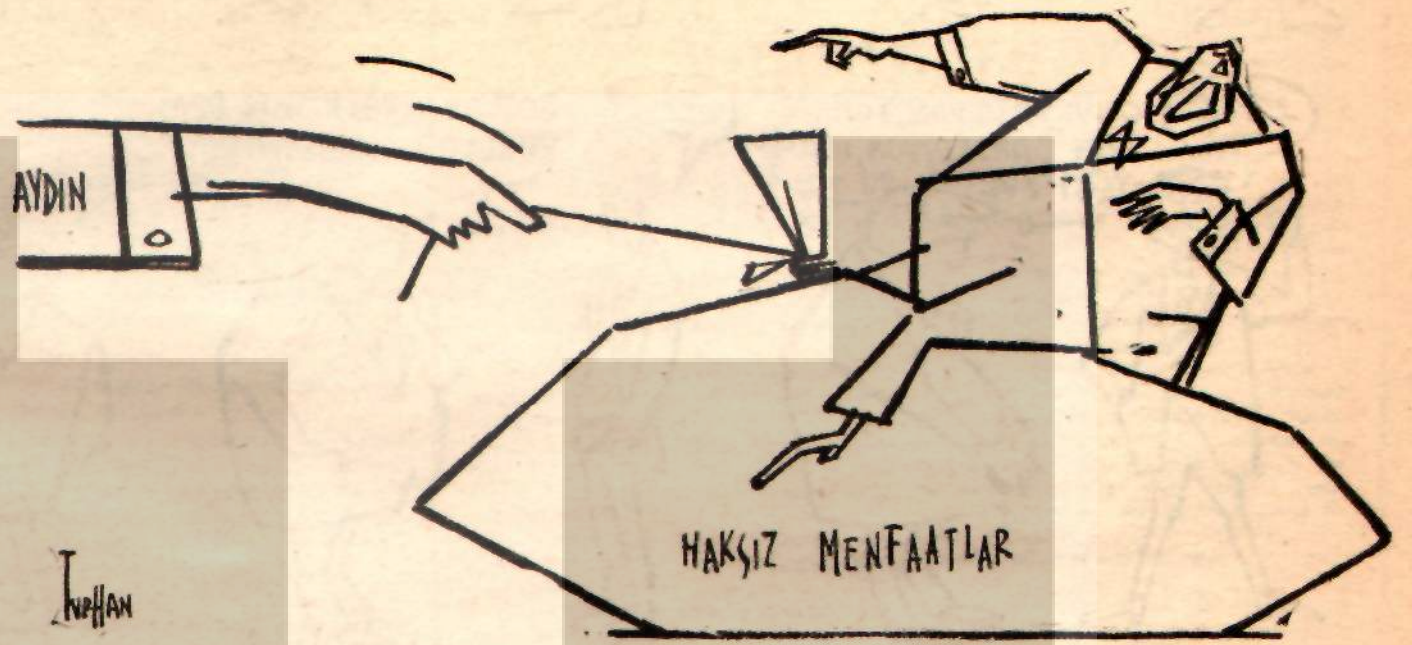
Türk iş'in tebliği de, tehlikeli ideolojilerle mücadele yolunun sosyal adaleti gerçekleştirmek olduğunu açıklamaktadır. Atatürkçü basın, komünizm iftiraları ile düşünce hürriyetini bozma teşebbüsünün karşısına dikilmiştir.

Eski silâhların artık eskisi gibi işlemediğini ortaya koyan bu olaylar, yeni bir Türkiye'nin eşliğinde bulunduğumuzu gösteren belgilerdir. Artık memleketimizde, iktisadi ve sosyal meseleleri cesaretle ele almak, çözüm yolları bulmak zamanı kesin şekilde gelmiştir. Demokrasinin sağlam temeller üzerine oturtulması, ancak bu sayede mümkün olacaktır.

Uyanış

27 Mayıs Hareketi, baskı ile önlenmek istenen sosyal huzursuzluğu gün ışığına çıkarmıştır. Sosyal meseleleri ön plâna geçirmesi, 27 Mayısın belki de en önemli hizmeti olmuştur.

Sosyal huzursuzluk, olayların zorunlu bir gün elbet patlak verecekti. Tek başına hızlı nüfus artışı ve bunun ortaya çıkardığı açlık, gecekondular ve işsizlik dâvâları bile, büyük bir sosyal buhran yaratmak ölçüye gelmişti. Kaldı ki, hızlı nüfus artışı fakir memleketimizi daha da fakirleştirirken, aciz hükümetlerin sürüklediği şuursuz enflasyon politikası, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri tahammül edilemez hale getirmişti. Enflasyondan ısrarla kaçınan insanlar, özellikle memurlar, subaylar, sabit gelirliler üniversite öğrencileri, ithal lisanslarının bir gecede milyonlar yaratıldığını görmüşlerdir. Bigli bankalar, bir imza ile milyonlar imal etmişlerdir. Zahmetsiz arsa spekülasyonu, mazzar, fakat müthiş bir kazanç kaynağı olmuştur. Böylece artan sefaletin yanı sıra, mutlu bir azınlık ortaya çıkmıştır. Enflasyondan ve bol miktardaki dış yardımlardan en büyük payı alan bu mutlu azınlık, milletin tepkilerini hiç hesaba katmayan bir vurdumduymazlık örneği vermiştir. İktidar bu gidişi desteklemiş, iktidardaki adamlar mutlu azınlığın türbülanslı çağrularını, milletin tepki göstermesini aklının köşesinden geçirmiyen bir şekilde aciz bir iktidar grubu, ağzularını kapatmakta, mutlu azınlığın yağmasını düşünmeye sürdürebileceğini sanmıştır. Herkesi yüzünün bütün dünyada kitlele-

— İMDAAAAT... KOMÜNİST VAR...

rin uyanış devresi olduğu, adaletsiz düzenlerin bertarafına büyük sarsıntılar geçirdiği unutulmuştur.

Batı memleketlerinde siyasî meselelerin ağırlık merkezini sosyal adalet mücadelesi teşkil ederken, Batıya açılmış bir Türkiye'de hiç değilse bir kısım aydınların, baskı ne kadar ağır olursa olsun, memleketimizdeki adaletsizliklere göz yumması beklenemezdi. Komünistlikle suçlandırılmak pahasına da olsa, adaletsizliklere karşı isyan patlak verecek ve isyan hissi gittikçe artan sayıda insana sirayet edecekti.

27 Mayıs yaratan sebeplerin belki de en önemlisi (şuur altında kalmış bile olsa) gelir dağılımındaki adaletsizliğin gittikçe artmasının yarattığı bu sosyal huzursuzluktu. Nitekim Millî Birlik Komitesi, geçici bir idare olmasına rağmen, iş başına geçmez sosyal dâvâlara eğilmiş ve tıbbın sosyalleştirilmesi, toprak reformu, vergi adaletinin gerçekleştirilmesi gibi meselelere el atmıştı. 27 Mayısın, geniş tasvip görmesinde, adaletsiz gidişin son bulacağı ümidi de herhalde bir dereceye kadar rol oynamıştır.

Yeni devirden beklenen

Yeni yeni uyanmaya başlayan kitleler ve memleketin uyanık Zinde Kuvvetleri, Anayasanın tanıdığı hakların bir an önce verilmesini, gelir dağılımındaki uçurumların giderilmesini, hızlı bir kalkınmanın ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesini, bugünkü idareden beklemektedir. Nitekim «huzurun tesisi» sloganıyla işbaşına gelen İnönü Hükümeti, iktidarının ilk günlerinden itibaren, eski devri geri getirme sevdalarının giriştiği tertiplerin yansırsa, geniş çapta işçi hareketleriyle karşı karşıya kalmıştır.

Milletvekili maaşları yüzünden gençliğin gösterdiği sert tepki, bu sosyal uyanışın sonucudur. Büyük bir çoğunlukla, aydın çevreler ve basın, hükümetin sosyal dâvâlara el atmasını beklemektedir.

Bütün bunlar memleketimiz için yenidir. Nitekim Le Monde gazetesi yanılma-

mış ve «Türkiyede sosyal uyanış» adlı başyazısı ile, sosyal alanda yeni bir devrin açıldığını bildirmiştir. Fakat, bayale kapılmıyayım, Hükümet sosyal ve iktisadi alanda ciddi reformlara girişmedikçe (bu konuda en ufak işaret yoktur), Sosyal huzursuzluk dalga dalga genişleyecektir.

Parti liderleri arasında düşmanlığın sona ermesi, liderlerin karşılıklı geçip teli teli sohbet etmesi ve hatta Milletvekillerinin bir mucize neticesinde kuzuya dönmesi iyi bir başlangıç olmakla beraber, memleketteki kaynaşmayı önlemeyecektir.

Ortada ik' Türkiye vardır. Yeni ve eski Türkiye karşı karşıyadır. Yeni Türkiye gayri memnunlarla doludur. Gayri memnun bir kütle memleketin ve kendinin daha iyi bir kadeere layık olduğuna, memleketin kaderiyle birlikte kendi kaderinin de değil. seçeceğine inanmıştır. Bu insanlar, yeni Türkiye ile eski Türkiye arasındaki uçurumun kapanmasını toplumun hızla değişmesini istemektedir, sosyal ve iktisadi alanda yurtiçi bir liderlik beklemektedir. Böyle bir kitleyi tebessüm gösterileriyle, uzun bir zaman için yatıştırmaya ve kaşınmaya razı etmeye imkân yoktur.

Bir çıkar yol arayanlara, eski düzeni kurtarmak endişesiyle, çelme takmaya kalkışanların iftira görmemesi bu yüzden. Sosyal uyanışın yaşayan bir Türkiye, de buna şaşmamak lazımdır. Eski Türkiye'nin temsilcilerinin de, sosyal gidişi anlamamasında şaşılacak bir şey yoktur.

Yeni devri, eskiye dönüş şekline anlıyan çevrelerin, bu sosyal uyanış karşısında anlayış göstermesi, yeni duruma ayak uydurmaya çalışması elbette beklenemezdi. Nitekim eski devrin geri geldiğini sanan bu kimseler, çok denemiş komünistlik iddialarıyla sahneye çıkarak, sosyal fikirleri ve istekleri, iftira metoduyla boğmak istemişlerdir.

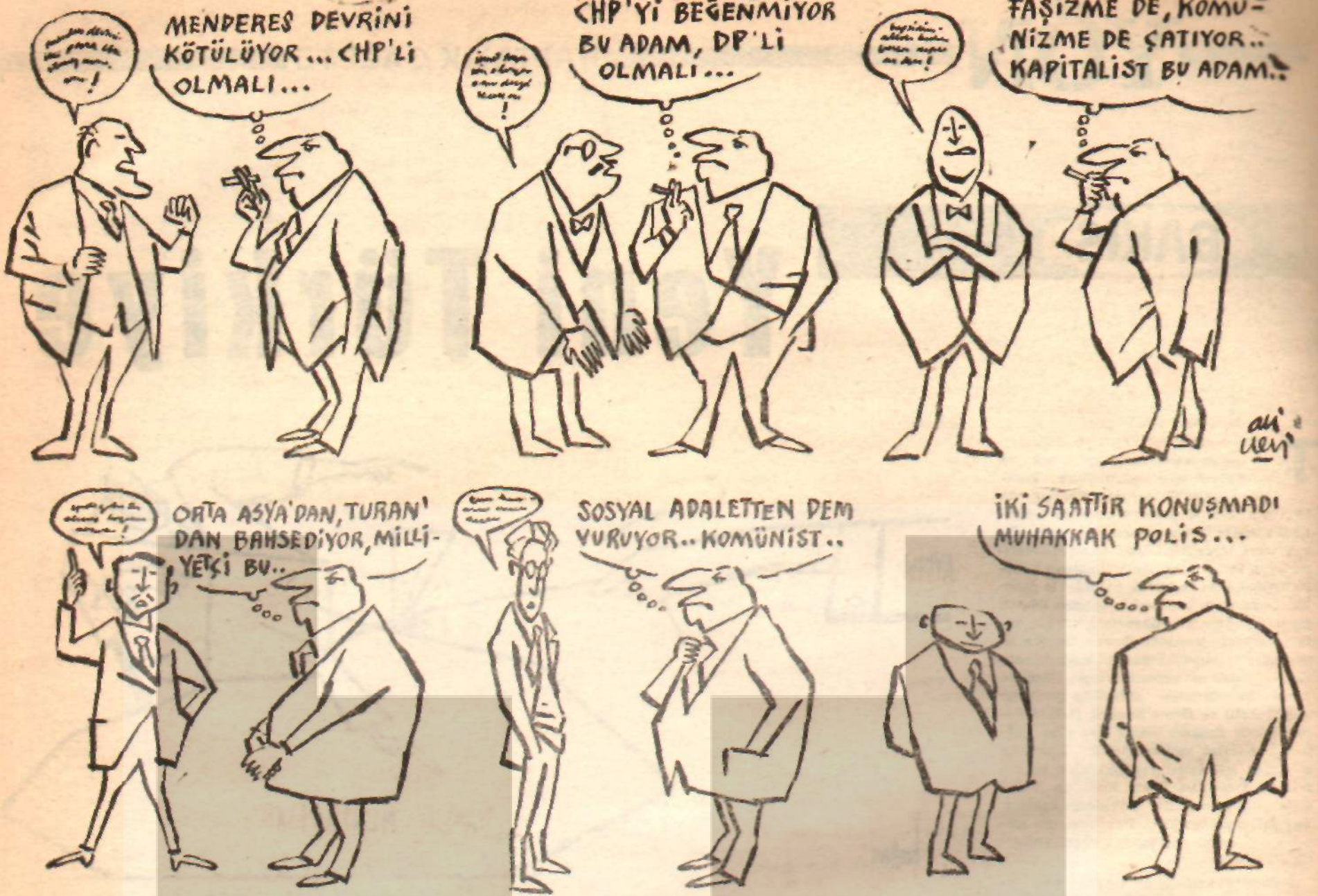
Çalışanların haklarını savunmak ve adil bir toplum düzeninin kurulması yo-

lunda mücadele etmek için çıkan YÖN'e karşı, mutlu azınlığın bir kısım niyop temsilcilerinin gösterdiği geniş tepki, Yeni Türkiye'ye ayak uyduramayışın yarattığı korku ve şaşkınlığın sonucudur. Rahatlarının kaçacağından korkan bu kimseler, açıkça mücadele edecek güce sahip bulunmadıkları için, sağa sola para dağıtarak, kirahk kalemler kullanılarak ve bol bol çamur atarak rahatlarını sağlamaya çalışmaktadır. Fakat mutlu azınlığın niyop temsilcilerine, bugünün Türkiye'sinde artık rahat yüzü yoktur. Sosyal gidişe ayak uyduramadıkları müddetçe, bu kimselerin rahatları kaçacaktır. Artık rahat rahat vergi kaçakçılığı yapamayacaklar, yolsuzluklardan ve arsa spekülasyonundan vurgun vuramayacaklardır. Artık türedi milyonlar ve istismarcı mütavassıtlar gönül huzuruyla viskilerini yudumlayamayacaklar. Toprak reformunu 17 yıldır torpilliyen ağaların savunucuları, artık kahraman edasıyla döşenemeyecekler.

Eski devir, bir daha geri gelmemek üzere tarihe kavuşmuştur. Kurucu Mecliste, bir çok temsilciye «Bu da başımıza nereden çıktı» dedirten sosyal adalet, çoktan toplumun Zinde Kuvvetlerine malolmuştur. Kitleler, kısa bir zamanda sosyal adaletin anlamını kavramışlardır. Bu durumda, iftira metodları ancak sahiplerini yaralayacaktır.

Sosyalist fikirleri, hiç te sempatik bulmayan Akis bile, mutlu azınlığın niyop temsilcilerine şu tavsiyede bulunmaktadır: «Bugün Türk toplumunda, aların zilleri çalışmaktadır. Bilhassa varlıklı zümreler buna kulak verirlere.. Ondokuzuncu yüzyıl kapitalistlerinden daha basiretli davranırlarsa, sosyal adaleti bizzat kendileri, imkân nispetinde gerçekleştirmek için iyi niyet gösterirlere ve hasis menfaatlarının pek esiri olmazlarsa akıllık ederler.»

Doğan Avcıoğlu

BİNDOKUZYÜZALTIMIŞIKI...

GENÇLİK

Gençlik, Atatürk gençliği olduğunu bir kere daha ispat etti. Gençlik, din istismarı gibi milliyetçilik istismarı da yapmaya kalkışmanın oyununu bozdu.

Gençlik, milliyetçiliğin temiz isminin gölgesine sığınarak, çıkar sağlamak isteyen gericilerin, ağaların, sosyal adalet, demokrasi ve 27 Mayıs düşmanlarının elinden milliyetçilik bayrağını almasını bildi.

Milliyetçilik istismarcılarının taktiği, Atatürk ilkelerinin ışığı altında vatanın hızla ileri gitmesini sağlamak isteyen gericilerin ve sindirmektir. 27 Mayıs'tan önceki devreyi bir daha geri getirmeye azimli olan Zinde Kuvvetleri tesiz hale getirmek için, onları lekelemekten başka çare yoktu. Komünistlik feryatlarının ve milliyetçilik mü-

zayedisinin maksadı bundan ibarettir.

Sayın Nadir Nadi'nin ifadesiyle, gerçek Atatürkçüleri halka ve gençliğe. «Bunlar geleneklerimizi yıkmak, seni kandırmak, rahatını kaçırmak istiyorlar. Sakın bunlara inanmayın deme. Bunlar tüm komünist» diye göstermek istemişlerdir.

Gençlik, bu oyunu boşa çıkartmıştır. Gençliği boş gürültülerle etrafa soldırtılan, bir iki heyecanlı sözle türlü niyetlere şlet edilebilen kuru kalabalık sanan istismarcılar aldandırlardır. Son yılların olayları, halka ve gençliğe, sandığından çok daha fazla şey öğretmiştir. Türkiye uyanıktır.

Temiz milliyetçilik duygularını istismar suretiyle, etrafı lekelemek ve bu sindirme kampanyasından faydalanarak 27 Mayıs'ı inkâr etmeye kalkışmak, Atatürk gençliğini tanınamak demektir. Gençlik, sahte milliyetçiliğin gerisinde, 27 Mayıs devrimini yok saymak, devrimin mahkûm ettiklerini tekrar muhter adamlar durumuna yükseltmek, milletin iktisadi ve toplumsal bakımlardan istis-

marına devam etmek, kısaca 27 Mayıs öncesi tekrar yaratmak gayretlerinin yitğini çok iyi bilmektedir.

İşte Siyasal Bilgiler Fakültesi Talebe Cemiyetinin yayınladığı bildiriden bir iki cümle:

«Biz Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri olarak Atatürkçü Gençlik adına hem komünizmin, hem de gericiğin karşındayız. Son zamanlarda komünizm tehlikesini öne sürerek ve Atatürk'e bağlılıklarını iddia ederek, eski rejimin hasretini çekemeyenlerin hislerine tercüman olmağa çalışan basını ve gerici unsurları, Atatürk inkılabları ve 27 Mayıs Devrim ilkeleri için en az komünizm kadar tehlikeli kabul ediyoruz. Son söz olarak, memleketimizin çağdaş Batı veyarlığına ulaşması yolundaki her türlü engellerin bertaraf edilmesi için sonuna kadar mücadele edeceğimizi Türk kamuoyuna arz eder. Atatürk inkılablarına bağlılığımızın bunun en büyük teminatı olduğunu bir kere daha tekrarlarız.»

İşte, Türkiye Millî Talebe Federasyonu Genel Başkanı Kemal Kumkumoğlu'nun konuşmasından bir iki söz:

«Demokratik düzenin devam etmesi, millî gücümüzün ve iktisadi hayatımızın refaha ulaşması, fikri, iktisadi ve siyasi alanda muasır medeniyet yarışının bitirilmesi... İşte Türkiye'nin hal şekli bekleyen büyük dâvalardır.»

Yeni Türkiye'yi hazırlanmam gayretli ve heyecanlı içinde bulunduğumuz bu günlerde millî huzurumuzu baltalamaya yeltenenler tarihin en büyük hıyaneti içinde bulunuyorlar.»

Ankara Gazeteciler Cemiyetindeki toplantıda İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri Cemiyet Başkanları Hasan İlhan Kaldar, Ahmet Eftalioğlu ve Tolun Karadayı, «Memleketi keşif bir komünizm skımı varmış gibi bir hava yaratılmak istendiğinden» dert yanıyor ve çakar yol olarak «Sosyal düzenin düzeltilmesi» açıklıyorlar.

İşte gençlerin ileri sürdüğü bazı düşünceler:

— Kitlelere ait sıkışık hakların, bir gün toponun birden sahiplerince alınmaya kalkışılması halinde durum vahamet kesbedecektir.

— Millî gelirin dağılımındaki uygunsuzluk dolayısıyla piramidin tabanını teşkil eden az kazançlı kitlelerin gündün güne genişlemesi, buna karşılık bu kitlelere hâkim olan türedi zenginlerin çoğaldığı bir gerçektir.

— Hiç bir kitlenin mağduriyetine ve istismarına meydan vermeden sosyal düzenin kurulmasına önem vermek bir zaruret haline gelmiştir.

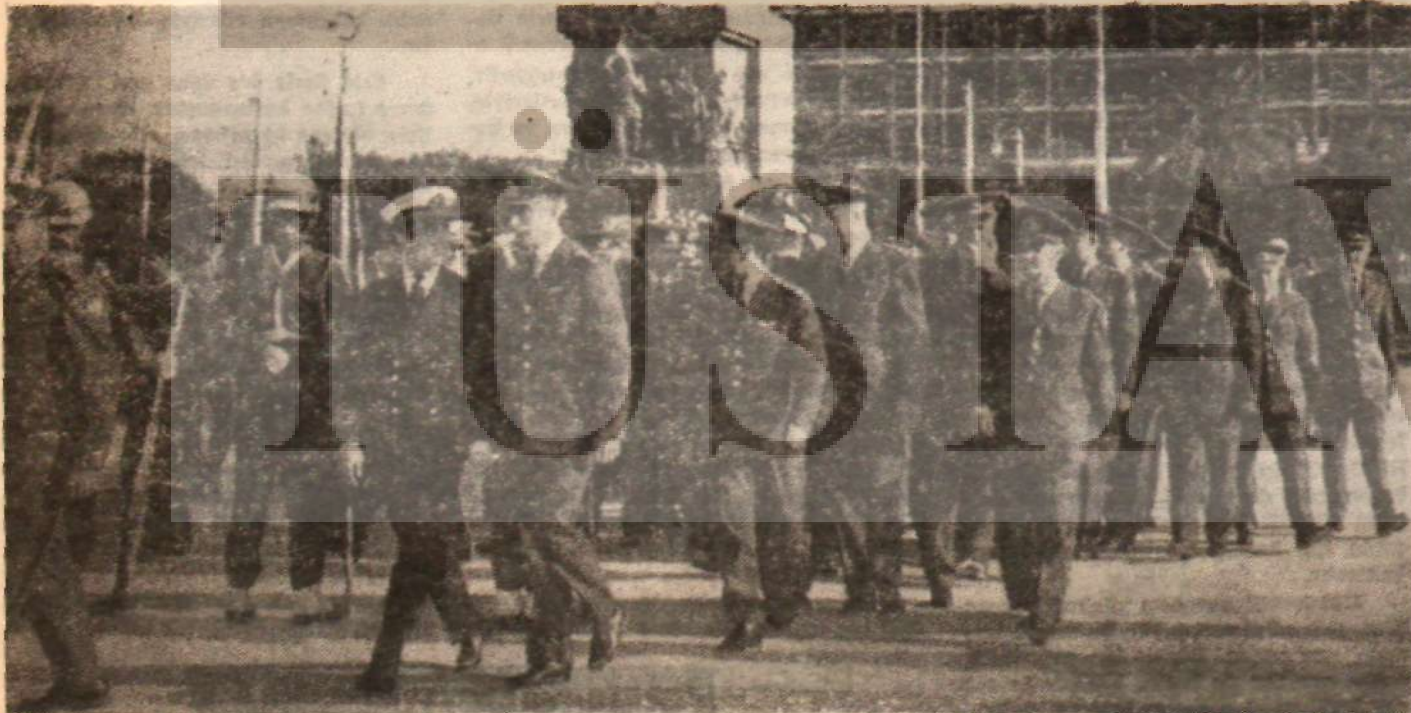
Millî Türk Talebe Birliğinin bildirisi de farklı değildir:

«Komünizm ve İrticam, Atatürk ilkeleri ile bağdaşmayan bu iki menfur düşüncenin umansız düşmanıdır. Bu arada sosyal ve iktisadi meselelerimize eğilen, memleketimizi karanlıktan aydınlığa, gerilikten ilerliğe ulaştırmayı prensip edinen gerçekçi, samimi basınının kösteklenmesine de asla rıza göstermeyeceğiz.»

Atatürk gençliği budur ve milliyetçilik istismarına karşıdır.

Yani Türkiye'nin kuruluşunu destekleme-

YÖN, 17 Ocak 1962

İzmirde Atatürk anıtına çelenk koyan Harp Akademisine mensup subaylar

CETİN ALTAN

Ankaradaki mitingde Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri

ye çalışan gerici kuvvetler, kafalarını taşlara çarpa çarpa Atatürk gençliğini tanıyacaklar, onun ne istediğini öğreneceklerdir.

ÇALIŞMA

Yeni Partiye doğru

İşçileri toplayan, bütün çalışan insanlara açık yeni bir parti kurma teşebbüs'ü, yıllık mutad toplantısını yapan Türk-İş Temsilciler Meclisi'nin çalışmalarına hâkim olacağı benziyor. Bununla beraber 300'e yakın davetli sendikadan 251'inin başkanını bir araya getiren Temsilciler Meclisi toplantısının gündeminde sendikacılığımızın geleceği ile ilgili önemli meseleler de var. Temsilciler Meclisi, bir hafta sonra, Çalışma Bakanlığı Kuruluş Kanununa göre davet edilen Çalışma Meclisine götürülecek işçi teklif ve tenkitlerini tesbit edecek. Grev, kolektif anlaşma, sendikaların reorganizasyonu gibi meselelerde işçilerin görüşünü kesin şekilde kararlaştırılacak.

Konfederasyon Başkanı Seyfi Demirsöyün konuşmasıyla açılan toplantı, sen-

dika liderlerinin işçi meselelerini yeni bir açıdan ele aldıklarını göstermesi bakımından ilgi çekiciydi.

Devlet bebadan ricacı olmak yerine, bağımsız ve hür bir davranış, sendikalarımızın tutumuna hâkim olacağı benziyor. Bu bakımdan, Başkan Seyfi Demirsöyün, plânının hazırlanmasında sendikaların mütalâasının alınması fikrini ortaya atarak, kalkınmada işçilerin söz ve oy sahibi olmasını istemesi, eğitim programlarının, Çalışma Bakanlığından bağımsız olarak Türk-İş tarafından yürütüleceğinin belirtilmesi ve yeni bir partinin kurulacağını açıklaması, müspet yoldaki yeni tutumun ilk belirtileridir. Ayrıca, 400'e yakın irili ufaklı sendikaların sayısının 16'ya indirilmesi teklifi, kabul edildiği takdirde, sendikaların kuvvetini artıracak, idaresini kolaylaştıracaktır.

Grev hakkı

İyi niyetli Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, sendikaların yepyeni bir varlık olarak ortaya çıkma çabalarını anlayan ve bu görüşleri paylaşan eski bir sendikacı olarak büyük sempati topladı. Ecevit, konuşmasının iki yerinde çok alkışlandı. Bunlardan ilki «Grev hakkının sınırlandırılmasının aleyhindeyim. Ben liberal açıdan hareket edilmesine ve grev hakkının Mecliste öncelikle görüşülmesine taraftarım» cümleleri oldu. İkincisi, «Hâlâ sosyal adaleti anlamayanlar veya anlayıp da lekelemeye çalışanlar var. Fakat sosyal adalete dayanan gidışı durdurmaya kimsenin gücü yetmeyecektir» sözleriydi.

Seyfi Demirsöy

AŞIRI MİLLİYETÇİLİK ŞİRKET KURUYOR!

Düşünen Adam dergisinin yazdığına göre YÖN, Ankara Ticaret ve Sanayi Odasının bir toplantısında bazı üyeleri bir baylı heyecanlandırmış.

Çünkü YÖN'ün toplantıda okunan bildirisinde «mevduiyetlerine kasteden bombalar» varmış.

Üyeler daha sonraki bir toplantıda «Düşünen Adam'ın YÖN'e cevap veren sayısını «elden ele, sıradan sıraya dolaştırarak» okumuşlar. Düşünen Adam «teklif eden her üyenin yüzünde bir memnuniyetin ifadesini okumak mümkün-müş».

Bundan sonra «YÖN gibi varakparelerin yazmağa çalıştığı fikirlerle» mücadele için 120.000 liralık bir tahsisat ayrılmış. Zira «Yirminci asrın mücadele teknik ve zaruretlorinin icabı olarak milliyetçi çevrelerle ticaret ve sanayi âleminin elele vermesi artık lâzım-mış».

1962 Türkiyesinde milliyetçilik kavramını, bir ticaret metası haline getiren haksız menfaatlerin içinde silah gibi kullanmak isteyen zihniyete bundan daha belirli bir örnek gösterilemez. Demek ticaret erbabı milliyetçi (!) çevrelere el uzatacak hem de bu elin avucunda 120.000 T.L. bulunacak.

Öyle bir mukavele ki bir taraf 120.000 le katılıyor şirkete bir taraf da milliyetçilik (!) duygularıyla...

Yapmayın baylar!.. Her şey olur ama sermayesi milliyetçilik olan şirket olmaz.

Han, hanım, apartman, fabrika yerinde. Bir araba kendi altında, bir araba karısının, bir araba da çocuğunun. Cepte binlikler, çek defterleri... İnsan hayran oluyor, bu ne başarı, ne zekâ, ne kabiliyettir. Üstelik çok da vatanperver. Çok seviyor vatanı, öyle az buz değil, çok pek çok seviyor vatanı. Her yaptığı vatan için. Tabii vatanı çok sevince de tehlikeli fikirlerden korkuyor. Meselâ şu sosyalizm ne kadar tehlikeli bir fikir. İstihsal maddeleri devletin olacak. İşçiler ona çalışacaklarına kendilerine çalışacaklar. Böyle olunca da memleket batır. Allah korusun Rusya gelir alır memleketi. Halbuki işçiler ona çalıştırsa memleket batmaz, Rusya da gelip alamaz. İşçilerin ona çalışması kurtarıyor memleketi. Ya ne demezsiniz?

— Siz bu kadar parayı nasıl kazanıyorsunuz, dedim.

— Çalışarak, dedi.

Çalışarak kazanıyorsunuz. Çok çalışıyorsunuz, onun için de çok para kazanıyorsunuz.

— Fabrikadakiler çalışıyor mu, dedim.

— Çalışıyorlar, dedi.

— Pekli siz niye bu kadar zenginsiniz de, onlar değil.

Usul böyleymiş. Fabrikada çalışanlar zengin olamazmış da, fabrikanın sahibi zengin olurmuş.

— Ben olmasam onların hepsi aç kalır, diyor.

— Ya onlar olmasa siz aç kalmaz mısınız?

Kalmazmış. Hanları, apartmanları varmış. Kiraocular çalışır ona aydan aya para verirlermiş.

— Yani illâki sizin zengin olmanız için başkaları çalışacak.

— Usul böyle diyor, adam.

Fakat çok vatanperver. İşçilere yemek falan yediriyormuş. Günde yirmi liraya kadar yövmiye verdiğini görmüş.

— E peki yirmi lira yövmiye verdiğinizin yaptığı işi kaçtan satıyorsunuz?

— Belli olmaz, diyor.

Ama kimse onun gibi değilmiş. O tam işçi babasıymış. Hepsini konuşur, hepsinin hatırını almış.

Akl öğrettim kendisine:

— On liralık iş çıkartan işçiye on beş lira yövmiye verir. Sonra da on liralık malı halka beş liraya satır, dedim.

— Bafarım, dedi.

— Demek batmamak için on liralık iş çıkartan işçiye daha az yövmiye vereceksiniz. Aradaki fark cebinize kalacak. Sonra bu malı halka on beş liraya satacaksınız. Aradaki fark gene cebinize kalacak. Muvaffakiyetin sırrı burada değil mi dedim.

— Usul böyle, diyor. Ve korkuyor tehlikeli fikirlerden. Vatanperver olduğu için müthiş endişe duyuyor. Biraz daha sıkıyorsa ücretleri arttırmaya, daha fazla vergi vermeye falan razı. Ama bu usul değişmesin. Başkalarını çalıştırmaya devam etsin o. Tabii memleket menfaati için.

— Sizin başkalarını çalıştırmakta kabiliyetiniz olduğu muhakkak dedim. Vatani milleti de seviyorsunuz. Niye meselâ devlet hesabına yapmak istemezsiniz bu işi. İstihsalden payınıza düşen primi ve en yüksek aybığı alırsınız.

Sevmezmiş devlete çalışmasın. Kendisi için çalışmayı severmiş.

— Sosyalizm mülkiyet düşmanıdır, diyor.

— Çok yanlış, dedim, sosyalizm tam tersine mülkiyetten yanadır.

Evsizlerin ev, dunsuzların don velhasıl, çalışanların daha çok mal sahibi olmaları amacını güder. Asıl sizin sistem mülkiyete düşmandır. Bir kişi han, hanım, apartman sahibi olur, çalışanlar kulübe sahibi bile olamazlar. Bir kişi elli kat evi sahibi olur, çalışanlar iki tane pantolon sahibi bile olamazlar.

— Sosyalizmde hürriyet yoktur, diyor.

— Tam tersine, dedim, sizin liberalizmde hürriyet yoktur. Siz istediğinizi istediğiniz yere tayin edersiniz. İstedikiniz zaman da kovarsınız. Organik devlette her şey seçilmiştir. Hiç kimse kimsenin nafakasıyla oynyamaz, hiç kimse kimseye tepeden bakamaz.

— Sosyalizmde herkes eşek gibi çalışır, diyor.

— Hayır, herkes insan gibi çalışır ve tam karşılığını alır. Ancak biri, başkalarını çalıştırıp onlardan bin misli daha zengin olamaz.

— E ne olacak yani, diyor.

— Siz kendi sisteminizin müdafaasını yapın, çalışanlar da mandıkları sistemle müdafaasını yapınlar. Demokrasilerde memleketler böyle gelişir, böyle ilerler...

Böyle bir demokrasiye yaşamıyor. Vatanperver olduğu için korkuyor ve mırıldanıyor:

— Bunlar tehlikeli fikirler, tehlikeli fikirler.

Bilmiyor ki tehlikeli olan fikirleri konuşmak değil, herkesi susturarak insanları iktisadi bir köleliğe mahkûm etmektir. Bilmiyor ki demokratik bu fikirlerin tartışılması sistemidir. Bildiği bir şey var, usulün böyle olduğu ve bu usulde kendisinin pek rahat olduğu... Ha sahi bir de pek vatanperver olduğu... Ne diyelim Allah selâmet versin...

Türk-İş Temsilciler Meclisi hâlen komisyon çalışmalarına başlamıştır.

Parti hazırlıkları

Türk-İş Başkanı, parti kurma fikrini şu sözlerle açıkladı:

«Siyasi partilerimiz, Kurucu Meclise tarafımızdan gönderildikten temsilci miktarı kadar dahi üyenin Meclise girmemesinde ittifak etmişler, hatta direnmişlerdir. Bu hal, özücü olmakla beraber, bizlerin bir siyasi parti etrafında toplanmamız gerektiğini göstermesi yönünden çok faydalı olmuştur.»

Seyfi Demirsöy, sendikaların yüzde 80'inden fazlasının, yeni partiye katılma fikrini benimsediğini söylüyor. Teksi'nin popüler başkanı Babir Ersoy ise, daha ihtiyatlı bir dille konuşmayı tercih ediyor. Geçen yıl kurulan Türkiye İşçi Partisi'nin, yeni partiye katılmakta güçlük çıkarmıyacağı görüşü, sendika liderlerine hâkim. Bununla beraber yeni partinin kuruluşunu önlemeye çalışan manevralar eksik değil. Partilerde aktif görev alanların Türk-İş yöneticiler kadrosundan çıkarılması ve sendikaya politika sokulmaması prensipleri, yeni partiyi sabote etmek isteyenlerin ellerindeki belli başlı kozu teşkil ediyor. İlk mesele, aylardır sendikaları ilgilendirmiş, neticede gerekli kararın Türk-İş Yönetim Kurulunca alınması ve Temsilciler Meclisine getirilmesi hususunda anlaşmaya varılmıştı. Şimdi meselenin Konfederasyonunun olaga-

üstü bir kongresine götürülmesini sağlayacak ortamın yaratılmasına çalışılıyor. Eski Türk-İş Başkanı ve Zonguldak A.P. Milletvekili Nuri Beşeri tekrar Konfederasyonun başında görmek isteyenler, bunun için uğraşıyorlar.

C.H.P.'li işçiler ise, sendikaya politika buluşur endişesiyle, İşçi Partisi konusunun kuliste bile ele alınmasını önlemeye kararlı görünüyor. A.P. taraftarları da aynı taktiğe baş vuruyor. Fakat bu çelmeler, kuvvetli bir işçi partisinin doğmasını kolay kolay önlemeyecektir. İsmi henüz kesin şekilde bilinmeyen büyük işçi partisi, akademisyenleri, gazetecileri ve belki de bazı politikacıları bir araya getiren geniş bir kurucu kadrosuyla pek yakında siyaset meydanına çıkacaktır. Başkanlık için en kuvvetli aday Prof. Orhan Tuna. Sendika liderlerinden birinin, meselâ Seyfi Demirsöyün başkanlığa getirilmesi fikrini savunanlar da eksik değil. Fakat Demirsöy, Genel Sekreterlikten yurkari çıkmak istemiyor.

Yeni parti, müsaite bir zamanda doğmaktadır. İşçi kitleleri, menfaatlerinin en iyi kendi partisi tarafından savunulabileceğini anlamaya başlamıştır. Fakat partinin geleceği, her şeyden önce, işçilerin dışında geniş bir çalışanlar grubunu toplayabilmekte ve bugünün Türkiye'nin ihtiyaçlarına cevap verecek bir programla ortaya çıkmakta göstereceği başarıya bağlı. Sosyal adalet içinde hızlı kalkınmanın esaslarını ve bu gayeye götüreceği

OLMADI... ULVIADI... AZİZ NESİN

Sabotaj

Gecen haftaki gazetelerin birkaçında birinci sayfasında çıkan bir küçük haber benim için çok ilginçti. Küçük haberi buraya aktarıyorum:

ZAMMI ÖDEMEYEN
İŞVEREN SAVCILIKTA

«Maden İş Sendikası, İl Hakem Kurulu tarafından verilen yüzde 15 zammı 6 aydır işçilerine ödemeyen bir işvereni savcılığa vermiştir.»

Maden İş Sendikasının bundan 6 ay önce Sütüçce'de kurulu Şakir Zümre Fabrikasında çıkardığı İş İhtilafı İl Hakem Kurulu tarafından işçilere yüzde 15 zam yapılması şeklinde karara bağlanmıştır. Karar işverene bildirilmesine rağmen, işveren 6 aydır zamını işçilerine ödememiştir. Sendika, İş Kanununa aykırı hareket eden işvereni savcılığa vermiştir.»

Bu küçük gazete haberi, on altı yıl önce başımdan geçen bir olay anıttı bana. Anılatcağım bu olay, işçileri sömürmek isteyen kötü işverenler hangi alçakça, hangi aşuğluk yollara saptıklarını göstermesi bakımından bugün de önemini yitirmiş değildir. On altı yıl önce, şimdi anlatacağım olayda olduğu gibi, en kaba biçimde emekçileri sömürenler, bugün artık sökmeyen eski yöntemlerini bırakmışlar, ama çok daha ince yollarla, çok daha kurnazca yöntemlerle, kendi doymayan çıkarları uğruna yine aynı sömürgeciliklerini sürdürüyorlar. Oyuncuları bugün daha kurnazca, çok daha incedir. Emekçi yığınlarını yanlış yollara sürüklemek çabasında oldukları.

1945 yılında bir günlük gazetede muhabirdim, röportajlar yapardım. Daba çok işleri içinde bulunmak gerekir. O zamanlar çit konularıyla ilgili yazılar yazıyordum.

«Türkiye ilerledi» diyorlar; bir bakıma çok doğru bir yargı. İlerlemek, bir göreliktir: 1945 Türkiye'sine göre 1962 Türkiye'si çok, çok ilerlemiştir. Bu ilerlemeyi anlamak için, 1945 Türkiye'sinin toplumsal mücadeleleri olarak bile «işçi sendikası» hele «grev-kelimecileri» yazmak çok tehlikelidir. İşçi sorunlarına daba o zamanlar eğilim olmuş oluruz. Bu, komünistlikle suçlandırmamız, daba o zamandan başlar. Sanki ne yazıyorduk? Hemen hemen hiç... Bugün Yön dergisindeki yazılarımız hiç bir 1945 de yazılmaz, yazılsa suçlanırdı.

Çok dikketli yollardan bugünlere ulaşılabildik. C.H.P'nin tekelci yönetimi altında işçileri örgütlendirmek, onları C.H.P'nin istediği gibi gütmek yalnız C.H.P'ilerin göreviydi. Kendilerinin dışından hiç bir aydın emekçiler konusuyula ilgilenmesini istemezlerdi.

Bu yeryüzünde Türkiye yapayalnız, tek başına yaşamış olsaydı, elbet çok ilerlemiş sayılırdı. Ne var ki Türkiye yalnız olamayınca, hiç de ilerlememiş olduğu görülür. Çalıştığım gazetede işçilerle, fabrikalardan röportajlar yapılmıyordum. Halâçte bugün bir madeni eşya fabrikasında çalışan işçiler geldiler, işverenden şikâyet ettiler. Aylardır «fazla mesai ücreti» alamıyorlardı. «İş kazaları»nda tazminatları ödemediyordu. İş yerlerinde çalışma ve sağlık koşulları çok kötüydü.

Fabrika sahibine telefon ederek randevu istedim. Telefonda adımı duyunca sesi sertleşti. Dört gün sonrası için saat 11 de fabrikaya gelmemi söyledi. Gittim. Fabrikanın müdürü, sahibinin damadı imiş. Beni hiç de iyi karşılamadı. Damadıyla konuşurken fabrika sahibi odaya girdi:

— Ne istersen yaz... İstediginle konuş. Bizim kimseden korkumuz yok... gibi sözler söyledi.

Ereğinim fabrika ve işçilerle röportaj olduğunu söyledim. İşveren güttükçe kızıyor da, bir ara...

— Ben dedi, Sobronya'da aza idim.

Biz oralarda da biliriz.

«Sobronya» nun ne demek olduğunu bilmiyordum. Adımı durmadan «Sobronya» da bulunduğunu söylüyordu. Ondan çıktıktan sonra başkalarına sorup Sobronya'nın ne olduğunu öğrendim: Bulgar Millet Meclisi'ne Sobronya denirmiş, bu adam da Bulgaristan'da milletvekilliği yapmış.

Emekçi haklarını savunmamız yüzünden bizi sanki Moskova'dan müesses gelmiş gi-

bi gördüklerinden Sobronya'yı mobronya'yı da biliyoruz sanmaktaydılar.

Damat, fabrikanın bütün resmi defterlerini ölüme açtı. Şaşkırdım. Sanki bir müfettişmişim gibi davransıyordular. İşte defterler: İşçilerin hakları veriliyormuş.

Gözüne makeden çapak kaçıp görmez olmuş işçiler vardı. Bunlar fabrikadan bir bahaneyle kovuluyordu. İşçiler, dar, karanlık, rütübetli yerlerde çalışıyorlardı.

İki - üç saat sonra kamım açtı, artık gitmek istedim. Damat ve patron bırakmadılar. Her gitmeğe kalkışmada, önüne defterleri açıyorlardı. Bunun bir oyun olduğunu bir türlü anılamıyordum. Oysa beni oyakayıp aleyhinde düzenler kurmaktalardı.

İşveren, işçilerine nasıl iyi baktığını anlatmak için beni bir ara geniş bir odaya soktu. Burası fabrikanın müzesiydi. Duvarlarda resimler vardı. Bunlar iş kazalarında ölen işçilerin. Hâtralarına değer verilerek resimleri fabrika müzesinin duvarlarına asılmış. Eski Sobronya üyesi, bu adamlara nasıl büyük cenaze töreni yaptırıldığı, bunların çocuklarını okuttuğunu, hiç de sorumlu olmadıkları halde dul karılarına para verdiğini anlatıyordu.

Gitmek istedim, yine bırakmadılar. Önüne defterleri yığıldılar. İş saati olduğu için çalışma yerlerine gireniyorduk ama, birkaç işçiyi çağırıp benimle konuşurdular.

Akşam olmuştu. Paydos saatinde işçiler çıkıyordu ki, herkeste birden bir telaş oldu. Aşağıdan gürültü, patırtı, şamata; bahçerme, çağırma geliyordu. Damat koşup güttü, az sonra geldi.

— Ne var? diye sordum.

— Sabotaj! dedi.

— Aman..

Doğrusu, gazeteci olarak heyecanlanmıştım. Aşağıya indik. Tam bizim oturup çalıştığımız odanın altına bir bomba koymuşlar: 10 kiloluk bir uçak bombası. Bombaya pamuk doldurmuşlar, paçavalarla, üstüleriyle uzun süre yapıp bunları da gaza bulmuşlar ve yakmışlar.

Biz aşağı indiklerimiz zaman ortalık damaz içindeydi. Patron telaşlı telaşlı, polislerle konuşuyordu.

Yerde kuzu gibi uzanmış bombayı görürne gülersek,

— Boşuna telaşlanmayın. Bu bomba patlamaz! dedim.

Benim bomba uzmanı olduğumu bilmeyen Bay İşveren,

— Neden? diye sordu.

— Baksanız, dedim, bombanın definatörü yok, filminat olmuyunca bomba patlar mı! Bunun içindeki trolinin patlaması için füne ister.

İşveren biraz bozuldu. Bombanın içinden üstüleriyle çıkardım. Kalabalık yavaş yavaş dağıldı. İşveren bana karşı sevinçli davranmaya başladı. Beni arabasına aldı. Karaköy'de odayı ayırdım. Bu olayı yazmak için heyecanla gazeteğe giderken Köprü'nün ortasında gazetenin sahibıyla karşılaştım. Olayı anlatım, hemen yazacağını söyledim. Gazetenin sahibi,

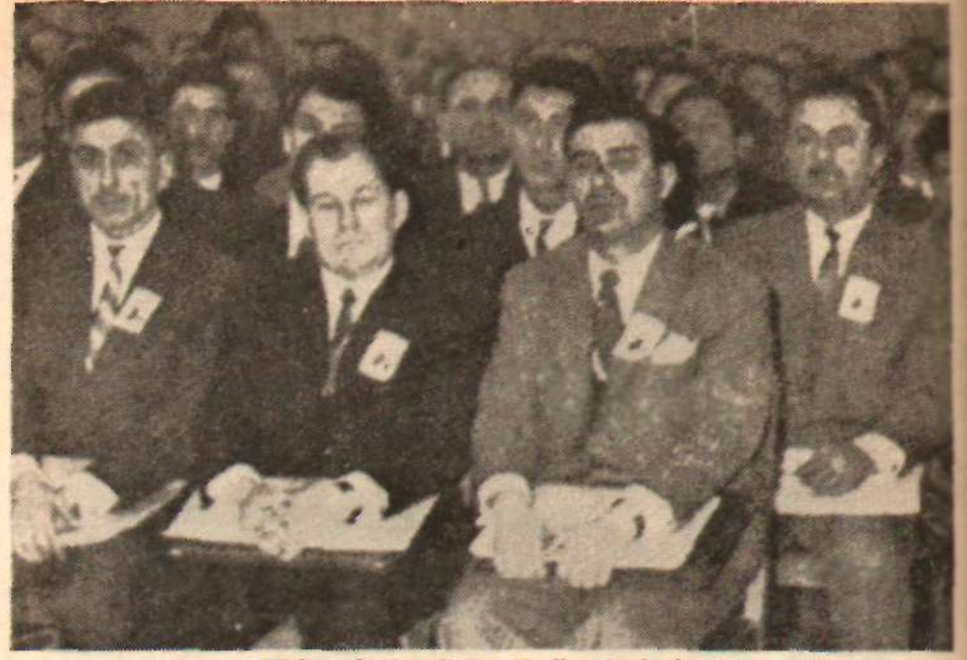
— Sakın yazma, dedi. Şimdilik kalsın bakalım..

Çok cammı sakıldı, gazete sahibine kızdım. Aradan birkaç ay geçti. Bir gün gazetede çalışırken, sözünü ettiğim fabrika sahibinin damadı geldi. Kaynatmasıyla arası açılmış. O günkü olayı içyüzünü anlattı. Bombayı koydurtan işvereni kendisiymiş. Beni olduğum saatte bu sabotaj düzenini hazırlamış. Sabotajcı işçilere ben yaptırılmış olacağım.

Damadın söylediklerine inanmayacaktım, ama kaynatmasını eski Türkçe el yazısıyla notlarını verdi. Bu notları daha önceden polise vermiş. Ben fabrikaya gelmeden her şey hazırlanmış. Bu liberal yazılarında işçiyi hükümete karşı kızdıran, bir vatan haini olarak gösteriliyordu.

Damat, işveren kaynatması için belgeler vererek çok şeyler anlatı. Bunları yayımlıyacaktım. Bir gün polisler evimi arayıp bütün bu belgeleri alıp götürdüler, bir daha da geriye vermediler.

Yukarıya aktardığım gazete haberini okuyunca on altı yıl önce başımdan geçen bu olayı hatırladım.

Türk — İş Temsilciler Meclisi toplantısı

sınıfının da her isteğini yerine getireceğini söylemektedir! Müstehlki koruduğunu ileri süren parti, istismarcı mutavassıllar için bir şey dememektedir! Arsa spekülasyonunu görmemezlikten gelen parti, ucuz mesken politikasından söz açmaktadır! Bu, çelişik ve samimiyezsiz bir tutumdur.

İşçi partisi, bu samimiyezsizliklerden ve çelişmelerden kurtulmasını bilirse, bir gün kitlelerin sevgilisi haline gelebilir.

TÜTÜN

American Tobacco Company

Ege'nin eski demokratları, A.P. Genel Başkanı Gümbüğe ile af çekilmesi yaparken, Ege Tütün piyasası yüksek bir fiyatla açıldı. Her ne kadar Ege Tütün Ekicileri Federasyonu Başkanı Korkut Efe fiyatların tatminkâr olmadığını söylüyor olsa da, durum pek fena değildir. Tekel idaresi, geçen yıl bir kilo tütün için baş fiyatını 620 kuruş olarak tespit etmişti. Bu yılki fiyat ise 820 kuruştur.

Milli Birlik Hükümetinin taban top-rağa tütün ekilmesini yasak etmesi yüzünden bu yıl rekolte 90 bin tondan 60 bin tona düşmüş, fakat tütünün kalitesi yükselmiştir. Dünya rekoltesi de düşüktür. Ayrıca çeşitli hastalıklar ve bu arada tütün mildew'u yüzünden rakip memleket tütünlerinin kalitesi iyi değildir. Bu şartlar altında Türk tütününün dış piyasalarda iyi para etmesi beklenmektedir. Bununla beraber tütün ekicisinin büyük bir coşunluğunu durumdan memnun değildir. Çünkü fakir tütün ekicisi mahsülünü ucuz fiyatla çoktan satmıştır.

Ege'nin yunak yazarı Samim Kocağöz, bu durumu şöyle anlatıyor.

«Tütün yetiştirmek, çok emek isteyen bir uğraştır. Büyük sermayesi olmayan küçük toprak sahibi yetiştirici, karşı kuzan, çokluk çocuk, bütün yıl, tarlalarının için-den çıkmamak zorundadır. Fidelerin dikilmesinden, sulanmasından, çapalanmasından, yaprakların kırılmasından (tütün yaprağı için toplamak değil, kırılmak değilim kullanılır) kadar, köyü, didirir. Dikilmesi, kurutulması, basılması, ayrı bir çalışma ister. Küçük çiftçi aliece tarlalarında çalışmazsa, işçiye gündelik öderse, ma-liyet birden bire yükselir, eline pek az para kalır.

Dunca emekle yetmiş tütününü köylü, üzülerek sığıyelim, hiç bir zaman değerlendirmesini bilemez. Piyasa açılır, satıldığı zaman, eline pek az para kalır, ya da hiç kalmaz. Nedenine gelince, tütününü, daha öncekinin satışınıdır. Yetiştirme masrafi, bütün yıl ailenin yedimi içtiği, ya Ziraat Bankasından, ya da alıcı üç-cardan avans olarak alınmıştır. Tüccarların simsarıları, komisyoncuları, bütün yıl, köy, köy ilce gezerek, durmadan köylüyü basbayacağı para almaya, para harcamaya, önceden para alıp düşün dernek, sünnel düğünleri yapmaya zorlar. Kısacası, yetiştiricinin, müstahşilin tütününü satıldığı gün, çoğu meteliksiz kaldığı bir gerçektir. Haydi sil baştan, Tütünü yetiştirme, hazırlama serüveninin ilk aşaması böyledir. Kuvvümüzün çıkarı bakımından düzensizdir.»

Bu yıl tütünlerini önceden bağlayan bütün ekicilerinin nisbetinin yüzde 80 i bulunduğunu söylüyor. Miktar itibarıyla da, 60 bin tonluk rekoltenin 45 bini önceden bağlantıyla satılmış. Tütün fiyatı oldukça iyi, fakat küçük çiftçi perişan, mutavassıt kârli. Bazı milletvekilleri, bu apaçık istismara seyirci kalamadılar. C.H.P. Manisa Milletvekili Muammer Erşan, önceden yapılan bu satışların iptalini istedi. Fakat bir İmtih Milletvekili liberalizmin çekikten kanununu hatırlattı. «Böyle şey olmaz» dedi. «İptal istemek liberal ticaret esaslarına aykırıdır.»

Liberalizmin çekikten kanunu, C.H.P. İzmir Milletvekili Arif Ertunga'yı kızdırdı: «Liberal, liberal deyip duruyorsunuz. Uzunamayın ki müşterek hükümetimizin programında sosyal adalette var. Şimdiye kadar ekici sesini duyurmuş ama, biz seyirci kalmışız. İzzam geleni yapmamışız, Teklif ediyorum, Tütün Kanunu bir an önce çıksın.»

Sosyal Adalet nutku, liberalizmin çekikten kanunu önünde pek fazla tesirli olamadı. Önceden bağlantıyla satılan tütünlerden ancak 5 bin tonuna ait satışlar yenilendi ve ekici 100 — 150 kuruşluk bir fark aldı. Geri kalanlar da ellerindeki tütünü yok pahasına vermiş oldu. Kaba bir hesapla, müstahşilin hakkı olan 40 ilâ 60 milyon lira arasındaki para, istismarcı mutavassıfın cebine gitti. Böylece büyük balık, küçük balığı liberalizmin çekikten kanununu verdiği gönül rahatlığıyla küçük balığı yedi. Aslında istismarcı yerli mutavassıf ortanca balıktır. Ortanca balığın da üstünde büyük balık vardır. Büyük balık, American Tobacco Company'nin Şark İşleri Genel Müdürü olan Bak-salıs'tır. Baksalıs, Türk tütününün kaderini elinde tutan zâttir. Tütünümüzün İhraç fiyatını Baksalıs tayin eder. Ufak müstahşil insafsızca sömüren istismarcı mutavassıt, Baksalıs'ın oyuncadır. Tütünden sağladığımız dövizin miktarını, Türkiye'de tekel kuran Baksalıs tayin eder. Türkiye'nin Tekel idaresi, çok iyi tanıdığı halde, Baksalıs'ın tekel öfünde âciz kalır. Baksalıs'ın saltanatı, yirminci yüzyılda bir rezalettir. Tek çâre, Baksalıs'ın tekeline karşı tekel ile çıkmaktır. Tek alıcı rolündeki Baksalıs'a karşı Tekel idaresi veya başka bir fesekkül tek satıcı olarak yer almaktadır. Ufak müstahşilin istismardan kurtulması ise, onun teşkilatlandırılmasına, istihsal ve satış kooperatiflerine kavuşturulmasına bağlıdır.

DIŞ POLİTİKA

M emleketimizin çözümlenmek zorunda bulunan bütün dâvalarının kökü, temelî ekonomiye dayanıyor: bu gerçek artık herkeşe öğrenildi. Yönetici çevrelerde olsun, çetilli dünya görüşlerini savunan aydınlar arasında olsun, bütün meselelerimizin önünde sonunda ekonomiye dayanmış olduğunun nihayet anlaşılması, kabul edilmiş olması, gelecek bakımından hayırlı bir işaret, ilerici aydınlar hesabına da küçümselemeyecek bir başarıdır. Çünkü bu gerçeğin anlaşılmasıyla, yıllardır içinde bocaladığımız buhanların, türlü sıkıntı ve huzursuzluklarımızın kayna-

şını aklı dışı, bilim dışı nedenlere bağlamak isteyenlerin kendi özel çıkarlarından başka şey düşünmedikleri, halkı aldatmaktan başka amaç gütmedikleri meydanda çıkmış. Öte yandan da, ekonomik durumumuzun bütün çıplaklığı ile millet önünde konuşulup tartışılmasının zorunluluğu da hissedilmiştir.

Şimdi, bir adım daha atarak, başka bir gerçeğe daha parmak basmamız gerekiyor: Bu da tıpkı bütün meselelerimizimizin temelini ekonomiye dayandığı düşüncesi kadar doğru ve bilimsel görüşe uygun olduğu halde, bugüne kadar halk oyundan gizlenilmiş, üzerinde konuşulmamasına özel bir itina gösterilmiştir. Biz bu konuyu örtün esrar perdesini kaldırmaktan korkmanın ne akıl ve mantıkla ne de vatandaşlıkla bağdaşmayacağı kanısındayız. Bahis konusu etmek istediğimiz mesele, Türkiyenin egemenlik ve bağımsızlığını da içine alan siyasal durumunun dış politikasına sıkı sıkıya bağlı olduğu, iç meselelerin de ergeç dış politikaya dayandığıdır. Bunu söylerken belki yeni bir düşünce ortaya atmadığımızı, sadece bir gerçeği tekrarladığımızı biliyoruz ama şunu da iyi biliyoruz ki, Türkiyenin dış politikası konusunda şimdiye kadar hiçbir ciddi ve açık tartışma yapılamamıştır. Bunun nedeni ise, bazı çevrelerin dış politika konusuna bir çeşit «dekunulmazlık» kazandırmış olmalarıdır. Böyle bir dekunulmazlığı haklı göstermeye çalışanlar, dış politikamızın «millî» bir politika olduğu, partiler üstü bir nitelik taşıdığı, eğitimleri ne olursa olsun bütün vatandaşların bu kont üzerinde beraberlik halinde oldukları iddiasındadırlar. Oysa, ne idüğü iyice bilinmeyen, halkoyu önünde görüşülüp tartışılmayan bir politikanın sağlam, sıhhatli temellere dayandığına, memleketin yüksek menfaatlerine en uygun yolda bulunduğuna inanmak ya bir peşin hüküm ya da bir aldatmaca olmaktan ileri geçemez ve böyle bir peşin hükümün milletin tümüne benimsendiğine kolaylıkla inanılmaz.

Bugüne değin, dış politikamızın esasları üzerinde ne Millet Meclisinde ne de basında — bazı teknik konular dışında — etrafı hiçbir tartışma yapılmamış, yapılamamıştır. Cumhuriyet devrinde gelmiş, geçmiş bütün hükümetler dış politika bahsi açılınca, Atatürk'ün meşhur «Yurtta barış, Cihanda barış» sözünü tekrarlamağın öteye geçmemişler buna karşılık kimse de çıkıp bu prensibin ne anlam taşıdığını sormamıştır. «Yurtta barış, Cihanda barış», evet, güzel ama, barış nasıl sağlanır, barış içinde yaşamamızın koşulları nelerdir? Bu soru ortaya atılamamıştır. Meselâ, son zamanlarda sözü çok edilen yurt içinde barışın, huzurun yerleşmesi için gerekli şartların neler olduğunda milletçe birlik miyiz? Hayır, değiliz. Netekim siyasal partiler de bu konuda ayrı görüşlere sahip olduklarını açıklamaktan çekinmiyorlar. Öyle ise, dünyada barışın, devletler arasında dirlik ve düzenin, eşit haklar içinde birarada yaşamamızın gerçekleşmesi için seçilecek en selâmetli, millî menfaatlerimize en uygun yol üzerinde neden ayrı düşünceleri savunamıyoruz? Neden hükümetlerimizizin klişe halinde programlarına aldıkları ve zamanla içi boş bir kalıp haline getirdikleri bir prensibin değerini tartışamıyoruz? Söz gelişi, Türkiyenin dış politikada hareket serbestliğini yitirdiği, bunun sonucu olarak da dış politikamızın ana hedefi sayılması gereken bağımsızlık ile onu sağlayacak araçlar arasında bir düzensizlik yaratıldığı ileri sürülse, böyle bir konu derinliğine ve genişliğine incelenmeden, tartışılmadan dış politikamızın «millî» olduğunu her vatandaş tarafından benimsendiğini iddia etmek mümkün olur mu? Olsa olsa, bu konuların üzerinde fazla durulmaması, ileri gidilmemesi tehdidini savrulabilir ki şimdiye kadar yapılan da budur. Ama bununla işin bitmediği gün geçtikçe daha iyi anlaşılacaktır. Nasıl ki işsizliği, sefâletli gizlemekle ne işsizliği ne de sefâletli ortadan kaldırmak mümkün olmamışsa, dış politikamızı ilgilendiren konuları açıkca konuşmamakta da orada yapılan hataların önüne geçmeye imkân bulunmadığı artık anlaşılmalıdır.

Senato başkanı «Sosyalizm komünizmin panzehiridir» dedi. Ankara'da komünizmi tel'in toplantısında ise sosyalizmin geri kalmış ülkelerde komünizmin tezgâhtarlığını yaptığı söylendi. Bu tartışma çeşitli çevrelerde devam ediyor:

Senato başkanı «Sosyalizm komünizmin panzehiridir» dedi. Ankara'da komünizmi tel'in toplantısında ise sosyalizmin geri kalmış ülkelerde komünizmin tezgâhtarlığını yaptığı söylendi. Bu tartışma çeşitli çevrelerde devam ediyor:

OWEN
(Panzehir)

BATISTA
(Zehir)

Sosyalizm, Komünizmin zehiri mi, panzehiri mi?

Tarih bu sualin cevabını kesin olarak veren örneklerle doludur

Abdi İPEKÇİ

Hafta sonunda Ankara'da, Dil—Tarih—Coğrafya Fakültesinde komünizmi tel'in için tertiplenen açık oturumda konuşan hatiplerden biri «Sosyalizmin geri kalmış memleketlerde komünizmin tezgâhtarlığını yaptığına inanıyorum» demiş. İddiasını ispat için de Küba'yı örnek göstermiş.

Sosyalizmin Türkiyeyi komünizme götüreceği, belirli çevrelerde ve zümrelerde ağzından ağza dolaşan bir slogan haline almaya başladı. Sosyalist bir düzende şahsî menfaatlerinden mahrum kalacaklarını hesaplayanlar, bu sistemin topluma getireceği faydaları inkâr edemediklerinden, böyle bir cankurtarın şimdine sarılıyorlar. İşin içine komünizmi katınca, bütün akan suları durduracaklarını umduklarından «sosyalizm Türkiyeyi komünizme götürür» sloganını etrafa yaymaya çalışıyorlar.

Buna mukabil meselâ Senato başkanı Suat Hayri Uğurlu gibi uzun yıllar İngilterede, Amerikada, Almanyada İspanyada elçilik etmiş, küllürünü tecrübeleri ile zenginleşirmiş bir devlet adamı çıkıyor ve birçok kimselerin söylediklerini tekrarlıyor: «Sosyalizm, komünizmin panzehiridir» diyor, «Sınıflar arasında uçurumların derinleşmesini önler, gelirin âdilâne taksimini sağlar, vatandaşlar arasında huzursuzluk doğmasına meydan bırakmaz. Böyle bir vasatta da komünizm gelişmek imkânı bulmaz».

Çalışmıyıp avantadan para kazanmayı, veyahut gelirler arasında nisbetsizliği mümkün kılan şimdiki düzenin devamına taraftar olanlarla, sosyal adaletin, iktisadi demokrasinin bir an evvel gerçekleşmesi için köklü reformlar yapılmasını isteyenler, bu iki sloganı tekrarlıyorlar. Bir «sosyalizm Türkiyeyi komünizme götürür» diyor, diğersosyalizm komünizmin panzehiridir» diyor. Mesele islahatçı sosyalizme ihtilâlcî komünizm münasebetine getirilmek istendiğine göre, biz de gerçeğe bu açıdan bakmaya çalışacağız.

Ondokuzuncu asrın ortalarına doğru İngilterede işçilerle patronların münasebetleri külelikle derebeylik münasebetinden farkıydı. 1842 yılında özel suretle kurulan bir kraliyet komisyonu, pamuk tezgâhları başında, maden ocakları kuyularında beş yaşında çocukların günde 14—18 saat çalıştırıldığını tesbit etmişti. İngiliz kapitalistleri tarafından yok bahasına gece gündüz çalıştırılan erkek, kadın, çocuk, genç, ihtiyar insanlar haftada birkaç saatlik boş vakitlerini gecekonduarda fecî şartlar içinde geçiriyorlardı. Hiçbir sosyal garantileri yoktu. Emeklilik diye birşey bahis konusu değildi. Patronları tarafından kırbaçlanırlar, her an işten atılabilirler, hâta yaptıkları zaman ağır tazminat ödemeye

mecebur tutuluyorlardı. Asrın ikinci yarısında İngiliz sosyalizminin liderlerinden Owen, işçi haklarını savunmaya başladı. 1883 te bu çığrı şurlu bir mücadele haline getiren bir avuç aydın, Fabian cemiyetini kurdular. Fabianların ilmi ve fikri alandaki çabaları, 10 yıl sonra çalışanların haklarını siyasal bir mücadele ile savunacak İşçi Partisinin doğmasını sağladı.

Fabiancı aydınların basında, işçi mebuslarının parlamentodaki sosyalist gayretleri sonunda varılan sonuç büyüktü. Günde asgari 18 saat çalışmaya zorlanırlar şimdi haftada azami 48 saat çalışıyorlardı. Küçüklerin çalıştırılması yasak edilmişti. İşsizlik, hastalık, emeklilik sigortaları ihdas olunmuş, sosyal garantiler sağlanmıştı. Grev ve kolektif iş hakkı verilmişti. İşçi ücretleri büyük hızla arttırılmış, gecekonduların yerini konforlu işçi meskenleri almıştı. Yalnız son 10 yıl zarfında yevmiyelerdeki artış % 121 i buluyordu. Yarı asır evvel köle olanlar, şimdi İngilterenin orta halli vatandaşları idi. Ve eski derebeyi patronlarla aralarında uçurum diye birşey kalmamıştı. Çünkü kazançlar arasında nisbetsizlik yoktu.

Hemen hemen bütün batılı ülkelerde olduğu gibi İngilterede de bu değişiklik islahatçı sosyalistlerin yarattıkları harekete borçluydu. Bugün İngilterede komünist partisi vardır. Ama adını kimse duymaz. Ve bugün İngilterede bir komünist ihtilâlini düşünmek komiktir. Hollanda, Danimarka, İsviçrede, İsveçte olduğu gibi...

Fakat bütün bu ülkelerde sosyalistlerin son yarı asırda gerçekleşmesini sağladıkları ve sağlamaya devam ettikleri reformlar yapılmıyaydı da, 50 yıl evvelki durum muhafaza edilsen de acaba komünizme karşı bu kadar garantili bir vasata sahip olunabilir miydi?

Küba'da sosyal durum 50 yıl evvelki İngiltereden farkı olduğu için Kastronun ihtilâli komünizme kaydı.

Komünizmi tel'in için Ankara'da tertiplenen açık oturumda, sosyalizmin geri kalmış ülkelerde komünizmin tezgâhtarlığını yaptığı iddia eden hatip, örnek olarak Küba'yı seçerken yanılıyor. Aslında Küba, sosyal reformlarını yapmamakta inat eden bir ülkede patlayacak halk hareketinin, komünizme kayacağı gösteren bir örnektir.

Ezbere değil, Kübaya çok yakın bir mazide yapmak imkânını bulduğumuz zıyaretin ışığı altında tekrarlıyorum; Küba on dokuzuncu asır İngilteresinin sosyal özelliklerini yaşıyordu. Şeker kanunları tarlalarında gece gündüz çalıştırılan insanlar külelerden farkıydı. Karınlarını doyuracak bir ekmeğin için çabalıyor-

lar, gecekonduarda yatıyorlardı. Patronları ise her gece Havana kumarhanelerinde sabahlara kadar yüz binlerce doları göz kırpmadan kaybedebiliyordu. Dizi dizi villaları saraylardan farkıydı. Devlet mekanizmasını eline geçiren Batista, onların adamıydı. Onlardan aldığı rüşvetler ve haraçlarla, onlarla birlikte işlettiği fabrikalar ve kumarhanelerle milyonlara sahip oluyordu. Bu durumda kapitalistlerin menfaatini bozacak bir harekete elbette girişmek istemezdi. Bunun için bütün medenî ülkelerde gerçekleştirilen sosyal reformların hiçbirine yanaşmıyor, bunun için çalışanların köle gibi sürünmelerine göz yumuyordu. Küba aydınlarının girişmek istedikleri sosyalist hareketler polis kuvvetiyle, terörle bastırılıyordu.

Batista istismarcı bir zümrenin avuntacı bir adamı olmasaydı, aydınların kulak verip Kübanın şiddetle muhtaç olduğu sosyal reformları gerçekleştirseydi ne Kastroyu ne de ihtilâli yaratan bir zemin olurdu Küba'da. Ama Batista'nın ve Küba kapitalistlerinin milyonlarına milyon katma hurs, sonunda herkes ten evvel kendilerine pahalıya mal oldu.

Bugün Kastro öncesi Kübasında sınıflar arasında mevcut uçuruma sahip bütün ülkelerin, bir komünist ihtilâlinin tehdidinde bulunduğu iddia edilebilir. Orta şarkta bunun örneklerine rastladık, rastlayacağız. Bu bölgede durumunu garantiyle alılmış yegâne ülke, sosyalist bir rejim benimseyen İsrail'dir. Nitekim İsraildeki seçimlerde komünist partisi daima hezimetle uğramaktadır.

Türkiyemizdeki vaziyeti on dokuzuncu asır İngilteresi veya Kastro öncesi Küba ile aynı görmek aşırı bir mübalâga olacaktır. Fakat sosyal reformlarımızı gerçekleştirmedikçe tehlike çarlarımızın artan hızla çalmasını önleyemeyeceğiz. Son 10 yılda ortadan süratle silinen orta sınıf, büyüyen işsizlik, türeyen gecekondu, çoğalan nüfusun karşılanamayan ihtiyaçları, zenginleşen zenginlerle fakirleşen fakirlerin arasında derinleşen uçurum, çanın ipini tittikçe huzlanan bir tempo ile sallamaya başladı. Bu durumda Batistanın ve Küba kapitalistlerinin inadını benimsemenin bizi aynı akıbete sürükleyeceğine inanıyoruz.

İngilterede Fabian cemiyetinde toplanan aydınlar edaha fazla insanın daha fazla mutluluğuna ulaşmak için yolun islahatçı sosyalizm olduğuna inandılar. Buna inandıkları ve inandıkları için İngilterede daha fazla insan daha fazla mutlu oldu.

Tarih bu örneklerle doluyken nasıl oluyor da hâlâ sosyalizmin komünizme tezgâhtarlık yaptığı, sosyalizmin Türkiyeyi komünizme götüreceği iddiasında bulunacaklar çıkıyor?

miştir. Kanunun konulmasına sebep olan vergi kaçakçılığını önleme fikri ise yanlıştır. Hiç bir yerde otokontrolü temin için servet beyanı alınmaz.

Bütçe Karma Komisyonunda daha önce de servet beyanı bazı C.H.P. milletvekilleri tarafından «Huzursuzluk kaynağı. Vergi ile ilgili yok. Servet beyanını çıkardınız, paralar ya küpe, ya harice gidiyor» şeklinde sözlerle tenkit edilmişti.

Basında, Ticaret ve Sanayi Odaları toplantılarında da servet beyanından sık sık söz edilmektedir. Son olarak, Devlet Planlama Teşkilatının Danışma Kurulu toplantısında, sosyal politika tartışılırken söz alan özel teşebbüs temsilcileri, servet beyanı kalkmadıkça piyasanın yatırıma yatacağını söylediler. Servetini eksik beyan edenlerin ellerindeki parayı işe yatıramadığını ileri sürdüler.

Ayrıca servet beyanı, üzerinde bu kadar gürültü yapılacak bir mesele değildir. Vergisini tam ödeyen mükellefin servetini gizlilik içinde bildirmekten korkması için hiç bir sebep yoktur. Servetini başlangıçta eksik göstermiş olan mükelleflerin durumu kolayca düzeltilir. Fakat özel teşebbüs, servet beyanından korkmaktadır. Buna sebep mütebessiblerin hemen hemen hepsinin vergi ödememesi, fakat servetlerinin yıldan yıla hızla artmasıdır. Servet beyanı ise, servetlerin takibine imkan vererek vergi kaçırmasını güçleştirecektir.

C.K.M.P. milletvekili, 35 yıllık iş adamı Ahmet Oğuz'un Bütçe Komisyonunda açıkladığı üzere «Türkiyede servetin tek ve en

Ahmet Oğuz

büyük kaynağı vergi kaçakçılığıdır.»

C.K.M.P. milletvekili İrfan Baran ise «gelir vergisi artık namuslu insanların verdiği bir ahmalklık vergisi olmuştur» demiştir. İşte bunun içindir ki, servet beyanından korkulmaktadır.

500 lira aylık gelir

Adillac'h, villalı mutlu azınlığın kazançlarının vergi beyannamelerinden bakılınca, toplumun en zengin insanların fakirliğine şahımamak elden gelmez. Doktor, Avukat, Mühendis gibi serbest meslek erbabının vergi dairesine bildirdikleri gelir 1959 yılında ayda 521 lirayı, 1960'da 688 lirayı aşmamaktadır. Sanayicilerin aylık geliri ise 1959'da 1096, 1960'da 1094 liradan ibarettir. Bir yüksek memur ayda 2 bin lira kazandığına göre, toplumun dar gelirli sınıfı, milli gelirin yüzde 38'ini aldığı söylenen yüzde ikilerdir.

Aşağıdaki tablo, bu durumu göstermektedir.

MESLEKLER	Yıl.	BİR KİŞİYE DÜŞEN	
		T.L. Yıllık	T.L. Aylık gelir
Serbest meslekler (Doktor, avukat mühendis v.s.)	1959	6.263	521
	1960	8.261	688
Madencilik	1959	26.555	2213
	1960	33.500	2800
Sanayiciler	1959	13.155	1096
	1960	13.132	1094
Nakliyeciler	1959	9.718	810
	1960	9.000	750
1 inci derecede devlet memuru	1959	24.240	2020
	1960	24.240	2020

YON, 17 Ocak 1962

Bir sosyalist: Tinbergen

Prof. Tinbergen

YON'un iki yazarı, Devlet Planlama Teşkilatı ve Hükümetle itişari temaslarda bulunmak üzere tekrar Türkiye'ye gelen Profesör Tinbergen'le görüştük. Çok ilgi çekici konular üzerinde cereyan eden bu görüşmenin özeti okuyucularımıza sunuyoruz:

Tinbergen, kır saçlı, fakat çok dinç görünüşlü bir adam. Türkiye'ye bu defaki gelişimde, İstanbul'daki işçi gösterisinin olgun havasını ve YON'da yayımlanan bildiriyi memnuniyetle verici işi işaret olarak karşıladım dedi. Hollandalı profesör, çalışan kütellere ve aklı dayanan sosyalizmin, yirminci yüzyıldaki devletlere deva bulacak çıkar yol olduğuna inanmış. O kadar inanmış ki, 1933 yılından, yani Üniversite öğrenciliği zamanından beri, Hollanda Sosyalist Partisinin faal üyelerinden biri. Bu faaliyeti, Parlâmentoya sosyalist milletvekili olarak girecek kadar ileri götürmüştü. Fakat, Hollanda'nın İktisadi İşler Konseyinde Sosyalist Partisini temsil ediyor. Sosyalist hareketteki gayretleri Hollanda sınırları içinde de kabarmış: Sosyalist Enternasyonellerine Hollanda Sosyalist Partisinin delegesi olarak katılmış.

Tinbergen, Batı Avrupa sosyalist partilerinin son yıllarda bir duraklama geçirdiğini kabul ediyor. Acaba, yirminci yüzyılın başarılarında büyük ilerlemeler gösteren Batı Avrupa sosyalizmi, son yıllarda neden daha fazla genişleyememekte ve parlâmentolarda daha kuvvetli olarak temsil edilememektedir? Tinbergen, bunun sebebini, Batı Avrupa sosyalistlerinin kendi dar çevreleri içinde kapanıp kalmalarında buluyor. Bu partilerin idarecileri, yalnız kendi dâvalarını ilgilendiren kısa vâdeli hesapların dışına çıkmamışlar, sosyalizmi çok geniş bir çerçeve içinde ve çok taraflı olarak düşünülmesi gereken bir temel felsefe olarak görememişlerdir. Meselâ, az gelişmiş memleketlerin gelişmesinde sosyalizmin oynayabileceği büyük rol Batı Avrupa sosyalist partilerinin gözünden kaçmıştır. Bu partilerin idarecileri, sosyalizmin bütün dünyayı sefaletten kurtaracak, dünya siyasetindeki huzursuzlukları önleyecek bir yol olduğunu kütellere anlatamamışlardır. Bunu yapabilselerdi, dünyadaki huzursuzluğu giderebilecek bir yola arayan halkın oylarını kolaylıkla kazanırlar, şimdikinden çok daha geniş taraftar kütlesi bulabilirdiler.

Tinbergen, az gelişmiş memleketlerde, sosyalizmin yayılma imkânlarını daha fazla görüyor. Buralardaki sosyalist partiler, sosyalizmin, aynı zamanda, hızlı ve sistemli bir kalkınmayı sağlayacak yol olduğunu iddia ve ispat edebilirler.

Hollandalı iktisatçı, bütün az gelişmiş memleketlerde olduğu

gibi, Türkiye'de de devletçiliğin başlangıç devrelerinde bazı aksaklıkların olmasını tabii karşıyor. Tinbergen'e göre, burada temel mesele, «insan» meselesidir. Devlet kesiminde de ehliyetle, gevşek çalışacak elemanlar yetiştirildikten ve bunların teşviki için yollar bulunduğundan sonra, devlet kesiminde çalışan insanların özel sermayenin emrinde çalışan insanlardan daha az verimli olmaları için hiç bir sebep kalmaz. Profesör, «Hollanda'da devlet teşebbüsü, özel teşebbüs kadar verimli çalışır» diyor.

Tinbergen, Türkiye'nin kalkınmasında karşılaşılan temel meselelere de dokundu. Planlamanın etkili ve verimli olabilmesi için, özel kesimdeki sanayinin de kontrol altına alınmasını ve plâna aydurlulmasını zaruri görüyor. Kontrollerin, yani özel teşebbüsün istenilen amaçlara ve yerlere yönelecek tedbirlerin kullanılmasını sağladığı kadar güç bir iş saymıyor. Türkiye'de, müdahale, müsaade ve teşvik yollarıyla bunun yapılmasına imkan verecek çeşitli devlet imkânlarının bulunduğu kanaatinde.

Bütün meseleyi, siyasi maksatların bu tedbirler bakımından, gerektiği kadar ileri gidip gidemeyeceklerinde görüyor.

Devlet yatırımlarına kaynak teşkil edecek tasarruflar bakımından, gelir vergisi usulünün, az gelişmiş memleketlerde, vergi kaçakçılığı dolayısıyla, başarılı sonuçlar vermeyen bir usul olduğunu Tinbergen de kabul ediyor. Kendisi, Türkiye'de, nazari olarak, gelir vergisinin bu derece verimsiz olmaması gerektiğine inanıyor: «Madem ki devlete saygı geleneği bu derece eski ve köklü» diyor, «o halde vergi kaçakçılığının bu kadar fazla olmaması gerekir. Tinbergen, gelir vergisinin verimsizliğini kapatmak için, tek çareyi vasıtalı vergilerde görmektir. Ama, bir sosyalist olarak, vasıtalı vergilerin hiç adil olmadığını da kabul ediyor. Bununla birlikte, lüks mallardan çok fazla, herkesin kullandığı mallardan da çok az vergi almak suretiyle, «müterakki» vasıtalı vergiler konabileceğini de hatırlıyor.

Türkiye'deki mesken meseleleri ve arsa spekülasyonu Tinbergen'in de dikkatini çekmiş. «Bunu önleyecek en esaslı çare, şehir içlerindeki bütün arsaları kamulaştırarak ve arsaların belediye eliyle kullanılmasını sağlamaktır.» diyor. Hollanda'da bu usul, aşağı yukarı elli yıldan beri uygulanmakta ve çok başarılı sonuçlar elde edilmiş. Lüks mesken inşaatına sed çekilmesi, kira fiyatları indirmek suretiyle, boş tutulan meskenlerin kullanılmasını sağlaması Hollandalı Profesörün ileri sürdüğü tavsiyeler arasında.

Tinbergen'in son sözleri şunlar oldu: «Türkiye'de sosyal düşüncenin ve kalkınma fikrinin benimsenmesi bakımından YON gibi yayınların büyük etkisi olacağına inanıyorum. Hepinize başarılar...»

Tablo herhangi bir yoruma ihtiyaç bırakmayacak kadar açıktır.

1961 Bütçe gerekçesi beyannamesi gelir vergisi mükelleflerinin 1953-1959 devresinde ortalama yüzde 69'unun 7500 liradan aşağı, diğer bir yüzde 16,5'nun 7500-17500 lira arasında gelir beyan ettiğini göstermektedir. Böylece toplumun en müreffeh grubunun yüzde 85'ine yakın bir kısmı, ayda ortalama 500 liradan aşağı gelir beyan etmiş olmaktadır. Baremin 7 nci derecesindeki ayda 320 lira kazanan orta memur demek ki mutlu azınlığın yüzde 85'ine nazaran çok daha yüksek bir hayat seviyesine sahiptir. İşin daha hazin mutlu azınlık yıldan yıla fakirleşmektedir. Beyannamesi mükelleflerinin geliri, sabit fiyatlarla yıldan yıla azalmıştır.

Yıllar	Sabit fiyatlarla yıllık gelir T.L.
1953	10374
1954	10386
1955	10133
1956	9320
1957	6330
1958	6350
1959	5678

Tablodan görüldüğü gibi, 1953'te 10 bin lira olan ortalama gelir, 1959 yılında sabit fiyatlarla 5678 liraya düşmüş, böylece mutlu azınlığın bir bütün olarak satın alma gücü yarıya yakın azalmıştır.

Piyasamız servet beyannamesinin kalkınmasını neden istediğini rakamlar açıkça göstermektedir. Bu rakamlara ekleyecek başka bir şey yoktur.

REFORM

Reform, Türkiye'de vergiden en az müteassır olan varlıklı sınıfların vergi yükünü daha da hafifletmek zâvesini gütmektedir. Ya tırım indirimiyle, yeni bir vergi kaçırma kapısı açılmaktadır.

Vergiyi kim öder?

Memleketimizde verginin büyük ölçüde fakir ve dar gelirli yurtdaşlar tarafından ödendiği bir çok kimse, herkesten önce de bizzat bu yurtdaşlarımız tarafından bilinmektedir. Gelir vergisinin büyük kısmını bir kuruluş vergi kaçırma imkânları olmayan işçi ve memurlar öder; vergi daireslerine verdikleri beyannamelerinde ortalama kazançlarının orta halli bir memurdan fazla olmadığını gösteren, yani gelirlerinin büyük kısmını vergiden kaçan tica-

ret, sanayi ve serbest meslek erbabı değil... Gider vergilerinde ise aynı mali satın alan her vatandaş aynı miktar vergi ödemektedir. Yani Hacı Ömer Ağa ile onun fabrikasında çalışan bir işçi bakkala giderek birer kilo şeker alsalar her ikisi de devlete aynı miktarda vergi ödemek zorundadır. Bu sebeple dar gelirli aileler ve fertler gider vergilerinin yükünü çok daha fazla hissetmektedirler. Çiftçilerimiz gelirlerinden bugüne kadar bir kuruş vergi ödemedikleri gibi yeni medrese hâkim olan havadan övünmüyorlar. Bunlardan arazi vergisi de yakında kaldırılacaktır.

Görülüyor ki zenginlerin en az vergi ödedikleri memleketlerden biri olan Türkiye'de tipik vergi mükellefi deyince aklı dar gelirli bir vatandaşın gelmesi tabiidir. Ve, vergi sisteminin ilâh için vergi reform komisyonları kurarsak, vergi mükellefleri kitlelerden birkaç tipik temsilcinin bu komisyonlara iştirak ettirilmesi demokratik ve faydalıdır.

İstanbul'da vergi sistemimiz bir bütün olarak ilâh etmek amacı ile toplanan Vergi Reform Komisyonu'na da, aynı düşünceyle olacak, vergi mükelleflerini temsil eden şahısların da iştiraki istenmiş. Maliye Bakanlığında 9. üniversitelerimizden 2 kişinin katıldığı Komisyon'a özel vergi mükelleflerini de temsil edeceği düşünülen 4 kişi çağırılmış. Ancak, Maliye Bakanlığında göre «tipik vergi mükellefi»nin hiç te dar gelirli bir vatandaş olmadığı çağırılan şahısların kuracakları, vergi mükellefleri ya da özel sektörün temsilcisi olarak çağırılanlar Ticaret, Sanayi Odalarının, Esnaf ve Sanatkarlar Teşkilatının ve çiftçilerin (Münisa Bağcılar Konfederasyonu'nun) temsilcileridir; dar gelirli vatandaşların değil.

TÜRKİYE'DE VERGİYİ KİM ÖDER? Bütün yük ücretlilerde

Memleketimizde serbest meslek ve ticaret erbabı gülünç miktarda vergi ödemektedir

Bizde tarif edilmeyen kavramlardan biri de vergi sisteminde sosyal adalettir.

Adaletsizliklerden birçoğu, sosyal adaletin ne olduğu bilinmediği için işlenir. Bazı hallerde ise adaletsizlik, sosyal adalet kisvesi altında gizlenir.

Vergi sisteminde sosyal adalet iki ilkeye dayanır: Bunlardan ilki, genellik prensibidir. Bu ilke herkesten devlet harcamalarına katılması anlamına gelir. İkinci ilke, bu katılmanın, vergi ödeme gücü ile orantılı olmasını gerektirir.

Vergi ödeme gücünün iki ölçüsü, gelir ve servettir. Gelir ve servet arttıkça, vergi ödeme gücü daha büyük oranda çoğalır. Şöyle ki, 500 liralık gelirden alınan yüzde 20 oranında bir verginin ağırlığı, 50 bin liralık gelirden alınan verginin yükünden çok fazladır. İlk mükellefe geçmek için 400 lira bırakıldığı halde, ikinciyeye 40 bin lira kalmaktadır. O halde ikinci mükellefin, yüzde 20 nin üstünde vergilendirilmesi lazımdır.

Bu ölçülere uymayan vergi sistemimiz adaletsizdir: Her şeyden önce, gelir vergisi genel değildir. Ziraat ve küçük ticaret, yulardır vergi ödememektedir. Gelir vergisi kanununda yapılan son değişiklikler ise, işletmelerin büyük ve küçük olması dolay-

ısıyla mevcut durumu pek fazla değiştirememiştir.

Daha büyük bir eşitsizlik, vergi kaçakçılığı yüzünden ortaya çıkmaktadır. Memleketimizde, serbest meslek ve ticaret erbabı, gülünç miktarda vergi ödemektedir. Vergiyi ödeyen, kaçakçılık imkânına sahip olmayan ücretlilerdir.

Gelir vergisindeki adaletsizliklerin düzeltilmesi çok zaman isteyecektir. Memleket ekonomisinin milyonlarca küçük işletmeye dayanması ve bunun ortaya çıkardığı sayısız güçlükler, köklü bir reformu imkânsuz kılmaktadır. Sosyal adaleti sağlamak için Hindistanın yaptığı gibi, servet ve istihlak vergilerinden faydalanmak kaçınılmaz bir zurettir.

Servet Vergileri

Servet vergilerimiz, mali ve sosyal fonksiyonlarını yerine getiremeyecek kadar çıldır. Memleketimizde, vaset ve intikal vergisi ile, bina ve arazi vergisi olmak üzere, iki servet vergisi mevcuttur.

Her iki verginin hasılatı da gülünç mik-

tarları aşmamaktadır. Meselâ vaset ve intikal vergisinin 1961 hasılatı, bütçe harcamalarının ancak binde 1,1'idir. En zarurlı gıda maddesi olan şekerden alınan istihlak vergisi, servet vergilerinden çok daha fazla gelir sağlamaktadır. Vaset vergisi geliri, şeker istihlak vergisinin ancak yüzde 6'üne erismektedir. Bina ve arazi vergisi için bu oran yüzde 37'den ibarettir. Şeker, koskoca servetlerden, çok daha fazla vergilendirilmektedir. Varlıklı sınıflar arasında mevcut olmayan bu servet vergilerinin de kaldırılmasını istemektedir. Arazî vergisi pek yakında silinip gidecektir. Vaset vergisi ise zaten yok gibidir. Bu vergide gayrimenkulün gerçek değeri yerine 1945 - 50 değerinin esas alınması ve geniş bir muafiyet hududunun mevcut olması dolayısıyla, geriye vergilendirilecek bir şey kalmamaktadır. Bu verginin gerçek değer üzerinden alınmasını sağlayacak teşebbüslere büyük bir mukavemetle karşılanmış, 1957 yılında çıkarılan kanun bir yıl sonra kaldırılmıştır. Halbuki İsviçre, İngiltere, Amerika gibi Batı memleketlerinde ağır gelir vergisinin yanı sıra, servet geniş ölçüde vergilendirilmiştir. Bizde ise servet imtiyazıdır.

Vasıtalı Vergiler

Vasıtalı vergileri, doğrudan doğruya mükelleh öder. Bu vergilerde adaleti sağlamak için, vergi oranları malların zaruret derecesine ve mükellehin gelir sınıfına göre ayarlanır. Şeker gibi zarurlı ihtiyaç maddeleri çok az, lüks mallar ise yüksek vergi öder.

Memleketimizde, vasıtalı vergiler bakımından da, sosyal adalet düşünülmemiştir. Şeker, ağır şekilde vergilendirilir, fakat gecek kütüpleri ve lüks oteller gibi yerlerin hizmetleri hemen hemen hiç bir vergi ödemez.

Kısaça vergiyi fakirin ödediği, zenginim ödete vergiden muaf tutulduğu söylenebilir. Fakat zenginlerimiz bu adaletsiz durumu bile hoş karşılamamakta, vergi kaçakçılığını azaltmak maksadıyla kabul edilen Servet Beyanı usulüne dahi atış püskürmektedir. Zayıf hükümetler ise, zenginim hafif vergi yükünü daha da azaltmak için gayret göstermektedir.

KAÇAKÇILIK

İş çevreleri piyasayı canlandırmak için servet beyannamelerinin kaldırılmasını zarurlı sayıyor. Eski M.D.K. üyesi Haydar Tunçkanat ise «Servet beyannamelerinin piyasayı durgunlaştırdığı şeklindeki mütalâalara katılmıyorum. Bu doğru olamaz. Bu durum tabiatıyla bir gecede milyonlar olmaları işine yaramıyor. Onlar servetlerini açığa vurmak istemezler. Elbette servet beyannamelerinden korkuyor» diyor. Kim haklı? Milyarları aşan vergi kaçakçılığının mevcudiyeti, kimin haklı olduğunu açıkça gösteriyor. Aşağıdaki yazı, vergi kaçakçılığını delilleri ile ortaya koymaktadır.

Servet Beyanı

İş çevreleri, servet beyanını kaldırmak için T.B.M.M. nde ve basında esaslı bir taarruza geçtiler. Taarruz, Ticaret Bakanlığı Bütçesi dolayısıyla bütçe Karma Komisyonunda yapıldı. Özellikle A.P. temsilcileri servet beyanı usulünün kaldırılmasını istediler. Hüsnü Dikeççiliği, «Servet beyanı denen Demoklesin kılıcı tüccarın başı üzerinde durdukça iç piyasa oynamaz» dedi. Kazım Yurdakul, Maliye Müfettişi Erhan İsp'ın diğer sütunumuzda yanlışlığını belirttiği bazı iddiaları ortaya attı. Yurdakula göre «Servet beyanı, memleketi hudutsuz zarar getirmiş, bu yüzden 800 milyon lira piyasadan çekil-

Haydar Tunçkanat

YÖN, 17 Ocak 1962

SERVET BEYANI

Hazine temsilcisi, her yıl büyük şahsî ve ailevî m. asraflar yapmasına rağmen serveti artan bazı mükelleflere sorar: «Her yıl zarar gösterdiğinizde veya ancak birkaç bin lira kazandığınızı bildirdiğinizde göre, nasıl geçiniyorsunuz ve filanca gayri menkulü nasıl satın aldınız?». «Şahsî servetimle» veya «Eşimin mücevherlerini satarak» diyen mükellefe Hazine temsilcisi hic bir şey söyleyemez!..

Gelir Vergisi Kanunu içine alınan servet beyanı müessesesi üzerinde geçmiş bir yıl boyunca peşitli yönde fikirler ileri sürüldü.

Bu yazının amacı, servet beyanını vergi hukukuna getiren sebepleri, ilham alınan yabancı memleketler örneklerini, işleyiş tarzını ve beklenen faydaları kısaca gözden geçirmektir.

Vergi hukukumuzda servet beyanına yer verilmesinin gerçek sebepleri, bir yıl önce ortaya atılan iddialardan çok farklıdır. Konu, idare tarafından gerektiği gibi aydınlatılmadığı için, servet beyanının sebepleri olarak, kâh bir servet vergisinin alınacağı, kâh geçmiş yıllarda kazanılmış büyük servetlerin hesabının sorulacağı söylendi. Gerçekte, servet beyanının gelir vergisi içinde müesseseleştiren tek sebep malidir, yani gelir vergisinin veriminin artmasını sağlayabilirdir. Servet beyanı, maliye ve vergi hukuku üzerinde bilgi ve tecrübe sahibi buldukları düşünülen kimselerin tavsiyesi olarak kanunlaşmıştır. Maksat, gelir vergisinin verimini artırmaktır ve bundan ibarettir.

Geçmiş 11 yıl içinde gelir vergisi incelemeleri yapılmıştır. Vergi incelemesi yapanlar (Maliye Müfettişleri, Hesap Uzmanları, Kontrolörler ve Vergi Kontrol Memurları) bu görevlerini yaparlarken böyle bir gerçek kontrolün imkânsızlığı ile karşılaşmışlardır. Muntazaman zarar beyan eden veya gülünç kazançlar gösteren mükelleflerin muameleleri ele alınmış ve hesaplar, kayıtlar, faturalar gözden geçirilmiştir. Bunların hepsi defterlere ve defterler de vergi beyannamelerine uygundur. Ancak, bu tarz vergi mükelleflerinin her yıl büyük şahsî ve ailevî masraflar yapmakta olmasına rağmen servetinin arttığını, gayri menkulier satın aldığını gören Hazine temsilcisi, insan manşininin tabii icabı olan bir soruyu aklından geçirir ve sorar. Soru şudur, «Her yıl zarar gösterdiğinizde veya birkaç bin lira kazandığınızı bildirdiğinizde göre nasıl geçiniyorsunuz ve filanca gayri menkulü nasıl satın aldınız? Her iki halde de cevap değişmemektedir. «Şahsî servetimle» veya «Eşimin mücevherlerini satarak.» Artık Hazine temsilcisi için yapılacak bir tek iş kalmıştır, vergi incelemesi yaptığını bildirir resmî bir yazıyı bırakmak ve iş yerinden çıkıp gitmek. Servet beyanının konmasındaki sebep, işte bu hazin durumun mümkün olan derecede ortadan kaldırılmasıdır.

Bu müesseseye vücut veren diğer bir fikir de, vergi kaçakçısının, namuslu ve şerefli vergi mükellefi karşısında korunmuş olması garabetini bertaraf etmektir. Zira şu nokta açıktır ki, doğru vergi ödeyen bir mükellefin aynı iş kolunda vergi kaçırarak rekabet edebilmesine imkân yoktur. Servet beyanının bu hususta eşitliği sağlayıcı unsurlar arasında düşünülmesi tabiidir.

Servet beyanı, ileri yabancı memleketler uygulamalarından ilham alınarak hazırlanmıştır. Amerika Birleşik Devlet-

leri, Kanada ve İngiltere'de kullanılan bu metoda «Net worth» denilmektedir. «Net değer» veya «Net servet» şeklinde Türkiye'ye çevrilebilecek olan bu sistem şöyle işler: Bir vergi mükellefinin belli bir tarihteki net servet durumu ele alınır. Üç, beş veya on yıl sonraki servet durumu tespit edilir. Servetteki artış, mükellefin vergi dairesine verdiği beyannamelerdeki kazanç ve gelirler toplamı ile karşılaştırılır. Eğer servet artışı, gösterilen gelirlerden fazla ise, aradaki fark vergilendirilir ve cezalandırılır. Bu memleketlerde servet beyanının uygulanması kısaca budur ve bu kadar basittir. Ayrıca, servet kıyaslamaları herhangi zaman devreleri içinde yapılabilir çünkü bu memleketlerde vergi tarhedilmesi için zaman aşımı yoktur. Vergi ihtilâflarını halleden mercilerde ise mesele hiç münakaşalı değildir. Böyle halflerin tespitindeki vergi incelemeleri çokluk, servet kıyaslamasına göre yapılır. Vergi ve ceza derhat tasdik edilir ve kaçakçı beş yıl yatmak üzere hapis hanesine gönderilir. İşte, dünyamız hiç bir yerinde olmadığı iddia edilen servet beyanı kıyaslaması budur.

Türkiye'de durum nedir? Türkiye bugün vergi kaçakçılığının bir «Mali Spor» haline gelebileceği veya tamamen aksine sağlam ahlâki kuralların yerleşeceği bir memleket durumundadır. Yani önümüzdeki yıllarda her iki ihtimalden biri gerçekleşebilir. İncelenen vergi beyannamelerinde bulunan farklar, geçmiş yıllar boyunca % 30 ile % 45 arasında değişmektedir. 1961'den önceki aşırı muafiyetler ise vergi kaçırabilme imkânlarını pek geniş tuttuğu için Millet'in vergi kaybı tabiatı ile bu nispetin oldukça üstüne çıkmaktadır. Şu hale göre, vergi kaçakçılığı meselesinin derinliğine ele alınmasından tabii bir şey yoktur ve vergi emniyeti tedbirlerinden biri olarak yürürlüğe girmiştir. Zira kazançlarla servet arasında organik bir bağlantı vardır ve buna dayanımında dramatik hic bir şey yoktur.

Servet beyanı, kuruluş maksadına hizmet edebilecek midir? Şüphesiz ki, bu bir uygulama meselesidir. Ancak, servet beyanı, fonksiyonlarını tam olarak çok yıllar geçtikten sonra ifa edebilir. Zira, vergi mükellefiyetleri gelecek yıllarda yayılacak, gelir ve servetlerin vergilendirilmesinde hata ve takdire dayanan unsurlar kaybolacak ve gerçek gelirlerin sağlam kayıtlara dayanılarak servet yönünden hesaplanması imkân dahiline girecektir. Bu ise asıl 1970 ten sonraki yıllarda mümkün olabilecektir.

Servet beyanı üzerindeki bu kısa açıklamaları sona erdirirken bir noktaya işaret etmek gerekmektedir. O da böyle bir müessesenin vergi kaçakçılığına karşı bir güvenlik tedbiri olarak ihdas edildiğini, bu itibarla hic mukavemet nörmiveceğini düşünmelerin yararlıdır. Dürüst mükellefi ürkütcek hic bir tarafı olmayan servet beyanı usulü, ne yazık ki, bazı çevrelerde büyük tenki yaratmıştır.

Erhan İSİL

(Maliye Bakanlığı İktisadî İhtilâfî Genel Sekreter Yardımcısı)

SİYASİ NOTLAR

Radyoda «Kardeşlik Haftası»

Radyolar, yine ters işlemeye başladı. Hükümetin komünizm tehlikesine karşı gaffet içinde olduğunu basma açıklayarak, mensubu bulunduğu hükümeti suçlandıran Basın-Yayın Bakanı Kâmuran Evliyaoğlu'nun başında oturduğu Devlet Radyosu, gençlik mitinglerini - tıpkı başyazar kardeşinin gazetesi gibi - tahrif ederek verdi.

Okunan ajans bültenlerine bakılırsa, mitinglerde gericiliğin aleyhinde pek fazla bahırılmamış, hele af istekleri hiç takbih edilmemiştir. Radyo, 10 Ocak sabahı okunan haberlerde, 9 Ocak gecesi yapılan İstanbul gösterilerinde, gençlerin caddelerden sadece «kahrolsun komünistler» diye bağırarak geçtiğini söylemiştir. Yine, 13 Ocak günü akşam haberlerinde, o gün gericiliği ve af isteyenleri takbih için Anıt Kabir'e giden S.B.F. öğrencilerinin sadece ve sadece «Atatürk İnzideyiz» ve «kahrolsun komünistler» diye haykırdıkları bildirilmiştir.

İki Bakan, İki Fikir!

Aynı kabineye mensup iki bakan, geçen hafta, grev konusunda, birbirinden farklı iki fikri savundu. İzmir Ticaret Odasında işçilerle görüşen Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, grev hakkının yıllardır verilmiş olmasını politikacıların «statma taktiklerine» bağladı ve «önce sendikalar kuvvetlensin, sonra grev hakkını veririz» şeklinde görüşleri şiddetle tenkit etti. Bilindiği gibi Bülent Ecevit, daha önce de, Manisa'da, bahara kadar grev hakkını düzenleyen kanun çıkmazsa bakanlıktan çekileceğini söylemişti.

Buna karşılık, Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Kâmuran Evliyaoğlu, Gazeteciler Cemiyetindeki, kokteylde tımarlı muhabirlere sunuları söyledi: «Vallah, grev için v kit henüz çok erken. Sendikaların gücü ne ki? Önce sendikalar kuvvetlensin, sonra grev!»

C. H. P. Kıbırdıyor

Egemen gelen af sesleriyle yeni bir sarsıntı geçirmeye namzet görünen ikili koalisyonun, ayağında da hafiften sallantılar başladı. Bir

Esat Çağa

YÖN, 17 Ocak 1962

Senato Başkanı Ürgüplü, Başbakan İnönü ile beraber

Merkez İdare Kurulu üyesi, «Menderecesi şiddet, sizi de müsamaha batırarak, Paşam» diye başlayarak, koalisyonun çürük ayağına karşı İnönü'nün gösterdiği yumuşaklığı tenkit etti.

Geçen haftaki grup toplantısında da bir çok milletvekili, «Bakanlarımızdan memnun değiliz» diye bağurdılar.

C.H.P. milletvekillerinin şikâyeti, bakanlıklarda özel kolaylıklardan faydalanamamaktan ve koalisyonun A.P. lehine istismar edilmesinin yarattığı endişeler ileri geliyor. C.H.P. milletvekillerinin çoğu, önümüzdeki belediye seçimlerinde partinin ağır bir hezimetle uğrayacağını söylüyorlar. Daha önemlisi, partinin ve liderin hızla yıprandığını düşünenlerin sayısı günden güne çoğalıyor. Bu da, Paşaya karşı hafiften bir muhalefetin başlamasına yol açıyor.

Denk görünen iki kuvvetin çarpışmasına sahne olan Y.T.P. de ise kimin kazanacağı henüz belli değil.

Memur Zammı

Anayasanın 92 nci maddesinin yanlış yorumu yüzünden 15'lerin batı başında otomatik olarak verileceği kanun uyardı. Senatörün, Millet Meclisinin ivedilikle kabul edeceği sandan zammın tehir ile kanunu 15 günden önce görüşmeyeceği ve mevcut kanuna göre zamların otomatikman verileceği ileri sürüldü.

Haber, memurları ümitlendirdi. Fakat Anayasacılar, zamını sağlayan Anayasa yorumunu kolayca çürütmesini bileceklerdir.

Zamların verilmesi için şimdilik tek ümit, Meclis çoğunluğunun tehir tasarısını reddetmesi, Fakat bu da hemen hemen imkansız bir şey. Mecliste, zammın verilmesi lehinde kuvvetli bir cereyan belirirse, İnönü kürsüye çıkıp Meclisi göğüsleyecek. Bu durumda memur zammının gelecek yılda bırakılacağı rahatlıkla söylenebilir.

Sosyalizm

Geçen hafta, beklenilmedik yerlerden sosyalizm lehine sesler işitildi. C.K.M.P. İstanbul İl Başkanı Sıtkı Ataç, gazetelerin kalplerine ferahlık veren şu sözleri söyledi: «İleri Batı memleketlerinde olduğu gibi suç sayılmayan ve sosyal adaleti gerçekleştirme amacını taşıyan sosyalist fikir cereyanının yurdumuzda da doğuşunu normal

karşılama gerekir. Nitekim, çeşitli fikir cereyanlarının gelişmesi neticesinde yurdumuz, en kısa zamanda kalkınmak için en uygun fikir zeminine ancak bu şekilde sahip olabilir. Yoksa, bir yandan fikir hürriyeti savunuculuğu yaparken, komünizm aleyhtarlığı arka-

İsmail Rüstü Aksal

ında fırsatçı ve gerici emelleri kökleştirmek için fikir organlarına iftirada bulunmak ve bu iftiraları meydanlarda desteklemek, zehir organlarını parçalamak, aynı zamanda fikir hürriyetine karşı girişilmiş bir baltalama hareketidir.

Ümit verici konuşmaların ikincisi, Senato Başkanı Süat Hayri Ürgüplü tarafından yapıldı. Celâl Bayar'ın uydurma beyanatını yayınlayan bir gazeteyle «mızır kuvvetler» sıfatına layık gören Ürgüplü, sözlerini sosyalizmi överek tamamladı:

VATAN HAINİ

Basın Yayın Bakanı Kâmuran Evliyaoğlu:

«Koalisyon kabinesini kundaklayan vatan hainidir... dedi.

Koskoca bastında koalisyonu kaçan tek adam hangisidir?

Bakanın kardeşi!..

«Sınıflar arasında memleketimizde farklar mevcuttur. Bunlar bünyede tehlikeli yaralar açabilir. Bu farkı mutedil ve ölçülü bir sosyalizm ile gidermek faydalı olur.»

Memleketçi Liberal Partiye tren, sup olmakla beraber, Kurucu Mecliste ileri fikirlerin savunuculuğunu yaprak geniş sempati toplayan Senatör Esat Çağa, tam zamanında bir sözlü soru önergesi vererek bir kısım gazetelerin yalan haberlerini çürütmesini bildi. Esat Çağanın sözlü sorusunda şu cümleler var:

«Her takım aşırı sağcı muhit ve gazetelerin, komünizm ile mücadele adı altında Atatürk devrimlerine ve Türk milletinin her yönde batılmasına ölümlüğe bağlı aydınları sindirmeye çalışıyor. Bu kampanyaya giriştikleri görülmektedir.»

C.H.P. Genel Sekreteri İsmail Rüstü Aksal ise, «Komünizm tehlikesi var mı?» sorusuna, «Ben, bizim cemiyetimizin bünyesinin komünizme mukavim olduğu kanaatindeyim» cevabını vererek, belli çevrelerden, belli maksatlarla gelen komünizm tehlikesi iddialarına karşılık, Fakat komünizm tehlikesi için cemiyetin bünyesine güvenen Aksal, gericilik tehlikesini önlemek için bünyeye bırakmadı ve «Aşırı sağcılığa ise yeni yetişen neslin karşı koyacağından eminim» diyerek, meseleleri çözümlenmesini gençliğe bıraktı.

Aydın Yalçın ve Ağalar

S.B.F.'nin «Toprak Reformu» konusunda tertiplemediği açık oturum, sosyalizmi «modern gericilik», özel teşebbüsçülüğü ise «modern gericilik» sayan Aydın Yalçın ile Şevket Raşit Hatipoğlu arasında derin bir görüş ayrılığına yol açtı.

İngiliz Muhafazakârlarına has bir felsefe ile reform kelimesinin telaffuzuna dahi tahammül edemeyen Aydın Yalçın «Türkiyede 1925'ten bu yana geniş bir toprak reformu yapılmıştır. Artık bir toprak reformuna ihtiyaç yoktur. Zira istihsalin artması bunun delilidir» dedi.

Bu sözler, ölü doğan 1945 Toprak Reformunun mimarı Şevket Raşit Hatipoğlunun kapanış konuşması ile gereken cevabı aldı. Hatipoğlu sözlerine «Türkiyede toprak reformuna ihtiyaç yoktur diyenlerin karşındayım. Bunlar topraklar parçalandı, artık yeni bir reforma ihtiyaç yoktur diyorlar. Şayet mümkün olsa da birlikte Doğuya ve Güneye bir geziye çıksak ve onlara binlerce dönümlük rasyonel işletmeden mah-

rum çiftlikleri göstersem, O zaman şaşıracaklardır. Bugün Doğu'da 60 bin dönüm arazi olan ağalar vardır» diye başladı ve şöyle bitirdi:

«Toprak reformu yapılmaz ve eğer bir Türk köylüsü memleketteki yerini ve haklarını bugünkü işçi sınıfı kadar anlayacak olursa, o zaman bir ihtilâl çıkar mı, çıkmaz mı? Onun kâhinliğini ben şimdiden yapamam.»

Yılanların Öcü

Sağlığında Tevfik İlerinin hüsnuna uğrayan başarılı yazar Fakir Baykurt, İlerinin ölümünden sonra, bir zamanlar onun Özel Kalem Müdürlüğü yapan İzmir Senatörü Şimşeklerini üstüne çekti. Okurur, Fakir Baykurt'un Yunus Nâdi Mükâfatını kazanan «Yılanların Öcü» eserinin Devlet Tiyatrosu tarafından oynanmasını şimdilik durdurdu. Halbuki eser, İrfan Şahinbaş, Özdemir Nutku ve Cüneyt Gökçerden kurulu Edebi Heyet tarafından kabul edilmişti. Fakat Tevfik İlerinin eski özel kalem müdürünü, Bütçe Kurma Komisyonunda, «Yılanların Öcü»nde komünistlik bulunduğunu söylemesi üzerine, İhtiyatlı memur mizacı ağır basan Millî Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu, eserin incelenmesini uygun buldu.

Mac Carthy'ciler böylece bir puan kazandılar.

Sâdık Bendeler

Sosyal adaleti, devletçiliği ve sosyalizm komünizmle bir tutan üstad Köprülü, son 10 yılın terastına çatanlara en susturucu cevabı vermesini bildi. Üstad Köprülüye göre, «İhtilâlden beri ağızlarında dolayan son on sene İslâf ağza alınmamalıdır. Çünkü şimdi bir çok hükümet adamının bu son on senenin idarecilerinin sâdık bendeleri olduğunu unutmamak lazım.»

Ağaç Edebiyatı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ni ağaçlandırmak isteyen Yeni Rektör Kemal Kurdağ, Maliye Bakanlığı sırasında farkedemediği bir gerçeği keşfetti. Türkiye'nin ağaçlandırılması ve her yıl yüzbinlerce ağaç dikilmesi için söylenen sözler, edebiyattan ibarettir. Zira, Orman Genel Müdürlüğü, Üniversitenin istediği bir kaç bin fidanı bile sağlıyamadı.

«Ya Türkiye'nin ağaçlandırılması ne olacak» diyen Kurdağ, «Hazırlıklar yeni başlıyor» cevabını almıştır.

Sıtkı Ataç

147LER

Ekrem Şerif Egeli

Ömer Üzek

Dönseler de

Ondört aydanberi döndüler, döneceler denildiği hâlde, 147 ler hâlâ eski görevlerine dönmemişlerdir. Bir ara, hükümet teklifinin Mecliste hemen kabul edileceği söylenirken, durum tekrar karışmıştır. Politikacılar bu konuyla çok yakından ilgilenirken, Üniversitelerin kendilerinden fazla ses seda çıkmamaktadır. Neden? Aşağıdaki yazı, 147 lerin dönüşüyle ilgili çeşitli soruları ele alıyor.

147 ler hakkındaki hükümet teklifi Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmuştur ama, sandığı gibi çabucak kanunlaşacak yerde, hâlen komisyonlar arasında mekik dokunmaktadır. Hatta, bağlanışta mesele üzerinde bir ara az çok aynı fikirde oldukları söylenen parti grupları da şimdi farklı görüşler üzerinde durmaktadır.

Hükümet teklifi, 114 sayılı kanunu bütünüyle ortadan kaldırmamakta, sadece beşinci maddesini değiştirerek dönüş yollarını açmaktadır. Beşinci madde, «İşbu kanunla görevlerinden affedilenler bir daha üniversite öğretim üyeliği veya yardımcı vazifesi ile görevlendirilemezler» demektir. Hükümet teklifine göre, 147'lerden isteyenler tekrar Üniversiteye dönebilmeleri için karar alınmasını ilgili senatolardan isteyebileceklerdir. 147'lerden bazılarının bunu yapmayı bir onur meselesi haline getirebilecekleri de düşünülerek başka bir yol daha açık tutulmuştur:

Senatolar, kendilerine doğrudan doğruya bir müracaat olmadan da, Üniversiteye dömesini istediklerine davette bulunabilecekler ve böylece, kimse, dönüş kapılarının açılması için senato eşiklerinde dilenir duruma sokulmamış olacaktır.

Hükümetin bu şekildeki teklifi, 147'lerden çoğunu, bugünkü şartlar altında tatmin etmemektedir. Oysa, hükümet çevrelerine ve kendi zamanlarında da aynı şekilde müracaatlara birçok defa muhatap olmuş olan eski Millî Birlik Komitesi üyelerinin ifadelerine göre, «daha birkaç ay öncesine gelinceye kadar, 147'lerin büyük bir çoğunluğu, sadece beşinci maddenin değiştirilmesine ve bugün teklif edilen dönüş şekline çoktan razıydılar. Şimdi, meclisteki kuvvet dengesi lehlerine döndüğü için, kanunu tamamiyle ortadan kaldırmak ve bütün hükümleriyle «yok» farzetmek maksadıyla uğraşmaktadırlar.»

Mesele, Bakanlar Kurulunda da tartışma konusu olmuştur. Gerçi varılan karar, mü-

terek hükümet kararıdır ama, buna verilecek için koalisyon içindeki A.P ve C.H.P'li bakanların uzun uzun tartışmaları ve çeşitli delilleri ortaya koymaları gerekmiştir. C.H.P'lerden Bayındırlık Bakanı Emin Paksüt, yalnızca beşinci maddenin kaldırılmasıyla yetinilmesi için en çok çalışanlardan biridir. Kabine toplantılarında Paksüt'ün dediklerini şu şekilde özetlemek mümkün: «Gecmişin tamamiyle tahririne girişmek başa çıkmayacak bir iştir. Meselâ, vaktiyle Demokrat Parti bizleri de komünistlikle itham etmiş ve 26 Mayıs 1960 gecesi yapılan bir radyo yayınında, C.H.P Merkez İdare Kurulu üyelerinin «Bizim Radyo ile temas halinde oldukları ileri sürülmüştü. Şimdi ben o zaman uğradığım iftiranın verdiği yaraları gidermeğe çalışsam, bir faydası olur mu? Biz, şimdi, 147'lere hem Senatoya müracaat hakkını tanıyoruz, hem de kendilerinin senatolara davet edilmesini mümkün kılıyoruz. Bu, geçmişin hatalarını, mümkün olduğu kadar, tamire büyük ölçüde yardım edecektir. Kanunu bütün hukuki sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırmam, şimdiye kadar başka yerlere tayin edilmiş olanları, âdetâ, eski yerlerine dönmeğe zorlamış olurum. Bunu yapmağa hakkım yok. Meselâ Tarık Zafer Tunaya, Paris'teki NATO temsilciliğinde görevlendirilmiştir. 114 sayılı kanunu hukuki sonuçlarıyla ortadan kaldırarak, kendisinin Üniversiteye dönmeye gerekecektir. Bakalım o istiyor mu? Senatolara da herkesi mutlaka alın diyemem; bu da Üniversite muhtariyetine aykırı düşer. Üniversite senatolarının dönüş kararlarının alın-

masında kaskaç davranacaklarını, özellikle Tıp Fakültesi gibi Fakültelerde kürsü sahibi olmuş doçent ve profesörlerin lehte karar alınmaması için çalışacaklarını söyleyecekler çıkacaktır. Bunların böyle bir gayret sarfedip de başarıya ulaşabileceklerini sanıyorum; kamu oyunun baskın hepsini yola getirecektir.»

Hükümet bu formülü bulduktan sonra, Üniversiteye dönebilecek 147'ler için gerekli hazırlıkları da yapmış ve fakültelerde yeniden 103 kadro ihdas etmiştir. Rakamın 103 olmasına sebep, 147'lerden boşalan yerlerin 44'ünün hâlen münhal bulunmasıdır.

147'ler ne diyor

114 sayılı kanunla Üniversitelerdeki görevlerinden uzaklaştırılanlara bakılırsa, bu konuda değişen görüş, kendilerinininki değil, hükümetinkidir. Son birkaç haftaya gelinceye kadar, hükümete mensup olan bakanların hemen hepsi, özel konuşmalarında, kanunun bütünüyle kaldırılacağından bahsediyorlardı. Resmî temaslarda da, hükümet görüşünün, kanunun bütünüyle hukuki sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırmak olduğu Millî Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu tarafından ifade edilmişti. Halbuki şimdi, aynı bakan, sadece beşinci maddenin değiştirilmesiyle meselemin çözümlenmiş olacağını söylemektedir. İncesulu'nun bugünkü görüşüne göre, bundan fazlasını yapmak Üniversitemin işlerine müdahale etmek olacaktır.

147'lerin Meclis ve Hükümet üyeleriyle temaslarda en faal rolü oynayanlar, Ankara Tıp Fakültesinin eski öğretim üyelerinden Dr. Hami Koçay ile Dr. Zafer Paçkoğ'ur. Millî Birlik Komitesi zamanında, Ekrem Şerif Egeli, Müfide Küley ve Kazım İsmail Gürkan'ın yaptıkları konuşmaların yerini şimdi bu iki doktorun gayretleri almıştır. Temaslar, bazen meclis gazinosunda veya lokantasında da olmakta, isteyen milletvekilleri veya senatörler tartışmalara katılmaktadırlar. Geçen haftalarda yapılan temaslardan birinde Başbakan yardımcısı Akif İyidoğan da bulundu. Adalet Partili Bakan, ister istemez, hükümetin görüşünü savundu. Bakana göre, Kabine, bu konuda mümkün olan en son taviz noktasına kadar gitmiştir. Meclise sunulmak üzere hazırlanan ilk teklifte, Üniversiteye dönebilmek için senatoya müracaat şartı konulmuştu. Hükümet, bu teklifini geri alması ve senatonun davetiyle dönüş de imkân veren hüküm eklemiştir.

147'ler, hükümetle ve meclisle olan temaslarda 115 sayılı kanunu hiç bahis konusu etmemektedirler. 114 sayılı kanunla aynı zamanda çıkarılan bu kanun, Üniversitelere kendilerine danışmadan, akademik çalışmalarla ve fakültelerin yönetimiyle ilgili birçok yeni hükümler getirmekteydi. 114 sayılı kanun bütün hukuki sonuçlarıyla ortadan kaldırılacaksa, 115 sayılı kanunun da kaldırılması gerekmektedir. Fakat, şimdiki durumda bir de bu mesele ortaya atılırsa, işlemler bütünü karışık uzayacağı ve 147'lerin dönüşünde yeni gecikmelerin olacağı düşünülmektedir. Böylece, 147'lerle birlikte haklarında uğraşan birçok asistanın durumlarına bir değişiklik getirilmiş olmaktadır. 115 sayılı kanun, sözde bir reform ve Üniversiteyi geliştirme kanunu olduğu halde, Profesörlere yetkilerini azalttığı gibi, doktora yapmış asistanlara da darbe vurmaktadır. Kanunun onsekizinci maddesi, doktoralı asistanlara Doçent olabilmeleri için eskiden iki yıl olan asgari müddeti dört yıla çıkarmaktadır. Bu da, tasarrım kendilerine «jurnal» adı verilen bazı «doçentler» tarafından hazırlanmış yolundaki iddiaları kuvvetlendirmektedir.

Üniversiteler ne diyor

Politikacılar arasındaki temaslar devam ederken, üniversitelerden pek ses duyulmuyor. 147'ler konusunda, son haftalarda, tek müsbet tepki gösteren yerler Sosyal Bilimler Fakültesi ile İstanbul Teknik

NELER DEDİLER...

Öğretim üyeleri, «147 öğretim üyesinin Üniversiteye dönüşünü nasıl karşılıyorsunuz? 147 öğretim üyesinden, fakültelerinizden ayrılanların yerine atanmalar yapılmıştı mıdır? Yapılmış ise, 147 öğretim üyesi dönünce durum ne olacaktır?» sorusuna şu cevapları verdiler:

SİDDİK SAMİ ONAR (İstanbul Üniversitesi Rektörü, Ord. Prof.) — Rahatsız bulunması sebebi ile ankete cevap veremedi.

VAHİD TURHAN (Edebiyat Fakültesi Dekanı, Prof.) — 147 öğretim üyesinin dönüşünü büyük bir memnuniyetle karşıladım. Ayrılan öğretim üyelerinden hiç birinin yerine atanma yapılmamıştır. Kendileri döner dönmek kürsüleri kendilerine teslim edilecektir. 147 öğretim üyesinin dönüşü ile boşlukların dolacağı kanaatindeyim.

ATIF SENGÜN (Fen Fakültesi Dekanı, Prof.) — Üniversite olarak fikrimiz değişmedi. 147 öğretim üyesinin bütün hakları ve selâhiyetleri ile olduğu gibi geri geleceklerine inanıyoruz. Fakültelerimizde ayrılanlardan hiç birinin yerine atanma yapılmamıştır. 147 öğretim üyesinin ne sebepten dolayı cezalandırıldıkları hâlâ bilmiyoruz. 147 öğretim üyesinin dönüşü sevinç yaratacaktır.

HALİD ZİYA KONURALP (Tıp Fakültesi Dekanı, Prof.) — Bu konuda polemik girmeye taraftar değilim. Münhallerin doldurulması konusunda Profesörler Meclisi ne karar verirsen Dekan onu yapar. Bu konudaki muameleler kanuna uygun olarak cereyan etti ve etmektedir. Bu alayta bir hareket değildir. 114 sayılı kanunun ilk çıktığı gündenberi tıbbî için hepimiz mücadele ettik. Bunu herkes bilir. Aradan 6 ay geçince bazı atanmalar yapılması gerekti. Daha önce de söyledim gibi bu iş kanunî yollardan yapıldı. Bu arada bu veya o «muhbırdır» gibi âdi ismaçlar da yapıldı. Hâdiselerden gelen bir tartışma başlıdır. Müdahalenin dışardan gelmesi bizi üzdi. Ben Dekan olarak ve şahsen müteaddid defalar müracaatlarda bulunarak kanunun kaldırılmasını istedim.

ÇİBAT ABAOĞLU (Tıp Fakültesi Prof.) — Bu uzun bir konudur. Önümüzdeki hafta kliniğe gelin konuşalım. Bugünkü kurul çalışmalarımız dolayısıyla sizinle daha uzun görüşmem imkânımızdır.

FİKRET NARTER (İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü, Ord. Prof.) — Üniversitemizden 114 sayılı kanun ile ayrılan öğretim üyelerinin yerlerine kısmen atanmalar yapılmıştır. Bu konuyu halletmek kolaydır. Yeni kadrolar ihdas edilerek bu iş başarılabılır. Aramızdan uzaklaştırılan öğretim üyelerinin görevlerine dönüşünü memnuniyetle karşılarız.

* «Üniversiteye dönüşünüzde dair verilecek bir kararı nasıl karşılıyorsunuz? Senatoya müracaat ederek Üniversiteye dönebileceğiniz yolunda verilecek bir kararı nasıl karşılıyorsunuz?» sorusu ise «147

ler tarafından şöyle cevaplandırılmıştır:

MUFİDE KÜLEY (147 ler Derneği Başkanı, Prof.) — Dönüşümüze dair verilecek kararı bir hakkın iadesi olarak telâkki ediyorum. Durumumuzun Senatolara bırakılması konusu ideal bir netice değildir, fakat Senatoların dürtü hareket edeceğine inanıyorum. Senatoya iade şekli bence pasiftir. Tamamen iade edilirdi.

ZEKİ ZEREN (147 öğretim üyesinden ve Prof.) — Bu bir hatadır. Bu derdin çaresi 114 sayılı kanunun kaldırılmasıdır. Bir öğretim üyesini görevinden uzaklaştırmak ancak Üniversiteler Kanununun belirttiği şekilde olur. Tek çare 114 sayılı kanunun kaldırılmasıdır.

ALİ FUAT BAŞGİL (147 öğretim üyesinden, Ord. Prof.) — Üniversiteye dönmeye niyetim yok. Kitaplarımı, evimdeki çalışmalarımı devam edeceğim. Dönmelere başıyım.

EKREM ŞERİF EGELİ (147 öğretim üyesinden, Ord. Prof.) — Olmayan bir şey için ne diyeyim. Biz bir yere gitmedik ki dönelim. Hem bu bir Mevlevî oyunu değil ki, «dön baba, dön-nelim» oynasalım. Karar kesin olarak bildirilirse memnuniyetle vazife alırım. Bu konuda polemik meydan vermemek için fazla konuşmayacağım.

HALİL ARSLANLI (147 öğretim üyesinden, Prof.) — Memleketimizde huzurun teessüsü isteniyorsa her şeyden önce hakka ve adalete aykırı olan kanunlar ayıklanmalı, hakka ve adalete aykırı olan tasarruflar düzeltilmelidir. Kanunumuzca iftiharî huzurun da, siyasî huzurun da temeli adalettir. 114 sayılı kanun Üniversiteler kanununun öğretim üyelerine tanıdığı teminatı ihlâl etmekle bu müesseseye tanınan muhtariyeti de zedelemiştir. 147 öğretim üyesi senatonun bir tasarrufu ile çıkarılmıştır ki, senatolara tekrar bunları alma yetkisi verilsin. Üniversite muhtariyetinin devamı isteniyorsa bu muhtariyeti zedeleyen tasarrufları derhal makabline şamil olarak kaldırmak gerekir.

HALDUN TANER (147 öğretim üyesinden, Öğretim görevlisi) — Dönüşümüze dair karar mükadderdir. Büyük bir hata yapılmıştır. Bu hatanın şimdi farkına varılmıştır. Yapılacak en dürüst hareket bu hatayı tümünden düzeltmektir. Dolambaçlı yollardan değil.

NAŞİD EREZ (147 öğretim üyesinden, Ord. Prof.) — Bir hukuk esas kaidesinin çiğnenmesi bizzat M.E.B.K. idaresi tarafından da kabul edilmiştir. Kurucu Meclisin çalışmaları arasında da Anayasaya mugayir kanunlar tesbit edilirken 114 sayılı kanunun da ismi zikredilmiştir. Şimdiki hükümetimiz de aynı konuyu ele aldı. Çıkarılanların aynen iadesi lâzım gelir. Çıkarılması lâzım gelenler varsa Üniversiteler Kanununun ilgili maddesi gereğince karşılabılır. Hocalıkla bağdaşamayacak durumları tesbit edilenler, senatolar tarafından cezalandırılabilir ve Üniversiteden uzaklaştırılabilir.

Naşit Erez

Haldun Taner

Şevket Salih Soysal

Müfide Küley

dert, dönmeseler de...

Üniversitesi oldu. Öbür fakültelerden ve özellikle Tıp Fakültelerinden gelen tepkiler daha çok menfidir. Bu durumda, 147'lerin nasıl olup da eski yerlerine dönebilecekleri herkesi düşündürmektedir. Normal olarak, senatolar, bu konuda karar alırken, fakültelere danışacaklar, fakültelerin mütalâası da onlarda hâkim olan çoğunlukların görüşlerini aksettirecektir. Oysa, özellikle Tıp Fakültelerindeki çoğunluklar, 147'lerin uzaklaştırılmasıyla daha elverişli durumlara yükselen kimselerden meydana gelmektedir. Bu mahzur 147'ler tarafından sık sık ileri sürüldüğü için, Hükümet tasarısında, senatolar, tam yetki tanınmış ve geri alma kararları Fakültelerin mütalâasına bağlı tutulmuştur.

114 sayılı kanunun gördüğü tepki karşısında, Milli Birlik Komitesi zamanında hazırlanan ve bir gece yarısı 3 oya karşı 10 oyla reddedilen teklifte dönüş tarzı, başka bir şekilde tesbit edilmekteydi. 147'lerden hangilerinin Üniversiteye döneceklerine, önce ilgili buldukları fakültelerin genel kurulları karar verecek, bunların kararı Profesörler Kuruluna, Profesörler Kurulunun kararı da Üniversite senatosuna havale edilecekti. Şimdi aynı mekanizmanın tersine işlemesinden doğacak mahzurlar önlenmiştir.

147'lerin dönüş haberleriyle birlikte, fakültelerin bazılarında huzursuzluk haberleri gelmeğe başlamıştır bile. Meselâ, İstanbul Tıp Fakültesinde 17 yıl doçentlikte bekledikten sonra 114 sayılı kanun sayesinde Profesör olabilmiş bir öğretim üyesi ile yine İstanbul Hukuk Fakültesinde 12 yıl doçentlikten sonra profesörlüğe erişebilmiş bir başka öğretim üyesi, 147'ler dönerse, görevlerinden ayrılacaklarını ve yabancı memleketlere gideceklerini söylemektedirler. Şimdilik, dışarı memleketlerde olanlar 147'lerden bazılarıdır ve bunlar geçimlerini yabancı üniversitelerde çalışarak kazanmaktadırlar.

İdarî güçlükler

147 ler 114 sayılı kanunun bütün hukukî sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasını istedikleri zaman, eski kürsülerin yeniden ihdasını kastetmektedirler. Hükümet teklifinde ise, kürsüler yeniden ih-

das edilmemiş, sadece yeni kadrolar konuşulur. Böylece, kürsü profesörlüğü, yine kadem vs. esaslarına dayınarak eskisi gibi düzenlenecektir. Bunun ise, şimdi kürsü başkanlığına yükselmiş olanları tedirgin edeceğinden korkulmaktadır. Özellikle Tıp Fakülteleri gibi fakültelerde ise, yeniden kürsü ihdası, ayrıca klinik, laboratuvar, âlet masraflarını da gerektirdiği için hayli pahalıya mal olmaktadır. Meselâ, İstanbul Tıp Fakültesinden çıkarılanlar geri döner ve onlara tekrar kürsüler ihdas edilirse, her Profesör için yeniden sekiz milyon masraf yapmak gerekecektir. Bu Fakülteden çıkarılanların 33 kişi olduğunu hatırlatanlar, dönüş kararı yüzünden astronomik rakamlara varan masraflar yapmak gerekeceğini söylemektedirler. Tabii, bunlar, 147'lerin dönüşünden memnun olmayanların ileri sürdükleri rakamlardır ve kararı çıkarmaya sokabilmek maksadıyla, tıpkı 147'lerin temalarına benzer şekilde bazı temalar olmaktadır.

Parti grupları ne diyor

TBMM'deki A.P. ve Y.T.P. grupları, 147'ler meselesini de Devrim İdaresinin düzeltilmesi gereken tasarruflarından biri saydıkları için, öbür tasarruflarda da aynı yola gidebilmek maksadıyla, 114 sayılı kanunu bütünüyle ortadan kaldırmaya taraftarlardır. Hatta, A.P. bu hususta bir grup kararı almış ve Millet Meclisinin Milli Eğitim Komisyonunda, bu karara uygun görüşler ileri sürmüştür. Milli Eğitim Komisyonu Başkanının bir ara ifade ettiği görüşe göre, 147'lerin dönüşüne ait kanunu ele alabilmek için, önce buna konu teşkil eden 114 sayılı kanunun yürürlükte olup olmadığına karar vermek gerekmektedir. 114 sayılı kanunun son maddesinde «bu kanunu Milli Eğitim Bakanı yürütür» hükmü bulunduğu halde, kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki bakan, bu hükmü uyararak kanunu yürütmemiş, yeni öğretim üyelerini görevlerinden affeden tasarrufu o bakan yapmamıştır. Bu görüşe göre, 114 sayılı kanun hukuken hiç uygulanmamış gibidir ve 147 öğretim üyesi, yine hukuken, görevlerine devam eder durumdadırlar. Milli Eğitim Komisyonu, bir ara mütalâa etmek

üzere tasarıyı Anayasa Komisyonuna havale etmek istemişse de sonradan bu görüş terk edilmiştir.

147'ler meselesi, geçen hafta içinde, C.H.P. grubunda da görüşüldü. Grup üyelerinden olan ve aynı zamanda 147'ler listesinde bulunan Profesör Zeki Zeren, Hükümet tasarısının aleyhinde konuştu ve 114 sayılı kanunun bütünüyle kaldırılmasını, bütün hukukî hakların iadesini istedi. Ruhi Soyer de kendisine katıldı. Fakat, bakanlardan Hilmi İncesulu, Avni Doğan ve Emin Paksüt'ün izahları gruptaki havayı Hükümet lehine çevirdi. Emin Paksüt, Bakanlar Kurulunda ileri sürdüğü fikirleri tekrarladı. Bununla birlikte, C.H.P., 147'ler konusunda bir grup kararı almış değildir ve mesele Meclis önüne geldiği zaman, her üye dilettiği gibi oy kullanacaktır.

Bu şartlar altında, A.P. ve Y.T.P. gruplarının davranışları da belli olduğuna göre, Millet Meclisinin 114 sayılı kanunu bütünüyle ortadan kaldıracak şekilde bir karar alınması pekâlâ muhtemeldir. Fakat, meselelerin Senato'da fırtınalar koparacağı muhakkak sayılabilir; çünkü, Tabii Senatörler, 114 sayılı kanunun bütün hukukî sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılmasını, M.B.K. idaresi zamanına yöneltilmiş ağır bir itham telâkki etmektedirler. M.B.K. üyelerinin ifadesine göre, «114 sayılı kanunla bir hata işlenmişse, beşinci maddenin değiştirilmesi bu hatanın düzeltilmesine fazlasıyla kâfi gelecektir. Başka türlü bir çözüm 27 Mayıs ruhunu yıpratmak isteyenlerin ekmeğine yağ sürecektir». Gerçekten, A.P. ve Y.T.P. gruplarının davranışlarına bakarak, bu görüşe hak vermek de mümkün değildir.

147'lerden bazıları da, 114 sayılı kanunun kaldırılması için daha fazla ısrar etmenin, tireceğine ve devrimci kuvvetleri rencide ederek huzursuzluk yaratacağına inanmakta-şıkları yokmuş sürüp dönüşü daha da geciktirirler. Tabii, bunlar, daha çok, Üniversiteden çıkarılmaları için hiç bir sebep olmadığını yüzde yüz bilen ve Senatoların kendilerini mutlaka eski Fakültelerin çağıracağından emin olanlardır.

Zeki Zeren

Ali Fuat Başgil

Beyaz kitaptaki tasnif

147 ler tarafından yayımlanan Beyaz Kitap, 114 sayılı kanunun yapıldığı ve ondan sonra, Üniversite öğretim üyelerini fert olarak şu gruplara ayırmanın mümkün olduğunu söylüyor:

1. Jurnalcılar.
2. Telgrafçılar (tasvip telgrafları çeken ve bunları radyolarda okuturanlar).
3. Tarafsızlar.
4. Kanunu tenkit eden beyanlarda bulunanlar.

Beyaz Kitap, jurnalcılar hakkında isim vermiyor. Fakat «telgrafçılar», Milli Birlik Komitesi Başkan ve üyelerine gönderdikleri tasvip telgrafının metni ile birlikte teşhir edilmektedir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi profesör, doçent ve asistanlarından olan «telgrafçılar» şunlardır:

Ord. Prof. Dr. Ahmet Erdel, Prof. Sırrı Eriç, Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Prof. Dr. Ahmet Ateş, Doç. Dr. İbrahim Kafesoğlu, Doç. Dr. Zafer Taşlıkoğlu, Doç. Dr. Semavi Eyice, Doç. Dr. Necdet Tunçbilek, Doç. Dr. İsmail Tunalı, Doç. Dr. Halil İnandık, Doç. Dr. Nureddin Sadi Kösemihal, Doç. Dr. Tahsin Yazıcı, Doç. Dr. Cahit Tanyol, Doç. Dr. Faruk Timurtaş, Doç. Dr. Erol Tümertekin, Asis. Dr. Zengin Ormanlı, Asis. Dr. Bekir Küçüköğlu, Asis. Dr. Necmettin Haç Eminoğlu, Asis. Dr. Bedriye Denker, Asis. Dr. Muammer Kemal Üzergin, Asis. Dr. Nihat Çetin, Asis. Dr. Turgut Bilgin, Asis. Dr. Acun Erter.

Şimdi sessiz duran 147'lerin karardan he men sonra gösterdikleri faaliyetten sahne : Kongre...

Kalkınma ve Hukuk

Anayasa Mahkemesinde sosyal görüşlü hukukçular çoğunlukta olmazsa, gerekli reformları Anayasa çerçevesi içinde başarabilmek hayli güçleşecektir

Mümtaz Soysal

Yeni Anayasanın yapılışında hangi görüşler ve hangi zümreler çarpıştı? Anayasa rejimi bakımından bugün karşılaştığımız meseleler nelerdir? Bu serinin başıncı yazısını sunuyoruz:

Bundan önce de çok tekrarlandı ama, bir defa daha tekrarlamakta fayda var: 1961 Anayasasının yapılmasında en tipik, en uzun ve en çekişmeli tartışmalar, kamulaştırma maddeleri üzerinde oldu. Toprak reformuna ve daha geniş bir devletçiliğe imkân verecek hükümler, Temsilciler Meclisinde fırtına kopardı.

Bu seride şimdiye kadar yazılan yazılar, o fırtınada esen şiddetli rüzgârların kaynaklarını ortaya koymak amacını güdüyordu. Fırtınanın tabiiğine girişmeden önce, bütün bu sert rüzgârlar içinde kaybolup giden, onlarla aynı yönde estiği halde, kaynağı ve mahiyeti bakımından farklı olan bir «meltem» i de belirtmek gerek. Kamulaştırma hükümlerine karşı

koparılan fırtınayı, bir orkestranın, bütün çalgılarıyla ve delicesine, «tutti» ve «furioso» haykırışına benzetmek mümkünse, bunun içinde en fazla ses çıkaran unsurların, yani nefesi ve vuruşu çalgıların yine her zamanki «vatan, millet, cemiyet, gelenek, mülkiyet, vs» temaları etrafında dönlüp durdukları hatırlanmalıdır. Davulların ve tromponların çamatası içinde, bambaşka kaynaklardan doğan ve çözü zaman iyi niyetli endişeleri ifade eden hukukçuların sözleri, kemanların sesi gibi, pek duyulmaz oldu. Duyulanlar da, o hava ortasında, gerici veya durucu kuvvetleri artıran takviye unsurları gibi geldi herkese. Zaten, hukukçuların talihsizlikleri de burada: Hak ve hukuktan bahsettikleri zaman, etraflarını hemen statükocular alıyor; hukuk, zorla, «olması gereken» in değil, «olan» ın savunucusu durumuna itiliyor.

Bütün dâvâ şuydu: Türkiye'nin, batmamak için, kalkınması, hem de huzurlu kalkınması gerekiyor. Ama, Türkiye, hürriyetçiliği kalkınma teraneleriyle boğmak isteyen bir idareden de yeni kurtulmuş. Öte yandan, kalkınma isteğiyle birlikte, gerçek demokrasinin temellerinden sayılan sosyal istekler ve haklar da sağ-

lanmak isteniyor. Bunların gerçekleştirilmesi ise, köklü reformlara bağlı. Köklü reformları da, klasik haklarla ve bu arada klasik mülkiyet anlayışıyla çatışmadan başarabilenize imkân yok.

Anayasayı baştanbaşa yeniden yapmak düşüncesinin, seçilen zaman bakımından da ne derece talihsiz olduğunu tarih yazacaktır. Anayasamız, biraz da «tepkili» anayasası olması tabii birşey. Her anayasa, elbette, daha önceki devrin davranışlarına, aksaklıklarına karşı tepki ifade eden hükümlerle dolu olacak. Ancak, bu tepkilerin, anayasaya sokulmak istenen özelemlerle çatışma hâlinde olması gerekir. 1961 Anayasamızın talihsizliği şurada ki, bir önceki devrin aksaklıklarına karşı düşünülen tedbirler, çareler ve kurumlar, aynı zamanda, gelecekte başarılması gereken reformları destekleyebilecek hükümleri, usulleri ve kuruluşları da beraberinde getirmiştir. Parmak işaretleriyle şehirler yakan, «istimlak bedelleri» ni ödemekte türlü güçlükler çıkaran bir idareden sonra, taksitli kamulaştırma fikrini savunmak çok güçtü. En olmadık kanunları çıkarmakta tereddüt etmeyen, Anayasayı bile bile çiğneyen bir meclisten sonra, ikinci meclis ve Anayasa Mahkemesi gibi kurumların meydana getirilişine karşı cephe almak, hastahâlin devamını bunlarda arayanları tenkit etmek, hemen hemen imkânsızdı. Geçen devrin etkisi, İstanbul Komisyonu zamanında daha da kuvvetliydi. Kurucu Meclis'e kadar aradan geçen aylar, herkesi tepkilerden biraz daha uzaklaştırmış ve gerçeklere yaklaştırmıştı ama, gerçekçiliğin yine de istenen ölçüye eriştiği söylenemez.

Türkiyenin son yıllarda geçirdiği kötü idare tecrübelerinden ve bunca tepkiden sonra, hem de türlü gerginlikler ortasında, haklar rejimi ile reform özelemlerinin başarılı bir şekilde uzlaştırılabilmesi beklenemezdi.

Şurasını da kabul etmek gerekir ki, hukukçuların veya hukuk endişesiyle hareket edenlerin davranışları, yeni görüşlere ve toplumsal gerçeklere açık olup olmayışlarına göre büyük farklar göstermiştir. Anayasa Komisyonu üyeleri arasında meselâ bir Muammer Aksoy'un bir Hâzım Dağlı'yı, bir Münîr Kapanı'yı, bir Ragıp Sarıca'yı, bir Bahri Saver'i, bir Tarık Zafer Tunaya'yı, Temsilciler Meclisi'nin genel kurulunda, bazan iyi niyetle de olsa, statükonun savunmasını yapmış birtakım hukukçularla bir tutmağa asla imkân yoktur. Sosyal görüşlü hukukçular, hak ve hukuk şuru bakımından, herhalde kimseden geri değildiler: buna rağmen, çıkmazlar içinde çırpınan bir toplumun yükseltilmesi için, mülkiyet ve teşebbüs haklarına bazı sınırlamalar getirmenin lüzumu üzerinde sonuna kadar ısrar etmişlerdir. Genel kurulda da, bir Esat Çağrı, hukukçu olarak, hiç şüphesiz, insan hakları konusunda, en az, şatafatlı hukuk sözleriyle ortaya çıkanlar kadar hassastı. Ama, toplumun bir bütün olarak ayakta durabilmesi, yaşayabilmesi için, klasik haklara bazı sınırlamalar getirmenin «vatan hainliği» sayılmayacağını ısrarla söylemekten çekinmedi. taksitli kamulaştırmayı cesaretle destekledi.

Anayasa Mahkemesinde böyle hukukçular çoğunlukta olmazsa, Türkiye'de, gerekli reformları Anayasa içinde başarabilmek hayli güçleşecektir.

Ragıp Sarıca

Hâzım Dağlı

Tarık Zafer Tunaya

Nimet Arzik İÇTEN GELDİĞİ GİBİ

Yollayın Efendi Hazretleri...

Kurnazlıkla «mubareklik-in girift çatıştı» bir yüzdü Efendi Hazretleri'nin yüzü... Bu «mücadeleli» hatları, bir «zıllanma» taradı alandan çeneyle ve boğazda sıkıştı ki, Efendi Hazretleri tarçın renkli gömleğinin yakasını çöpe çevre genişletti iki parmak turuyla...

Arkadaşının suali canını sıkıştı. Şuydu sual: — Peki, Efendi Hazretleri, Doğanın, memleketin bu koca bölgesinin asıl acısını, asıl dardını, asıl problemini neden Doğu milletvekilleri meclise getirmezler?.. Sayı-ları 299'ü buluyor... Yani milli iradenin üçte biri...»

Cevap, tarçın gömleklili hangereden inançsız çıktı:

— Şimdiye kadar Meclise, istediğimiz evsafta milletvekilli yollayamadık! Önceden bize:

— Gazeteciler vazifelerini yapmıyorlar, memleketin koskoca bir parçasının dardını duymuyorlar» diye yüklenmişti. Efendi Hazretleri de...

Gazeteciler yazmıyorlar peki. Gelip geçen idareciler de düşünmez, gafil, dar görüşlü, anlayışsız... Ona da peki! Ya milli iradenin üçte birini temsil eden 299 Doğulu milletvekilli?.. Onların tutumunu hangi perçeminden yakalıyalım?..

Biz bütün gerçekleri kabullendik çoktan. Evet yatırımlar hep Batıya yapılmıştır, evet Doğu ihmal edilmiştir, bu ihmalin üstüne değişik yaralar açılmıştır, bu yaraların üstüne tuz biber ve bütün «yakarlıklar» ekilmiştir... Biz bunları kabullendik, ama siz de Efendi Hazretleri, ve bütün efendiler, milletvekilleri'nizin dâvalarınızın bir kısmına sahip çıkmadıklarımı kabul- lenin!

Çıkmamalarının sebepleri, gün gibi or-

tada...

Birinci sebep, onlara has değil, bütün memleket bünyesine yaygın. 12 kişi bir araya gelip bir dâvâyı benimseyemezler bizde. Çünkü üç kişinin kurduğu bir cemiyette dördüncü günü hisiz başlar.

İkinci sebep... Gene sadece Doğu milletvekillerine has değil... Meclise giren bölgeyle bir dereceye kadar kopuşuyor. İş takipçiliğine ve buna buna yaranmak derdine düşüyor... (Tabii biz ekalliyetten bahsediyoruz... Aksini düşünmenin imkânı mı var?..)

Üçüncü sebep... Kadın kız peşine yağış yağmaz düşmekten dâvaların peşine düşmeğe daha az zaman kalıyor. (İtiraz eden varsa... Birkaç yerinde öncekle bunu daha reskilerdrebilirim).

Sebeplerin en önemlisine, en derinine gelince... Doğu dâvalarına el sürmek. Kalkınmış, gelişmiş bir Doğu acep kendilerini gene seçer mi?..

Bu sebebi inceleyen incelesti: Halkın cehaletine dayanarak seçilen, o cehalet giderilirse, neyi kaybeder, neyi kaybetmez bilememi!

Şimdi, bir ağlama duvarının dibindeymişcesine, sızıldayan, vızıldayan, ağlayan, inleyen beyler, ağalar, evvelâ kendi yakınlarmız, kendi temsilcilerimiz harekete, gayrete, yola, yoldan çıkmamağa zorlasanız a! Bakan Şeyh Efendi ne güzel diyor:

— Meclise şimdiye kadar gereken evsafta milletvekilli yollayamadık... Bur'da bir «a» harfi fazla... Bizi suçlandıran bir «a» harfi bu...

Yollayamadık değil, yollamadık, yollamadık! Yollanamak işimizde geldi!

E yollayın Efendi Hazretleri!

Seçimi bir aşiret dâvası yapacağımıza bir millet dâvası yapın!

toprak reformu ve anayasa mahkemesi

Toprak reformunu Nehru nasıl gerçekleştiriyor ?

Günümüzde en çok tartışılan meselelerden biri de, iktisadi ve sosyal kalkınmayı demokratik bir düzen içinde başarabilmek meselesidir. Hindistan'ın bu meselevi çözdüğü söyleniyor. Acaba bu çözüm, Batıyı tanımayla taklit ederek mi oldu? Yoksa, bazı durumlarda hukuki prensiplerden vazgeçmek mi gerekti? Ortadoğu T.Ü. İktisadi İlimler Fakültesi Öğretim Üyelerinden Dr. Fatma Mansur tarafından kaleme alınan aşağıdaki yazı bu soruları cevaplandırıyor ve sivas konjonktürünün rolü üzerinde duruyor.

Bağımsızlık ne demektir?

Hindistan'ın bağımsızlığına kavuşması için uğraşıldığı günlerde, Nehru'nun açıkça ve defa defa ortaya koyduğu fikir şuydu: Millî bağımsızlık hedef değil, hedefe doğru aşılın bir merhale; hedef, köklü bir sosyal ve ekonomik kalkınmanın başarılmasıdır.

Bu bakımdan, Nehru'nun düşünceleri, geri kalmış memleketleri bağımsızlığa kavuşturmak için çırpınan öbür liderlerin düşüncelerinden farklı değildi. Nehru, yabancı bir devletin idaresi altında sürünen milyonlarca yoksul vatandaşın hürriyete, huzura ve bolluğa kavuşturmak istiyordu. Hürriyet, eşitlik ve bolluk hep aynı şeyi ifade eden kelimelerdi onun için.

Hindistan bağımsızlığına kavuşunca, Nehru, Kongre Partisinin başkanı ve Hint hükümetinin ilk başbakanı oldu. Kendisi, Anayasa tasarımlarını hazırlayan üçlü komisyonun en tanınmış üyesiydi. Öyle ki, Hint Anayasasını herhangi bir Anayasa değil, aynı zamanda bir büyük liderin fikirlerini özetleyen bir metin saymak daha doğru olur. Anayasayı yapmak, Nehru'ya, gerçekleşmesini istediği fikirleri kâğıda dökmek fırsatını vermişti.

Kanun nedir?

Şunu da hemen ilâve etmek gerekir ki, bütün geri kalmış devletlerin anayasaları, Batı devletlerinin anayasalarından ilham almıştır ve her anayasada, demokrasinin sembolü sayılan «temel haklar» seçkin bir yer işgal etmektedir. Aynı zamanda, bu hakları teminat altına almak için, Anayasa Mahkemeleri gibi yüksek mahkemelerin bağımsız hâkim teşkilâtının kurulmasına çalışılmıştır. Hindistan'ın Yüksek Mahkemesi de, Amerika'daki modeli gibi, Parlâmentonun egemenliğini sınırlandıran bir organdır.

Bu, şu demektir: Hükümetin başarmak istediği program hâkimlerin denetimine tâbi olacaktır ve hâkimler, vatandaşların temel haklarının parlâmentoya, dolayısıyla hükûmete karşı savunmakla görevlendirileceklerdir. Bu temel hakların en nazîhi ise, mülkiyet hakkıdır.

Toprak reformuna girilen çok nüfuslu Hin listanda köylüler tarlaya gidiyor

Peki, hâkimler kimlerdir? Kanunlara göre hüküm veren ve vatandaşın koruyan kim-selerdir. Kanuna göre hüküm vermek ne demektir? Mevcut hakların korunması demek değil mi? Fakat, unutmamak gerekir ki, kanun, Nehru'nun dediği gibi, «mevcut eşitsizlikleri muhafaza eden bir unsurdur da» aynı zamanda. Halbuki, Nehru'nun gayesi, mevcut ve ezeldenberi yerleşmiş olan eşitsizlikleri kaldırmaktır. Nehru, şu meseleyle karşı karşıyaydı: Demokratik bir Anayasa ile mevcut sosyal ve ekonomik bünyeyi kökten değiştirebilme.

Çıkmanın kapıları..

Kurtuluş yolu olarak, Anayasaya, «temel haklar» bölümünden sonra, başka bir bölüm eklendi: «Direktifler Bölümü». Temel Haklar bölümü vatandaşın koruyacağı, Direktifler bölümü ise, devlete bizzat ve vazifeler yükliyordu. Bu vazifelerden bir

de, eşitsizliği kaldırmak üzere, maddî ve begerî kaynaklardan rasyonel bir şekilde faydalanmak vazifesiydi. Eninde sonunda, mülke ve mülkiyet hakkına dokunmak gerekiyordu. Böyle bir durumda, vatandaş, devlete gösterilen «direktif» yüzünden, bir temel hakkından mahrum bırakılabiliirdi.

Bu hukuki düğümün çözülmesi ise, hâkimlere kalıyor ve böylece, kalkınma ve onu gerçekleştirecek olan Parlâmentonun kararları hukukçuların tefsirine bağlanıyordu. Hükümetin kalkınma programını yürütmek üzere çıkarılacak kanunlar aylarca, hatta senelerce mahkemelerin kararını beklemek zorunda kalabiliirdi.

Bu durum karşısında, Nehru çok dikkate değer bir tutumla ortaya çıktı ve bunu, uzun ve ateşli bir nutukla Parlâmentoya açıkladı: Anayasa Mahkemesinin rolünü sınırlandırmak gerekiyordu. Hükümet âcil ve hayatî kararlar almak zorundaydı; toprak reformu ve özel sektörün kontrolü de bunlara dahildi. Anayasa Mahkemesi yüzünden bu tedbirlerin geri kalması demek, Hindistan'da gerçek demokrasinin yerleşmesi için gerekli zeminin hazırlanmasından vazgeçmek demektir. Parlâmento, Nehru'nun heyecanlı nutku karşısında, Anayasa Mahkemesinin yetkilerini hiç olmazsa konu bakımından sınırlandıran bir Anayasa değişikliğini kabul etti.

Anayasasının yürürlüğe girdiği 26 Ocak 1950 tarihinden aşağı yukarı onsekiz ay sonra, 1 Eylül 1951'de kabul edilen bu değişiklik Hindistan'daki toprak reformunu son derece kolaylaştırmaktaydı. Anayasadaki 31. maddeye göre, toprağın kamulaştırılması, ancak, kamulaştırma bedelini tesbit eden veya bu bedelin tesbit ve ödenece esaslarını gösteren bir kanunla mümkün olabilecekti. Ayrıca, aynı 31. maddenin dördüncü ve altıncı fıkralarına göre, eyalet devletlerinin yaşama meclislerinde görüşülmekte olan veya son onsekiz ay içinde kabul edilmiş bulunan toprak reformu kanunları bir defa Cumhurbaşkanı tarafından tasdik edildikten sonra, artık bunlar

aleyhine Anayasa Mahkemesine başvurulamayacaktı. Nehru'nun ateşli nutkundan sonra, 1951'de kabul edilen Anayasa değişikliği ile de, toprak reformu kanunlarının Anayasadaki temel haklara - ve bu arada mülkiyet hakkına - dokunduğlarını iddia ederek bunlar aleyhine Anayasa Mahkemesine başvurma imkânı büsbütün ortadan kaldırılıyordu. Üstelik, eklenen bu yeni hükümler, geçmişteki olayları da kapsıyordu. Sözün kısası, toprağın kamulaştırılması konusunda, ne geçmişte, ne de gelecekte Anayasa Mahkemesine hiç bir itiraz hakkı tanınmamış oluyordu.

Parlâmentonun egemenliği ile Anayasa Mahkemesinin yetkileri arasında bir denge kurmağa çalışan Nehru şöyle diyordu: «Hiçbir hâkimin, hiçbir Anayasa Mahkemesinin kendisini bir üçüncü meclis olarak görmeye hakkı yoktur; çünkü hukukçu, sosyal değişimi ve dinamizmi değil, emsalleri ve gelecekteki temsil eder!»

Siyasi Konjonktür..

Er bakıma, reformların yapılabilmesi-ne imkân veren şey, hukuki çerçeve değil, siyasi konjonktürdür. Kongre Partisi Parlâmentoda ezici bir çoğunluğa sahipti. Karşısında bulunan partiler okadar çok ve küçüktü ki, onlara «parti» vasfı dahi tanınmadı ve dolayısıyla, hükümet, bunlarla uzlaşmak lüzumunu bile duymadı. Ayrıca, Nehru ve öbür liderler, bir fikir birliği olan uzumlu bir grup idiler.

Demek ki, plânlı kalkınmanın demokratik bir düzen içinde başarılabilmesi, kuvvetli bir lider etrafında toplanmış büyük bir çoğunluğun bulunması, yani siyasi konjonktürün elverişli olması sayesinde mümkün olmaktadır. Hindistan'da durum böyle olmasaydı ve gerekli değişiklikler yapılmıyaydı, bağlanılabilecek Anayasa hükümlerinde gösterilen çözüm yolları mahkemeleri senelerce meşgul eder ve «demokratik düzen içinde kalkınma» ancak bir hayal olarak kalırdı.

Dr. Fatma MANSUR

YÖN, 17 Ocak 1962

Yeni Ufuklar

Dergisini okuyunuz

Camus, Kafka, Sartre ve Hayyam
Çan Yayınlarında

YÖN - 13

P. K. 1034 Galata - İstanbul

DEVLETÇİLİK / SADUN AREN

SINIR MESELESİ

Kamu sektörü ile özel sektörün faaliyeti arasında sınır çizilmez. Bir müteşebbis, yatırım yaptığı sahaya nasıl ki başka müteşebbislerin de girebileceğini hesap etmek ve bunlarla rekabeti göze almak mecburiyetinde ise, aynı şekilde kamu teşebbüslerinin de rekabetini düşünmek zorundadır.

Devletçilik bir politika vasıtası olarak ortaya çıktığından beri, bunun sınırlarının ne olacağı meselesi de, bazı zihinlerde başlıca bir soru olarak belirmiş ve tartışılmağa başlamıştı. Son günlerde öne sürülmüş olan, ve iktisadi kalkınmamızda devlet sektörünü ön plâna alıp özel sektörü yardımcı telâkki eden, yeni devletçilik anlayışı karşısında, bu aynı sınır meselesinin daha önemli bir soru, daha hararetli bir tartışma konusu olacağı gayet tabiidir. İddia şudur: Devletin bizzat iktisadi faaliyetlere girişmesine cevaz veren bir sistemde, özel teşebbüs, kendisini emniyette hissetmek için, hangi işlerin kendisine terk edilmiş olduğunu kesin olarak bilmek ister. Yani devlet işletmeciliğinin hangi sahalarına gireceği ve özel teşebbüse hangi sahaların bırakıldığını kesin olarak belirtmesi lazımdır. Aksi halde, özel teşebbüs, işinin bir gün elinden alınabileceği endişesine düşeceğinden, çekingen olur ve dolayısıyla bütün çevik ve gayretle çalışmaz. Böylece devletçilik, eğer sınırları kesin olarak belirtilmezse, özel teşebbüsü ürktürmüş olacağından, iktisadi kalkınma çabamızda, memleketimizi özel sektörün kendine has dinamiğinden mahrum etmiş olur.

Bu iddia, yakından incelenildiğinde, ilk bakışta görüldüğü kadar makul olmadığı anlaşılır. Gerçekten, kamu sektörü ile özel sektör arasında, istenilen şekilde bir sınırın nasıl çizilebileceğini düşünürsek, bunun ancak iki şekilde mümkün olabileceğini görürüz.

Birincisi, kamu teşebbüslerinin girebileceği ya da giremeyeceği sahaları bir bir saymaktır. Bu iş ancak bir kanunla olabileceğinden, buna hukuki sınır adı verebiliriz. Sınır çizmek için takip edilecek ikinci yol, iktisadi mülâhazalara göre hareket etmektir. Buna göre, kamu sektörünün sınırı, devletçiliği zaruri kılan olay ve mülâhazalara göre çizilecektir. Bu şekilde çizilecek olan bir sınırın, mahiyeti icabı, evvelden ve kesin olarak belirtilmesine imkân yoktur.

Şüphesiz ki kamu sektörü ile özel sektör arasında bir sınır çizilmesini isteyenler, birinci nevi, yani hukuki bir sınır kastetmektedirler. Çünkü ancak bu takdirde istenilen emniyet sağlanmış olur. Ancak böyle bir sınıra iki bakımdan itiraz etmek mümkündür. Birinci itiraz, fiilen böyle bir sınır çizmekte

rastlanacak olan büyük pratik güçlüklerdir. Gerçekten, bir kere, iktisadi faaliyetler arasındaki çok sıkı bağlardan dolayı, bahis konusu sınırı tesbitli bir şekilde çizmek hemen hemen imkânsızdır. İkinci olarak, iktisadi hayatın devamlı bir gelişme içinde olduğu göz önünde tutulursa, hangi faaliyetlerin devlet, hangilerinin özel teşebbüs tarafından daha iyi yapılacağını şimdiden doğru olarak kestirmek mümkün değildir. Bu sebepten böyle bir kanun çıkarılsa bile, sık sık tadil edilecek ve dolayısıyla sınır vazifesini göremeyecektir.

Kaldı ki, şimdiki kadar ki tabiiyat, aynı sahada hem özel hem de kamu teşebbüsünün bir arada çalışabileceğini ve bundan özel teşebbüsün hiç bir zarara uğramadığını göstermiştir. Meselâ mensucat ve çimento sanayilerinde kamu ve özel teşebbüsleri uzun yıllardan beri, bir arada çalışmaktadırlar. Gerçekten, otuz yıllık devletçilik tabiiyatında, hiç bir özel işletmenin kamulaştırılmasına rastlanmamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki kamulaştırmalar, yabancı şirketlerin millileştirilmesi şeklinde olmuştur. Anayasamızda da kamulaştırma tam bir disiplin altına alınmış görürse, özel sektörün kamulaştırılmaktan korkması için hiçbir sebep yoktur.

Rekabet korkusu

Bu durumda, kamu sektörü için bir sınır çizilmesini isteyenlerin kamulaştırmaktan ziyade, kamu sektörünün rekabetinden çekiniyor olmaları ihtimâli hatıra gelmektedir. Açıkardır ki bu mülâhaza ile sınır çizilmesini talep etmek haklı telâkki edilemez. Çünkü bir müteşebbis yatırım yaptığı sahaya, nasıl ki başka müteşebbislerin de girebileceğini hesap etmek ve bunlarla rekabet etmeği göze almak mecburiyetinde ise, aynı şekilde kamu teşebbüslerinin de rekabetini göze almalıdır. Bu noktada muteber sayılabilecek tek itiraz, devletin, rekabet şartlarını, kamu teşebbüsü lehine olarak haksız sayılabilecek bir şekilde bozmasıdır. Ancak, ciddi bir devletçilik sisteminde bu itirazın bahis konusu olmaması lazımdır. Çünkü bu takdirde, devlet kamu sektörünün idaresinde iktisadi mülâhazalara bağlı kalacağından, bu şekilde hareket etmesi için sebep yoktur.

Bütün bu mülâhazalar göz önüne alınır, kamu sektörü için bir sınır çizilmesini iste-

yenlerin, eğer bununla kamu sektörünü yol, baraj ve liman yapmak gibi zaten her yerde devlet tarafından yürütülen işlerle tahdit etmek şeklinde bir niyetleri yoksa, makul ve pratik bir talepte bulunmadıkları anlaşılır.

Böylece meselenin diğer, ve yukarıdaki çok daha önemli, bir yanı ortaya çıkmış oluyor. Gerçekten, eğer, kamu sektörünü faaliyet neveleri itibariyle sınırlamak mümkün veya pratik değilse, acaba hacim (miktar) itibariyle sınırlanması düşünülemez mi? Hiç şüphesiz ki manidar olan asıl mesele budur. Kamu sektörüne faaliyet neveleri itibariyle sınır çizmek isteyenlerin de, dolaylı olarak tahakkuk ettirmek istedikleri asıl gaye, bu sektörü hacim bakımından tahdit etmektir. Çünkü kamu sektörünün girebileceği işler tahdit edilirse, gayet tabiidir ki, genişlemesinin sınırları, yani milli ekonomi içindeki nisbi yeri de tahdit ve tesbit edilmiş olur.

Demek oluyor ki sınır meselesinde asıl önemli olan nokta kamu sektörünün hacim olarak tahdit edilip edilmemesidir. Zaten mesele ancak bu şekilde ortaya konulduğu takdirde, faaliyet neveleri itibariyle sınırlamak da bir mâna kazanır.

Evvelâ şu hususu belirtmek lazımdır ki, iktisadi kalkınmamızın esas itibariyle kamu sektörü vasıtasıyla yürütmeğe karar vermiş olan bir memlekette, bu sektörün genişlemesine peşinen bir sınır konulmuş olması tasavvur edilemez. Çünkü, hem memleketi başlıca kamu sektörü eli ile kalkındırmak istemek, hem de sektörün belli bir hacmi geçmesini istememek çelişkilîğe düşmek demektir. O halde, prensip olarak kamu sektörünün genişlemesinin evvelce tesbit edilecek bir sınırı yoktur. Ancak bu, kamu sektörünün milli ekonominin yüzde yüzünü kaplayacağı mânasına da gelmez. Çünkü evvelden tesbit edilen hukuki bir sınır olmamakla beraber, özel sektörün mevcudiyetinden dolayı, zaruri olarak, fiili bir sınır bulunacaktır. (Hatırlatalım ki yeni devletçilik anlayışı kamu sektörünü esas almakla beraber özel sektörü de kabul ve ihtiva etmektedir.)

Bu fiili sınır iki unsur tarafından tayin edilecektir. Birincisi faaliyetin mahiyeti, diğeri kamu ve özel sektörlerin yeni işlere girişmek için ellerinde bulunan finansman imkânları ve teşebbüs kabiliyetleridir.

Faaliyetin mahiyeti sözü ile kastedilen şey, işin özel bir ihtimâna muhtaç olup olmadığı, yani şahsî menfaat motifinin (sakinin) müessir bir şekilde işleyip işlemediğidir. Bilindiği gibi, ziraat, küçük imalat, ticaret ve nak-

liyat ve tamircilik gibi işler özel bir ihtimâna isterler ve şahsî menfaat motifini bu hallerde verimli artırması bir rol oynar. Buna mukabil büyük sanayi ve ticarete, özel ihtimâna ne mümkün ne de bahis konusudur. Şahsî menfaat motifini de, işin memurlar ve işçiler tarafından yürütülmesi zaruri olduğundan, müessiriyetini kaybetmiştir. İşte bu sebeplerden dolayı, birinci grup işlerin özel sektörün elinde kalması tabiidir. Bu mahiyetteki işlere, bu mahiyetlerini değiştirilmeden, kamu teşebbüsünün girmesi uygun değildir.

Yersiz endişeler

iki sektör arasındaki sınırı tayin eden diğer unsurlara, finansman ve teşebbüs kabiliyetine gelince: Finansman miktarı, yani özel ve kamu sektörlerinin yeni işlere girebilmek için ellerinde bulunan malî kaynakların miktarı, çok büyük ölçüde, vergi ve kredi politikasına tabiidir. Bunlar ise siyasi iktidar tarafından tayin edildiğinden, finansman imkânının tabii bir sınır teşkil edemeyeceği anlaşılır. Yani mesele, hükümet çok vergi alırsa özel sektörün imkânları daralır, az alırsa genişler. Ancak, yeni devletçilik anlayışı içinde kalmak şartı ile, vergi adaletinde ne kadar ileri gidilirse göülsün, fertlerin elinde serbestçe kullanacakları ve tasarruf edecekleri bir gelir kalacaktır. İşte bu noktada müteşebbislik unsuru büyük rol oynayacaktır. Eğer özel sektörün teşebbüs kabiliyeti yükselse, özel tasarrufları toplayıp büyük işlere girebilir ve bunu yapabildiği ölçüde de özel sektör genişler. Yok eğer bu sektör çekingen davranır ve kamu sektörü daha müteşebbis çıkarsa kamu sektörü genişlemiş olur.

Özetleyecek olursak diyebiliriz ki, kamulaştırılma veya haksız rekabete maruz kalmak endişesi ile, kamu sektörünün faaliyet neveleri itibariyle sınırlanmasını istemek, hem yersiz bir endişenin sonucudur hem de tabii kabiliyeti olmayan bir taleptir. Kamu sektörünün sınırlanması, asıl, hacim itibariyle düşünüldüğü takdirde manidardır. Prensip sınırsızlıktır. Ancak, esas itibariyle sahipleri tarafından doğrudan doğruya yürütülecek kadar küçük hacimdeki işlerin özel sektöre terk edilmesi tabiidir. Büyük çapta işlerde ise sınırı kasımen siyasi iktidarın tutumu (vergi ve kredi politikası), kasımen de her iki sektörün teşebbüs kabiliyeti tayin eder.

Prof. Sadun AREN

Bütün Banka hizmetleriniz

ve

Tasarruflarınız için

FAV
TÜRK
TİCARET
BANKASI

Az gelişmiş memleketlerde

GENEL OY

'Batı Demokrasisi az gelişmiş bir memlekete gelirse ne olur?'
'Ağa demokrasisi,' olmaktan kurtulmanın yolu nedir?

1957 yılında Fransa'da yayınlanan «L'OPINION PUBLIQUE» (Kamu Oyu) kitabı, toplumsal bilim alanındaki en değerli eserleri bir araya getirmektedir. Bunlardan Profesör JACQUES LAMBERT, Türkiye'yi de çok vakından ilgilendiren bir konuyu, «Toplum Bütünsel ve Kamu Oyu» konusunu ele alıyor. S.B.F. asistanlarından TANER TİMUR'un aşağıdaki yazısı bu incelemeye dayanarak hazırlanmıştır.

«Kamu Oyu»

İkinci Dünya Harbinden sonra, az gelişmiş memleketlerin çoğunluğu, batıdan temsilî demokrasiyi aldılar ve şimdi, demokratik hayat tarzını benimsemeye çalışıyorlar. Bu durum yepyeni bir mesele ortaya çıkardı: Farklı bir toplumsal gelişmenin mahsulü olarak ortaya çıkan siyasî kurumlar, iktisaden az gelişmiş memleketlerde yaşayabilirler mi? Bu konuda İkinci Dünya Harbinden beri edilen on beş yıllık tecrübe, insanı fazla iyimserliğe sevk etmiyor. Zira temsilî demokrasi, az gelişmiş memleketlerin bir kısmında iflâs etti. Kalan kısmında da iyi işleniyor. Fakat meseleyi, derinliğine incelemeyen, realiteye bakarak kesip atmak da doğru değil.

Fransız Profesörlerinden Jacques Lambert, daha ziyade Latin Amerika memleketlerinin tecrübelerine dayanarak, Batı demokrasisinin az gelişmiş memleketlerde nasıl işlediğini tahlil ediyor. Vardığı sonuçlar bizim için de ilgi çekici. Bu yazıda, Profesör Lambert'in tahlilini esas alarak meseleyi ortaya koymağa çalışacağız.

Genel olarak az gelişmiş memleketlerin toplumsal yapıları, ikili bir durum arz ediyor. Bir tarafta, geri bir ziraî ekonomiye dayanan ve insanî münasebetlerinin akrabalık ve komşuluk gibi esaslarla düzenlendiği bir kısım var. Bu kısım hemen bütün az gelişmiş memleketlerde nüfus çoğunluğunu içine alıyor. Bunun karşısında sanayileşmiş ve şehirleşmiş bir kısım bulunuyor. Çok yönlü münasebetlerin geliştiği bu bölüm, açık cemiyet özellikleri gösteriyor. Bu tip bir farklılaşma bugüne kadar bir çok sosyoloğün dikkatini çekmiş. Bunlardan bilhassa Durkheim, Tönnies ve Cooley'in tasnifleri herkes tarafından biliniyor. Biz, bu iki tip toplum organizasyonunu Primer (ikili) ve Sökonder (ikincil) gruplar adı altında inceleyen Cooley'in terminolojisini kullanacağız. Hemen ilâve edelim ki bu tasnif, geniş ölçüde, günlük yaşamımızda kullandığımız köy - şehir ayrımını az çok karşılamaktadır.

Az gelişmiş memleketlerde primer ve sökonder toplumlar yanyana ve iç içe bulunuyor. Bu toplumlarda kamu oyu, farklı birer oluşum sonucunda meydana geliyor. Primer yani şehir hayatının dışındaki gruplar, fertlerin temaslarını yüz yüze yaptıkları topluluklar. Burada herkes aynı şekilde düşünüyor. Fertler millî meselelere lâkayt. Görüş üfukları köyün sınırları ile çerçevelenmiş bulunuyor. Millî politikaya iştirakları ağı vasıtasıyla gerçekleşiyor. «Ağa» sıfatı burada, biraz geniş anlamında kullanılmaktadır. Muhakkak büyük toprak sahibi olması gerekli değil. Ferdî mezihlemlerle kendini kabul ettiren ve statü kazanan ağalar da var. Primer grup mensupları oy hakkının farkında bile değiller. Onu bir hak değil, ağaya karşı yerine getirilmesi gereken bir ödev sayıyorlar. Böylece ağaların oyları sun'î bir şekilde işliyor.

Sökonder gruplar, yani şehir hayatına katılan gruplar, çok yönlü ve vasıtalı temasaşın yapıldığı toplumlar. Bunlarda, herkese hâkim tek bir kanat yerine, muhtelif kanatlar var. Fertler memleket meselelerini bir bütün olarak görebiliyorlar. Primer grupların «hâkim fikir-i yerine, burada «çoğunluk fikri» var.

Genel oy esası, demokrasinin temel prensibi olmasına rağmen, toplumsal yapı böyle bir ikilik arzeden memleketlerde antidemokratik neticeler doğuruyor. Bu memleketlerde genel oy, azınlığın çoğunluğa hükmetmesi neticesini veriyor. Hükmediş, şu şekilde meydana geliyor: Primer grup mensupları memlekette çoğunluğu teşkil ediyor. Fakat ağalar azınlıktalar. Oysa, genel oy hakkı, ağaların oylarını çoğaltan bir vasıta haline alıyor; çünkü, köylülerin çoğu, millî politikaya ağı vasıtasıyla ve ağanın istediği şekilde katılıyor. Ağalar, muhafazakâr ve statükocu. Genel oy olduğu müddetçe, reform isteyen şehirlî aydınların karşısında yıkılmaz bir mania teşkil ediyorlar.

Primer grubun alışılmış bir düzeni var. Müdahale istemiyor. Geleneksel hayat tarzını devam ettirmekten başka arzusu yok. Zaten başka tip bir hayat şekli de bilmiyor. Oysa, açık cemiyetin aydın vatandaşları sabırsız. Meseleleri biliyor ve müdahale etmek istiyor. Fakat gücü yok.

Brezilyadaki ikilik

Bu ikiliğin en iyi örneğini Brezilya'da görmek mümkün. Brezilyanın, Rio de Janeiro, Minas Geraes ve Saint - Paul gibi eyaletlerinde sanayileşme son derece ileri. Bu bölgeler Sökonder grubun, yani şehir hayatının özelliklerini taşıyorlar. Buna karşılık, memleketin kuzey ve batı devletlerinde ve iç bölgelerinde Primer grup şekli yani, köy hayatı hâkim. Primer grupların hemen hepsinin, umumiyetle toprak sahibi olan bir ağası var. «Hâkim fikir-i», yani statükoyu temsil ediyor. Primer grupların devlete ihtiyaçları yok. Zaten Devlet de, grubun katı çerçevesini kırıp fertlere ulaşmış değil. Mesele Brezilya'da medenî kanun evlenme ve boşanmayı inceden incecik teşkil etmiş bulunuyor. Fakat, Primer grup mensupları, kendi mahallî idetlerine göre evlenip boşanıyorlar. Merkezî hükümet okullarda ders programlarının muhtevasını ve hocaların vasıflarını tespit ediyor. Fakat okula giden yok. Yine Brezilya'da çok ileri bir iş kanunu kabul edilmiş. Fakat Primer grup mensubu arzu ve şikâyetini, devlete değil yine ağasına anlatıyor.

Brezilya, az gelişmiş memleketlerin toplumsal yapılarındaki ikiliğin, rejimin işleyişi üzerinde nasıl bir etki gösterdiğini anlamaya yardım edecek iyi bir misâl. Fakat tek misâl değil.

Bu memleketlerde köklü reformlar için genel oydan sapmalar düşünülmüş ve bu düşünceler uygulanmış da. Bu konuda ilk akla gelen şey, oy hakkının okuma yazma şartına bağlanması. Böylece ağanın oyuna ilâve edilen cabil oylarını bertaraf etmek mümkün. Bu yol Güney Amerika'da, bilhassa Meksika'da denenmiş. Bu memleketlerde buna itiraz edenler, genel olarak, oy hakkı ellerinden alınmazlar değil. Yukarıda da söylendiği gibi onlar bu haklarının farkında bile değiller. O zamana kadar, oy verme, ağaların karşı yerine getirilmesi gereken bir ödev sayılıyor. İtirazcular iki kategori: evvelâ, statükocu ağalar. İkinci olarak da, genel oydan sapmakla demokrasinin temel prensibinin ihlâl edilmiş olacağını ileri süren aydınlar.

Genel oydan sapma, bu memleketlerde gaye değil, vasıta oluyor. Gaye, Primer grupların katı çerçevesini kırarak ve fertlerin millî politikaya iştiraklerini sağlamak. Bunun için toplumsal bünyeyi değiştirecek köklü reformlara ihtiyaç var. İşte, bazı Güney Amerika memleketleri, köklü reformlar yapabilmek için, oy hakkını daraltmayı düşünmüşler.

İdeal yol

Genel oydan sapmadan, toprak reformu yolu ile toplumsal bünyenin değiştirilmesi en ideal yol. Az gelişmiş memleketlerde, toprak reformunun gayesi iktisadî olmaktan çok siyasî. Küçük toprak sahiplerini arttırmaktan çok, ağanın otoritesini kırmak bahis konusu. Bu gayeye varmak için, köylü gruplarını kooperatifler yoluyla birleştirmek ve merkezî hükümete bağlamak düşünülebilir. Meksikada ve Hindistanda bu, bir dereceye kadar gerçekleştirildi. Böylece, mahallî ağanın yerini

alan idarî temsilci vasıtasıyla, Primer grup oylarını, kalkınma politikasına uygun bir tarzda kanalize etmek mümkün. Aksi takdirde, az gelişmiş memleketlerde temsilî demokrasinin temel prensibi olan genel oy hakkı tamamiyle gerici bir etki gösteriyor. O hâlde, toprak reformunu ve onun arkasından kooperatifçiliği başarmak, gerçek demokrasiyi getirecek en önemli adımlardan biri sayılmalıdır.

Taner TİMUR

"Hariciye Vekilesi, İlhan Sadak

Törenle açılan klinikte her şey var, doktor yoktu

Birinci Cumhuriyetin bilmen kaçınıcı Dışişleri Bakanının eşi İlhan Sadak, göze batmayan cinsten değildi. Halâ bugün onun zamanını hatırlayanlar: «Onun gibi Dışişleri Bakanı hanımı olmadı» derler parmaklarını yalya yalya... Bilmeceeml. Benim bildiğim İlhan Sadak, esmer, yeşil gözlü, son derece şık ve Türkçesini tamimle hoşuklaştırın genç bir kadındı...
— «Ben yap'or... ed'or... Siz gitti gezmek... Ben gitmedi gezmek...» diye lâkardı ederdi. Unuttuğu zaman da olurdu bu küçük döğüküğü. O zaman sesi bile kalınlardı... Bir gün bu unutkanlığı Tenis Klübünde rastladım... Bir parti hazırlanıyordu. İlhan Sadak hazırlıkları kontrole gelmişti. Garsonlar, kan ter içinde ıpsız sapız fiçiler taşıyorlardı oradan oraya... Çocuk alaturka bir ses:
— «Oğlum» dedi, fiçileri oraya taşıma buraya taşı...»

Bu İlhan Sadak'ın seviydi. Yalnız olmadığının farkına varınca, gene «vırrr... hırrrr... mırrrr» diye dilini frenlestirdi ve sesini nâzeninleştirdi. «Sen koy orda, yok burda» diye...

Neden bunu yapardı? Allah bilir! Enebi dilleri mükemmel bilmesinin tesiri olarak mı söylemek isterdi bu dil dönmezliğini? Enebi dilleri bildiği yoktu... Hafiften Fransızca tükürdü. Notre Dame de Sion'unun beşinci sınıfından mezundu... Kendine bir laur vermek istiyordu herhalde...

Nefis bir şekilde giyinirdi. Hiçbir demokrat hanımı onun gibi giyinemedi. Ancak «süslü» olmağa muvaffak oldular onlar, o şık... Sekli semâli de giyme kusaına müsaitti... Marken giydi.

Günlük elbiselerini bile Parisin en büyük «maison» larından sipariş ederdi. Şahane bir tualeten «bu küçük elbise» diye bahsederdi... Fena insan değildi. Kendine fazla düşkünlü, başkalarını düşünmeğe vakfi yoktu...

Onun zamanında toplantılar geçsalandı... Çocuk Edebiyatı Kurumunun balosu Dışişleri Bakan hanımının patrona ettiği balo oldu... Hatâ bir keresinde, bu balonun hâsılatıyla ufak bir çocuk kliniği açıldı. Beş

odalı tek katlı bir yapıydı bu... Kapısına merasimle «İLHAN KLİNİĞİ» diye yazdılar... Doktoru falan yoktu, hastabakıcısı da... İsmi vardı ya... 15 günde bir falan, zarif «Hariciye vekilesi» ve sütlü... İlhan Kliniğine giderler, ve orada alelacele toplatılmış çocuklara paketler dağıtırlardı... «Gittik çikolata dağıttık... Aman hmfendi ne merhametli... ne merhametli...» Sefâlet karşısında küstüğü affederim de şursuzluğu affetmem... Siz?... Sevgili okuyucularım?...

Necmettin Sadak medeni adamdı yaşayışında. Karısını dış seyahatlere beraberinde götürürdü. O zaman gene bir «selâmlık» zihniyeti yürürükteydi... Karısını seyahata götürmek, karısına âşk olmak, erkeğin pek şanıdan sayılmıyordu. Hatâ bir bakan, tâ Newyork'tan bir çifti geri çevirmişti... eşyle gitti diye... Yalvarmışlar, yakarmışlar, adam kararından caydıramamışlardı. «Bir kere dedük» demişti bakan... Halbuki İlhan, harice tek bir seyahati âka geçmiyordu... Hem de nasıl zamburtu zamburtuyla... Trenin penceresinden el sallıyan oydu, gazetecilere 32 dipli güllükler yapan oydu, çiçek; kompliman herseyi kabullenen oydu... Dışişleri Bakanı oydu velhasıl...

— «Efendim dekoratif derlerdi... ve bu dekoratifliğin vazife yerine geçtiğini sanırlardı... Dekoratifmiş... Olur al...»

Bugünkü kalınlaşmış veya fazla incelmis sefireler, genç genç kâtip hanımlarıydı o zaman ve bir imparatoriçenin nedimeleri pozundaydılar... Fakat o devre mahsus bir şey vardı... Kadınlar deliliklerini veya akıl-lıklarını güderlerdi yalnız kendi tahalârlarında... İlhanın bilmen kimi bilmen nereye tayin ettirdiği, veya Melâhat Bakanın bilmen kimi üç derece atlatığı (şarf virvirik) vâki değildir...

Sosyete kutup kutuptu. Bu bahsettiğim hanımlar, alafranga kutuptandı. Bir ala-

SÂKİT OLMİYANLARIN İÇYÜZÜ / 1940-1950

NİMET ARZIK

Dışişleri Bakanı Sadak, eşi ile bir Avrupa gezisine çıkarken yataklı vagon penceresinde

turka kutup vardı zi, en belli başlı sıması Mehruha Ataydı... Falih Rifkinin eşi... İsmet Paşa caddesinde (sonradan Mithat Paşalağı bu caddede), başk bir evde otururdu. O zaman o küçüklüğümüzde, Göztepe'de, Erenköyünde rastladığımız, beyaz, düğün-lü, alıkkı hanımlara benzerdi. Senseler geç-likçe tipi modernleşti, giyimini de... Fevkalâde ev hanımıydı, Falih Rifki (söylentilere dayanıyor), çok kendisiyle meşgul et-meği seven bir insandı evindekileri. Bir aspirini onu kaldırmadan, bunu oturtmadan, yedi düvell verinden oynatmadan yu-tamazdı... Karısı onu rahat ettiriyordu... Öylesine rahat ettiriyordu ki, dünyanın en purl purl şehitlerinde, bir müddet sonra evinin rahatını aramağa basıyordu... Ne-fis yemekler pişirtiyordu Mehruha hanım. Ve kocasına karşı kendine göre bir politika vardı... Meselâ evinde verdiği bir dâ-vette, dev deniz kabullarında bir gün kö-pük gibi bir peynirli süfle gelmişti sofraya. Mehruha hanım, ilk «kabuğu» zevcine sunmuştu. «Herseyden kıymetli sin sen benim için, herseyden muhterem ve muhte-şemsin» demekti bu... Böyle muamele gö-ren erkek... Tabii ki kementlenir. Samimiy-di de herhalde Mehruha hanım...

Ev esasına meraklıydı. Sofra örtülerine meraklıydı. Gümüşe meraklıydı. İyi hatırlıyorum, başkenti terketmekte olan bir enebi, kap kacak satışı yapmıştı da, Mehruha hanım bir gümüş çorba tabağı almıştı tam 1200 liraya... Bizdeki mübalâ-şayı bilirsiniz. Amma fiatı üzerindeki de-dikodular günün konusu olmuştu... Havu-ları bile özel markalarla kendi eliyle na-kıslardı.

O zamanlar Falih Rifki, hem basın çevresinde, Ulusun bahçesindeydi, hem politik çevrede, Ankara milletvekiliydi. Hem in-dünün yakınıydı... Mehruha hanımın etrafında da bir sürü genç kadın fırıl fırıl dön-mekteydiler, «ham.fendilem» diye... Arkasından da bu genç hanımlar dedikoduların en insafızını yaparlardı... Bir böyle sevlere hâlâ alımadık, fakat Sarkta bu tabii herhalde... O alımadık, dedikâne de ko-dusuna da... Umur görmüş insandı. «Ham-fendilem» eller, hep eski mücevherlerinden bahsederlerdi. «Elinde» yalnız «çerçev»-leri kalmış mücevherler her nedense... «Öyle bir çerçeve ki 24 kıraltık pırlantayı alır...» Ben bunları görmedim divedim...

Şimdi gene «erkek dünyasına» geçelim:

Recep Peker

Kronolojik sırayla değil yazının gelişileyle size 40-50 sahnesinin «baş rollerini» sunacağım:

Bir taneel, politik sahneyi emin adımlarının altında gıcır gıcır gıcırdatmış Recep Pekerdi...

Recep Peker, Ankara politika mektebi-nin yetiştirdiği en güvenlebilir, sözüne en

çok ilber edilebilir insandı. Kendisiyle en ağır teşebbüslere girişilebilirdi. Yanı-dakini kat'iyen yaya bırakmazdı. Patrona ettiği işlerde sorumluluğu yüklenirdi geniş geniş...

Meselâ onunla çetin, çetrefil, pürüzlü bir iş için görüşünüz ve «yapılma» diye karar verildi... Aysık fatfi konuşunuz ve a unuttu... İş kötü gitti, kötü netice verdi... Hatırlırsanız derhal hatırlardı ve önün-ze karın karın herbedi dikilerek «evet be-raberdik» derdi...

Sahiyetli belki bizim kusağa ve sonrakilere ezici gelir, fakat özelliği olan bir insandı Recep Peker. Otortirdi, geçimsizdi, hamivediydi, sağlam adandı...

Eski zaman kurumsızlardandı. «Almanlığın», dik yakının makbul olduğu dev-renin kurumsızı...

Klasik askerî eserleri, Moltkeyl islan okumustu. Saracoğlu gibi üşenen insan de-ğildi... Saracoğlunun üşenmes çalımağa münhasır kalmazdı ki... Okumağa yazmağa kadar yayırdı... Recep Peker çalıma ve çalımağa gücü büyük olan bir insandı aksine... Büyük bir motöre benzerdi o...

İyiydi. Kötlük ve dalavere peğinde dolasmak hatırına hayaline sokulmazdı. E-gemen bir karakteri vardı. Kendini Başba-kan yapana «evet efendim sepet efendim» diyecek cinsten değildi. Demedi de... Şef soyulanların her dediğini keramet saymak-tan uzaktı. Atatürkün en yakınlarındandı bir zamanlar... Bu «humeur frondeur», baş kaldırma huyundan ötürü arası açıldı. Fi-kirlerini, karısı istedi diye sifra indiren bir insan değildi...

Büyük enebi gazetecilere mülâkât ver-diğinde ne yurvarlak lâflar etmeği, ne de onları memnun etmeği güderdi. Onlarla çekilir ve hedefi gülle gülle sarsan cevap-lar verirdi.

Kusuru, kusurları: O zamanın aydın-larının kusurları... Kendinden fazla emidi. Eline kuvvet geçti diye, fazla birsey yapabileceğini sanıyordu. Okuduklarından do-layı kendini âlim farzediyordu. Bunun ya-rında son derece dürüstü. Paraya pula müstağniydi. Heybetli vücuduna, çatik kas-larına rağmen mizahıtan anlayan bir tarafı vardı.

Bir gün Başbakanlıktan düşmüştü. So-förü gene emirlerini almağa gelmişti... Babacan babacan Peker:

— «Çek oğlum yeni efendine» diye cevap vermişti. Başbakan koltuğunu kaybet-mesinin tek tepkisi ondar: «Çek oğlum, yeni efendine» olmuştu... Üzülmüşse daha önceden füzülmüştü. yavaş yavaş ekarte edildiğini görerek... gözden gönülden çıkarıldığını sezerek... Vatansperver, hamiyetli, çalıkan ve sözünün eriydi. Kötü harcandı onu inönü.

İlhan Sadak meşhur kliniğini açarken...

Küveyttteki entrikalar

Sultan Abdullah

Son yıllarda birçok memleket «şeklen» bağımsızlığa kavuştu. Küveyt de bunlardan biri. Acaba bu bağımsızlık Küveyt halkına ne kazandı? Aşağıdaki yazı, ipler petrol şirketleriyle Sultan Abdullah'ın elinde kaldıkça, hiçbir şeyin değişmeyeceğini açıklıyor ve son haftalardaki olayların perde gerisini aydınlatıyor.

Küveyt Sultanı Abdullah, günlük şahsî geliri BEŞ MİLYON LIRA'yı, el değirmeden İngiltere Millî Bankasına yatırır

Masal zenginliği

Petrolden faydalanıldığı güne kadar geçim kaynağı inci ve sünger avcılığın ibaret olan Küveyt, Orta Doğunun en geri ve fakir memleketi, hattâ çok kötü tabiat şartları dolayısıyla dünyada benzerine az rastlanan bir mahrumiyet bölgesiydi.

Küveyt, İran körfezinin kuzey batı sahilinde, orta çaptaki illerimizden biri büyüklüğünde (mesahası sadece 8.000 km. kare), 205.000 nüfuslu minik bir ülkedir. Nüfusunun üçte birinden fazlası (80.000 D), hükümet merkezli Küveyt'te oturur.

Ansiklopedilerin yeni baskıları bu minik memleketin «bağımsız» bir sultanlık olduğunu belirtiyorlarsa da son olaylar bunun gerçek olmadığını ortaya koymuştur.

Hondura ve Monako'dan daha büyük olan Küveyt, dünyanın en zengin ve verimli petrol bölgesidir. Fakat bu bölgede egemenlik halkın değil, Sultan Abdullah Al Salim Al Sabab'ındır.

İşte İngiliz imparatorluğu enerji meydana muharebesinin son kozunu İran körfezi, Irak, İran ve Suudi Arabistan krallığı arasında kalan bu küçük bölgede oynamaktadır. Kızgın güneşin toprağı fikir fikir kaynatıp cehenneme çevirdiği «cep mendili» ni andıran bu ufak ülke, İngilterenin «Teksas»ıdır, petrol menbasıdır.

Küveyt fiilen de elden çıkarsa, İngiltere, petrolünü dolar karşılığında tedarik etmeğe mecbur kalacaktır.

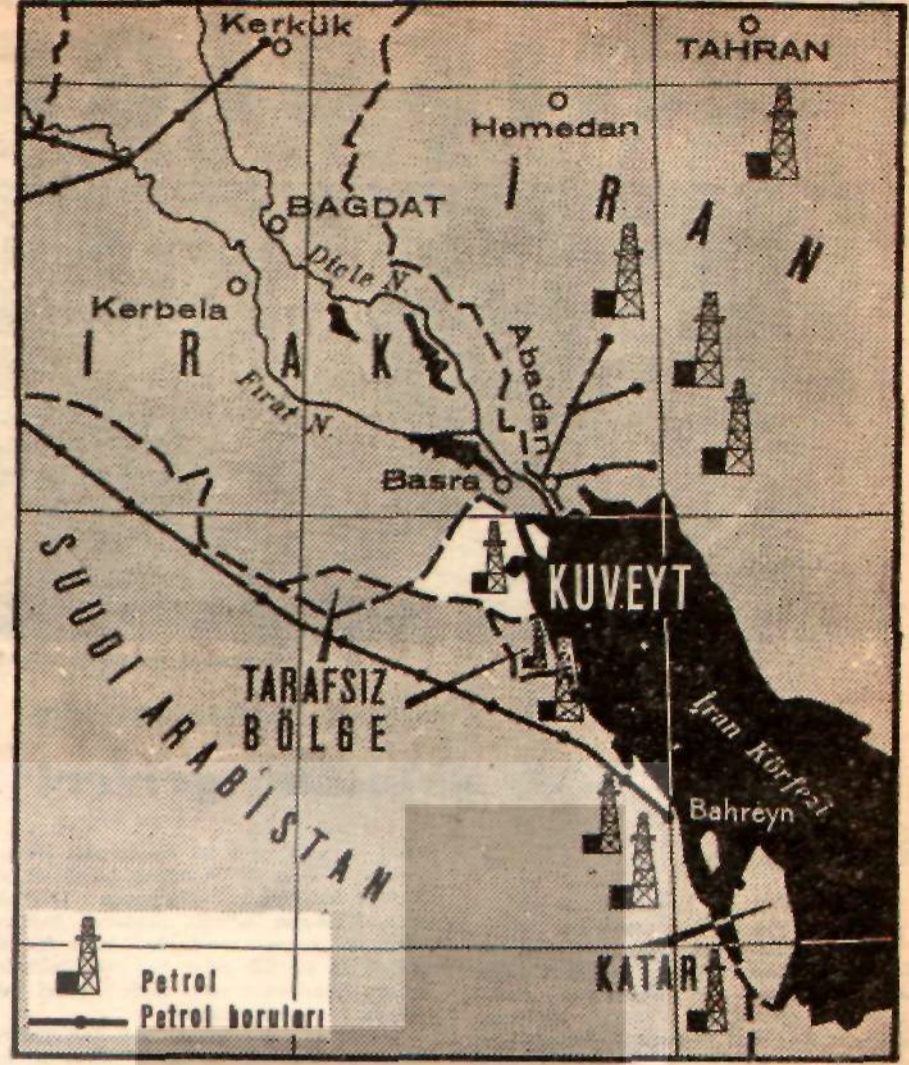
Küveyt'e gelen tonkerler petrolü Mina-el-Ahmedi adı verilen dünyanın en büyük rıhtımından doldururlar. Bir kilometre

uzunluğundaki rıhtımda sırayla tam 3.800 demir kule vardır. On yıl önce şimdiki rıhtımın yerinde, inci ve sünger avcılarının barakalarından ve kaçakçı kayıklarından başka bir şey yoktu. Ama şimdi, limanın trafik hacmi, Londra'nunkine eşittir.

İngiltere'nin İran'daki Abadan petrolerini ve rafinerisini kayıp etmesinden sonra, Küveyt, birdenbire Yakın Doğunun bir numaralı petrol memleketi oluverdi. Birleşik Amerika'nın elli yılda elde edebildiği petrol müştakı madeni yağ, Küveyt, on yılda istihsal edebiliyordu. Bu memleketin petrol rezervi, sekiz buçuk milyar tonun üzerinde tahmin edilmektedir. Bu rezerv, Amerika rezervlerinin yarısını ifade eder. Buna, kuyuların işletilmesindeki iktisadilik de ilâve olununca, petrole de ucuz maliyetin Küveyt'te olduğu neticesi çıkar: Teksas'da bir kuyu günde ortalama 16 varil verdiği halde Küveyt'te bir kuyunun günlük ortalama verimi, hesaba vurulamıyacak üstünlüktedir: Küveyt'te 50 bin dolara mal olan bir kuyu, bedelini, bir haftada amorti edebilmektedir.

Küveytin başında yetmişlik bir hükümdar var: Hükümdar'ın petrolden sağladığı şahsî gelir, yuvarlak rakam, günde beş milyon lira'dır: Çünkü sultan, Kuoco ve Kuwait Oil Company'nin yarı yarıya ortağıdır. Efsanevi serveti dillere destan olan hükümdar, bir ve hatta iki geri memleketin kalkınmasına rahatça yetebilecek olan muazzam servetini, yararlı sahâlara tahsis etmiş olmaktan uzaktır.

Hükümdar, her Allahın günü bir pınar ritiradıyla akmakta olan bu beş milyon lirayı, el değirmeden, İngiltere Millî Bankasına yatırır. Dünyanın en zengin insanı

olarak anılan Sultan Abdullah'ın birikmiş serveti, İngiltere Devletinin kasalarındaki ihtiyatlarının dörtte biri kadar çoktur.

Çatışan idealler

899 danberi İngiltere'nin bir müstemlekesi veya himaye ülkesi durumunda olan Küveyt'in 18 Haziran 1961'de bağımsızlığı ilân olmuştur. Süveyş buhranının patlak verdiği tarihten, günü gününe tam beş yıl sonra, Bağdad'ın ihtilâli lideri Abdülkerim Kasım'ın Küveyt'e ilgili demeci Orta Doğu'da birdenbire harp tehlikesi yarattı: Kasım «Küveyt Irak'ın bir parçasıdır» anlamına gelecek bir şekilde kesin konuşmuştu. Bu söz, onun Küveyt'i ilhak niyetini açıklan açığa ilân etmesinden başka bir şey değildi.

Irak Devlet Başkanının Küveyt hakkındaki emelini açığa vuran beyanını, İngiltere'nin Küveyt'e müdahalede bulunması için kâfi gelmişti: Küveyt'e derhal üç uçak gemisi, üç kruvazör, dört mayın ve çıkarma gemisi yollandı. İngiltere, 8.000 komando ile buraya çıkarılma yaptı ve askerleri Küveyt - Irak sınırı boyunca yaydı.

Beri taraftan, Küveyt sultanının amca çocuğu olan Suudi Arabistan kralı da, kendi sınırlarını korumak ve komşusu Küveyt'in bütünlüğünü emniyet altına almak amacıyla, askerlerini süratle hudut bölgesine sürdü.

İngilterenin sonuncu enerji kalesi arkasında kalan ve her zerre toprağı altın değerinde olan bu ufak ülke üzerinde hak iddia eden sadece Irak değildir. Bu petrol ülkesiyle Suudi Arabistan kralından başka Mısır Lideri Nasrın da ilgilendiği bilinmektedir.

Memleketin 200 bini aşan nüfusundan sadece 80 bini yerlidir. Geri kalan 120 bin kişi (Mısır, Suriye, Iraklı ve Filistinli olmak üzere) yabancısıdır. Küveyt'in 100 ilk okulundaki 700 öğretmeninden 550 si Mısırlıdır. Bunların hepsi de Arap Birliği idealine inanan genç kuşak öğretmenleridir.

Küveyttaki yerli ve yabancı gençlerden bir kısmının Kahireden gelecek işareti kollamalara karşılık, bir kısım gençler de Bağdad'ın işaretiyle gözetilmektedirler.

Küveyt'te öğretmenlik yapan Nasr'ın genç öğretmenleri birleşme idealine yanıp tutuşurken, yeni cereyanlardan ilham alan birtakım gençler de, küçük Küveyt'in muazzam gelirini Yakın Doğunun bütün memleketleri arasında bölüşmek fikrini gerçekleştirecek bir «Petrol Sandığı» idealini paylaşmaktadırlar.

İmtiyaz Entrikaları

Irak'ın millî gelirinde petrolün payı % 33 olduğu halde bu nisbet Küveyt'te % 90'ı üstündedir. İnsan başına düşen millî gelirdeki petrol payı, 1948'de, yılda ortalama olarak Irak'ta 177 lira gibi çok düşük

bir seviyede olduğu halde bu pay Küveyt'te 8.770 lira gibi çok yüksek bir seviyededir.

Küveyt'te petrolün mevcudiyeti yeni anlaşılmağı değildir. Burada petrol bulunduğu İngilizler tarafından bir asır evvelinden beri bilinirdi. Böyle olduğu halde, Küveyt petrolerinin istismarına henüz 25 sene önce başlanılmış olması ve İngiltere'nin de bu memleketi 1899 danberi kendi hâkimiyeti altında bulundurması, petrol için çevrilen entrikalardan birine canlı bir misâl teşkil eder.

Orta Doğu memleketlerinin iktisadî ve mali güçlerinin kifayetsiz oluşu, petrol sahibi memleketleri yabancılara daima tavizlerde bulunmuş ve gayet müssait şartlarla işletme imtiyazları vermeğe mecbur etmiştir.

İkinci Cihan Harbine kadar Orta Doğu petroleri üzerinde söz sahibi en büyük devlet İngiltere idi: 1938'de İngiliz ve Hollanda kumpanyaları bu bölge petrolerinin % 79,7 sini, Amerikan kumpanyaları % 13,9 unu, Fransız kumpanyaları da sadece % 6,4 ünü kontrol etmekte iken, durum son senelerde şöyle olmuştur: % 55,2 ile başta gelen Amerika'yı % 37,2 ile İngiltere ve % 8,7 ile de Fransa takip etmektedir.

Amerikalıların Orta Doğu petrolerileriyle yakından ilgileneşinden sonra sahneye Sovyetler, İtalyanlar, Almanlar ve Japonlar çıkmıştır. Bu hal, mahalli hükümetler için imtiyaz sahibi kumpanyaları taziyik vasıtası ve onlardan yeni haklar koparmaya vesile olmaktan başka bir işe yaramamıştır.

Orta Doğu petrol bölgesinde Amerika'nın peşi sıra yeni devletlerin peydah olması, eskiden akdedilen son derece müssait mukavelelerin şartlarını da alt üst etti: 1948'de Amerikalılar Suudi Arabistan kralına, petrol istihsalının dörtte biri ile ortaklık teklif etmişlerdi. Fakat bu teklif, hemen ertesi yıl, meşhur «yarı yarıya» ortaklık formülünün tatbikini önleyememiştir. İş bu kadarla da kalmadı: Japonlar ile Sovyetler, taçlı petrol hükümdarlarına çok daha müssait şartlar teklif etmekle Amerikan ve İngiliz kumpanyalarının imtiyazlı durumlarına tehdit etmiş oluyordular. Böylece eskî imtiyaz mukavelelerinin sonsuz kazanç imkânları yavaş yavaş maziye ait tarihî bir hatıra oldu.

Son günlerde Irak'ın Küveyt üzerindeki iddialarını yenilemesi, Küveyt sultanına İngiltere'yi imdadına çağırmasına yol açmış; fakat sultanın bu davranışı, Arap Birliği Teşkilâtının canını sıkıştırır. Beri taraftan İngiltere'nin, huzur ve sükûnu sağlamak bahanesiyle, Küveyt'te askeri müdahalede bulunmasının veya iyice yerleşmeğe teşebbüs etmesinin Goa hâdisesi gibi tepkisiz kalacağı da tahmin edilemez.

Kısaca, İngiltere - Irak ve Mısır arasında çatışmalara yol açma istisnasında olan Küveyt ihtilâfi, kolayca kapanabilecek, basit bir olay değildir.

Necmi ÇELİKEL

ORTADOĞU'DA PETROL İSTİHSALİ VE REZERVLERİ

Memleketler	İstihsal (BIN TON)			Rezervler (Milyar ton)
	1938	1946	1959	
Küveyt	—	1.800	70.000	8,6
Suudi Arabistan	100	8.200	53.600	6,0
İran	10.400	19.200	45.500	4,5
Irak	4.400	4.500	41.700	3,4
Katar	—	—	8.150	0,3
Tarafsız Bölge	—	—	6.000	0,8
Mısır	725	1.200	3.600	0,05
Bahreyn	1.140	1.100	2.250	—
Diğer memleketler (Türkiye — İsrail)	—	—	460	—

Fahişeler arasında

Istanbul genelevlerinin bulunduğu sokağın görünüşü

Fuhuş konusunu ele alan Celalettin ÇETİN, fuhuş yapılan yerleri inceledi ve bu röportajı hazırladı

Bir fahişe ağlıyor

Ama kızım bak daha çok gençsin...
— Olmaz ağabey, olmaz bay amca *yaşantıyı* öpeyim bana müsaade edin. Ben başka iş tutamam çünkü. Cahilim okuyup yazmam yok biliyorsunuz. Sonra bir ova da girsem, bir hizmetçi de olsam aynı şey değil mi? Evin beyi olmazsa oğlu saldıracak üstüme. Hem başma da geldi zaten. (Gözlerini öne eğdi genç kadın, elindeki mendille didikleli ve huşlandı.)

— Peki sana başka bir iş bulsak. Bir fabrikada, bir deride ne dersin?

— Allahhahen Müdür bey olay mı ediyorsun benimle. Ne verirler ki fabrikalarda adama? Hem verdiklerini kabullensek de ha dedin mi alırlar mı?.. Sonra benim kimsem yok yatacak yerim de yok. Nasıl geçinir giderim ben? Hem o kadın söyledi. Sana yer veririm, üst baş yaparım, günde ikiyüz kâğıda para demezsin dedi.

— Hangi kadın bu?
— Ordaki, o sokaktaki evlerden birinin sahibi. Onüç numaranın sahibi Müdür bey.

Gün görmüş Müdüriyet binasının küçük odalarından birini birde bir sessizlik dolandı. Ahlak zabıtasının genç Şefi başına avuçları arasına aldı ve bir çaresizlik içinde kadına baktı, baktı, sonra, «Peki dedi, sana da verelim vesika, sen de diğ o sokağa, sen de gir o kadınların arasına bakalım...»

Bir fahişe çalışıyor

Sabaha 16 yıl inip çıktı bu merdivenleri. 16 yıl araladı kapısını bu küçüklükten. 16 yıl vatanı kıldı bu

demir karyolada. 16 yıl marka aldı Mamlardan. (Günde 30-50 marka hem.) 16 yıl Zührevi hastalıklar koridorunda kuyruğa girdi. Kilotunu indirdi doktorun önünde. Temiz damgasını vurdu karnesine ve sevindi. 16 yıl ılık sular boğalttı küçük leğenine. Boğaltırken şarkı söyledi, elleri kalçasında ılık çaldı bozen.

... Ve 16 yıl «canım» dedi her gelene «hayatım» dedi. Arada bir hayatımı da anlattı güvendiği adama, «bir roman gibidir benim hayatım» dedi.

Alt zolonda Mama sedire uzanmıştı. Baldırdan, bileğinden ve zerdanından mor eller sarıyordu mamamın. Meşin ceketli yakaları kalkık delikanlılar, kırmızı yüzü dazlak kafalı orta yaşlılar, mahcup, bükün ve aceleci bekliyordular.

Mama yüzüncüyün uzandı sedirden yavaşça kalktı. Göğüsleri iki top hamur gibi aşağıya sarıyordu. «Nerde kaldı bu Saboş» dedi ve yukarıya seslendi:

— Kız Saboş.. Nerde kaldın bekleyenler var..

Sabaha yukardaki küçük odada. Hadi paşam dedi mahcup delikanlıya, hadi canım, hadi aslanım, hadi karagözlüm çabuk ol saboşa bekleyenler var..

Bir fahişe soyunuyor

Soğuk ve yağmurlu bir gece.. Beyoğlunun dar sokaklarından birinde bir elip sessiz homurtularla duruyor. Cipten eskimış trençkotları ve uykusuzluktan kızarmış gözleri ile 4 adam iniyor. İçlerinde en yaşlısı, en tecrübelisi olan önce bir «Hohh» diyor ellerine sonra sessizce soruyor:

— Hazır mısız?
— Evet.

— Şu karşıki evin bodrum katı değil mi?

— Evet.

— Arkada bahçe kapısı var mı?

— Var..

— Sen, bir de sen, arka tarafta tutum. Biz de ön kapıdan. Tamam mı?

— Tamam..

— Hadi bakalım inçallah bu defa bir netice alırız.

Dört memur da bir iş yapabilmeyin, bir sonuca varabilmeyin telâşi içinde evi sarıyorlar. Apertmanın kapısı açılıyor. Bahçe duvarından atlanıyor. Bodrum kattaki dairenin kapısında parola söyleniyor?

... Ve arkasından bütün kokan, alkol kokan odayı kalın bir ses dolduruyor:

— Kırdamayın!..

Dayalı döşeli bir büyük oda. Yerde sekiz erkek çömelmiş esrar çekiyor. Ortalarında çirliçirli oynayan bir genç kız. Polisleri görünce korkan titreyen bu genç kız önce göğüslerine sarılıyor. Daha doğrusu kollarıyla kapatıyor onları.

Sonra, «Nolur bana bir şey yapmayın, götürmeyin beni» diye yalvarıyor.

— Keç yaşındasın kızım sen?

— Bir ay sonra onyedine basacağım.

— Nerden geldin buraya?

— İzmitten.

— Peki nedir bu yaptığın?

— Ne yapayım efendim, çalışmak, para kazanmak için geldim İstanbul'a. Bana tekliit ettiler, gençsin güzel vücudun var, sadece soyunup oynayacakmış geceleri. Sana şu kadar para dediler. Benim de küçükken beri artistliğe hevesim var. İyi dans ederim. Burada da dans ediyordum zaten.

Yaşlı memur evdeki kızını düşündü, daha başka gece kalem...

göğüs geçirdi. Sonra «Gel bakın kızım benimle» dedi..

Bir fahişe gülüyor

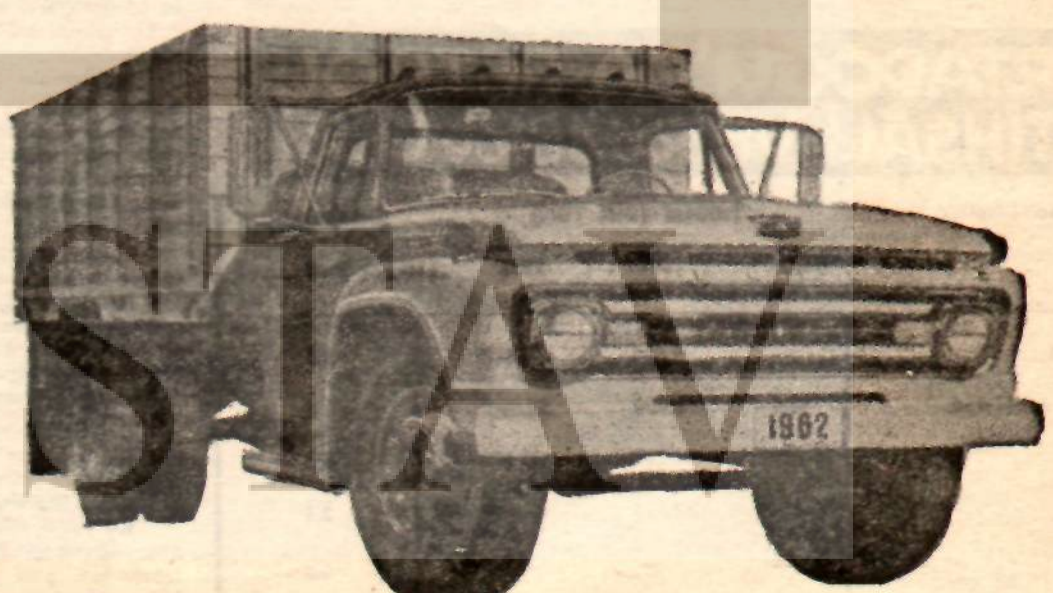
iyi giyimli bir delikanlı, uzun favorileri, ince bıyıkları ve biryantınli saçlarıyla gülüyor. Aslında bütün Taksim meydanı, bütün İstiklal caddesi gülüyor bu saatte. Vitrinleriyle, renkli neon lambalarıyla, kürkleriyle, serserleriyle, çocuklarıyla, orospularıyla, meyhaneleri, çalgıları, satıcılarıyla gülüyor İstiklal caddesi. Bu delikanlı ve benzerlerinin iş saatidir şimdi. Satıyorlar, köşe başlarında gazete satar gibi, leblebi çekirdek satar gibi satıyorlar hem. Hemen oracıkta, ayak üstü, «Söyle kalça, söyle göğüs beyabi» diyorlar. Sonra pazarlık gene ayak üstü. Ve dar sokaklardan birinde kayboluyorlar.

Dar sokaklardan birinde bir kâğıt evin kapısı aralanıyor, içerde faslıt, telâhı konuşmalar. Favorili delikanlı 300 diyor, 300 e razı ettim adamları. Ama 50 si benim ha..

Hadi Ayten diyor kadın deposunun sahibi, hadi Nermin.. Mantonuzu alın, çantanızı alın. Karanlık sokakım başında bir taksi bekliyor. Takside iki adamı sessizce sigara yakıyor.

— Çek Boğaz oteline diyorlar. Gazlıyor goför. Gülüyor Nermin, gülüyor Ayten ve taksinin penceresinden bozuk düzen şarkılar dökülüyor..

Su günlerde Türkiyemizde birbirinden acıklı, birbirinden korkulu bir yağın mesele var. Söğelimi, Doğuda kemikleri çikmiş hayvanlarımız, kemikleri çikmiş hayvanlarımızın mecsiz soluğundan korkan ve seçilecekteki günlere hem...

**HER TÜRLÜ YOLDA
PARANIZIN TAM KARŞILIĞIDIR**

var. Barakaları dolduran ügü beğli ağzınlarımız, sekiz nüfusun, on nüfusun bir araya geldiği gecekondularımız var. Ve bu gecekondularda, lağım çukurlarının hemen yanı başında büyüyen, en önemli sokan büyüyen çocuklarımız var.

Gene şu günlerde, gözlerini satan kadınlarımız, kadınlarımız rahatlıkla, açıktan açığa satan kocaları var. Kısacası, vitrinleri, çarşıları, pazarları, tezgâhları ve adaları dolanan suncularımız var.

İşte bu suncular şimdi daha çok İiyor.. Sabiha'yı, Nermi'n'i, Ayten'i o dar sokaklara, o numaralı evlere, o alkol kokan, tütün kokan basık odalara İiyor.

Hemen söyleyelim bu konuda aldığımız sonuç oldukça üzücü ve düşündürücüdür. Memleketimizde, bilhassa son yıl içinde fuhuş alabildiğine gelişmiştir. Genelevlerde, birleşme evlerinde çalışan yüze yakın fahişeye sordum:

- Niçin düştünüz bu yola, ya da neden seçtiniz bu yolu? dedim.

Yemin, yok yok seksen fahişe aynı şeyi söyledi:

- Geçim kaygısı...

Geriye yüzde yirmi kalıyordu. Bunun yüzde onu hatta on beşi bu işi lükse olan düşkünlükten yaparlar, yüzde beş'de zevk için yaparlardı.

Yetkili ağzıardan biri: «Bu kadınlar en çok İzmirden, Bursa'dan ve Eskişehirden gelirler» dedi. Oysa ben gene bir araştırdım. Hemen hemen her şehirden, her kasabadan gelmiş kadınlar vardı. Son yıllarda önüne geçilemeyen «İstanbul'a akın» konusuna benzeyordu bu... Heybeyi yorgunu sırtlayıp, ekmeğe parası için İstanbul'un yolunu tutanlar var ya, İte fahişeler de öyle kopup geliyorlardı buraya.

Gizli fuhuş yapanlar bir yana Genelevlerde çalışan kadınların çoğu aldidarı büyük paralara rağmen parasızdırlar, hatta borçludurlar. Çünkü gene Türkiye'mizde doğuda çok az rastlanılan meslekler, sıfatlar vardır. Söğellini, Kâhvalık sıfatı.. Dolmuş kâhvalık, iskele kâhvalık, hamal kâhvalık. Bunlar hep baskıların sırtından geçen insanlardır. Öülerin sırtından, kusların sırtından geçmeler gibi fahişelerin de sırtından geçmeler var. Bil eskir fahişenin, koni çekilir, yürüdüğü vuruşları vavaslar zamanla, gene de elinde avucunda yoktur. Ama buna karşılık Mamanın kesiği dolmuştu? Muhabbet tellâh vükü nü tutmuştu.. Takımı meydanında, sağdan soldan geçen âlelerin vüzlerini kızartan ve ayak üstü söyle sözü böyle kalca diyen aracı, vüzdensiz almıştır.

Bir Genelev kadını günde 50-100 marka yasar dediler. İnanmadım. gittim bütün bir gün bir Genelevde bekledim. Aldığım sonuç söylenilene vakmı. Genelev fahişesi, yüzüne bakılrsa, gerçekten günde 50-100 müsterisi oluyordu. Nasıl olur bu dedim, nasıl davranırsınız?

- Farketmez dediler, bir dönen çarkı bir tuzun tezgâhını, bir bilmem ne makinasını düşünün, biz de öyleyiz İte...

- Demek günde 500-1000 lira kazananlar var?

- Elbet ama bunun varısını mama alır geri kalan varını da gözünü açıp kapayınca kadar gider.

Nasıl mı gider diyeceksiniz. Mama dedikleri, o etini satanların sırtından geçen kurt kadın, tezgâhına düşürdüğü bu genç ve güzel sermayeyi kaçırmamak için onu hep borçlandırdı. Ona durmadan para harcayacak yeni yeni kapılar açar. Yeni yeni yatırım yolları gösterir. «Şunu da al kızım bunu da al. Al İstediyini al, takatle bir kat al kendine, ben sana kefil olurum..»

Mamaya karşı diretseler, onun tezgâhına düşmeseler de bir başka tezgâh vardır suları volacak. Belâhlar. Bu biçim, bu serseri, bu sözümlü o fedal gençler, eecenin 12 sını beklerler hep. Fahişe 50-100 vızeden sonra bitkin, yorgun dönüyordur. Kişisi başında yolunu keser belâhı ve lafi uztatmadan elini uzatır. Fahişe bütün yorgunluğuna rağmen gülecektir ona. Ve İki memesinin arasından çıkardığı tomar halindeki parayı uzatacaktır. Belâh da hüsmü aldı bu parayla, kumara ve alkolle düşecektir. Böylece, kâhvaların, aracılara, muhabbet tellâhların dışında fahişelerin sırtından geçen bir başka sınıf daha çıkıyor ortaya. B e l â h l a r ...

Fahişenin bütün beklidili haftada ya da onbeşe bir dostu ile beraber olmaktır. Sinemaya giderler birlikte, İekill ya da galgılı yerlere giderler. Fahişe felekten bir gün çalmıştır. Tek erkeği vardır o gün, tek vızılesi. Ve bu vızıleyi bir makina insan olarak değil, İcinden gelecek, İstiyerek, severek yanacaktır.

Bütün güzelliğine rağmen kalleştir İstanbul. O boy boy minareşine, İnci dedikleri Boğazına rağmen kalleştir. Bir düşünmeye söz, tutmaz elinden. İlele sözünü ettiğimiz sene kızlara hiç İnsafı yoktur. Hemen düşürür tuzgâna onları, muhalebeciyle, emlakçısıyla, nasıhanesi, lokantası ve İnceisiyle düşürür..

Öneğin bir Emlâk Bürosu sürürsünüz. Konusunda satılık arsa, satılık daire, kiralık kat diye vazar. Oysa İte, başka başka şeyler İte, başka başka şeyler satılır.

YÖN, 17 Ocak 1962

SOSYAL BAKIMINDAN FUHUŞ

Aşağıdaki yazı, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdâresi Enstitüsü Araştırma Şubesi Müdür ve Yardımcıları tarafından mahallinde yapılan bilimsel bir incelemeden alınmıştır. İnceleme, «ADANA ve KARABÜK ŞEHİRLERİ HAKKINDA BİR ARAŞTIRMA» adıyla yayınlanmıştır.

Adana'da Fuhuş

Türkiyenin diğer büyük şehirlerinde olduğu gibi Adana'da da fuhuş iki yoldan yürütülmektedir: Gizli ve kontrollü olarak.

GİZLİ FUHUŞ: Daha çok fakir mahallelerde ve fakir kimseler arasında cereyan eder. Bu gibi yerler polis nezareti altında tutulur ve fuhuş yatakları sık sık polis hücumuna maruz bırakılır. Bunlarda yakalanan kadınlar hakkında tahkikat açılır. Yakınlaştıkları mukayese edildiği zaman daha makta dıreten ve pişmanlık getirmeyen kimselerse umumhanelere sevkedilir ve polise kaydedilirler. Adana'da şehre fahişeleri diğer şehirlerden getiren profesyonel kimseler vardır. Fakat fahişelerin bir kısmı Adana'nın köylerinden ve şehrin fakir yerli halkı arasından gelmektedir.

KONTROLLÜ FUHUŞ: Adana'da İki önemli fuhuş kaynağı mevcuttur. Zenginlerin evlerinde çalışan hizmetçiler ve evlatlık ve beslemeler (fakir sınıfın yetim kalmış kızları dahil).

Bu İki çeşit kadın önce çalıştıkları kaptakların efendisi ve beyleri tarafından tecavüze uğrar, kızıkları kaldırırlar ve sonra evlerden uzaklaştırıldıktan sonra gizli olarak «İcrayı sanat» etmeğe çalışırlar. Fakat ergeç polis tarafından yakalanarak umumhanelere sevkolanırlar.

Genel olarak ve sadece Adana için başka bir fuhuş kaynağından söz edilebilir. Diğer kaynaklara mukayese edildiği zaman daha kırsız olmasına rağmen bu üçüncü kaynak da Adana için mevcuttur. Babaları öldükten sonra anaları ile veya anaları öldükten sonra babaları ile yaşayan kızlardan bir kısmı acı bir cinsel münasibet tecrübesi sonunda fuhuşa sürüklenmektedirler. Bu kızlar da genel olarak fakir sınıflara mensupturlar.

Türkiyenin diğer şehirlerinde olduğu gibi Adana'da da umumhaneler şehrin muayyen bir semtinde, kontrol altında bulunurlar. Adana'da bu çeşitten kontrollü 20 umumhanede 100 kadar fahişe barınmaktadır.

Türkiyede umumhaneler lokantalar gibi üç sınıfa ayrılmış ve vizite ücretleri ona göre tesbit edilmiştir. 1958 yılında Adana'da birinci sınıf viziteler 5, İkinciler 3,5, üçüncüler 2,5 liraydı. Gece saat 12 den sonra sabaha kadar bir umumhanede kalmak bir kimsese 20 liraya mal olur. Vizitelerden alınan paralar fahişelerle patronları arasında bölüşürülür. Patronların hemen hemen hepsi çekirdekten yetişmiş İhtiyar fa-

hişelerdir. Fahişeler için yatak odaları patronlar tarafından temin edilir. Umumhanelerde pişirilen üç öğün yemek hep birlikte yenir. Adana umumhanesi sadece cinsi arzuları tatmin eden bir yer olarak değil, fakat mensupları için aynı zamanda bazı sosyal İhtiyaçları karşılayan bir dayanışma teşkilatı olarak kurulmuş İhsasını ayandırmaktadır. Fahişelerin (sermayelerin) üç sınıf veyahut dereceye ayrılmasında rol oynayan üç faktör yaş, gençlik, güzelliğidir. Zamanla geçmesiyile kızlar yağlandıka birinci sınıf (15-20) İkinci sınıfa, İkinci sınıf (yaş 20-40) üçüncü sınıfa düşer ve alihayet çok yoruldukları ve yaşlandıkları zaman sanatı terkederler. Fahişelerden pek azı umumhanelerden evlenerek ayrılır, bir kısmı meslek içinde ölür, bir kısmı ölen patronların yerini doldurarak kendileri patron olurlar, bir kısmı küçük kasabaların umumhanelerine naklederler. Böylece müessesede mevcut dikey ve yatay hareketlilik sayesinde her beş on sene içinde umumhanenin insan unsuru değişerek başka bir şekli alır.

Bar kızları

Adana şehrinde İçlerinde 100 bar kız veyahut artist çalışan 14 pavyon veyahut bar vardır. Eskiiden bar kızları şehrin çeşitli semtlerinde veya otellerde barınmakta İken son zamanlarda her barın artistleri bir ev veyahut otelde İkamet etmeğe mecbur tutulmuşlardır. Bununla beraber, serbest İsrakıldıkları ve bir kontrolle tabi tutulmadıkları takdirde bar artistleri barlardan ayrıldıktan sonra çeşitli yerlerde gizli olarak fuhuş yapmaktadırlar. Bu sebeple ahlâk polisi bunların peşini bırakmaz.

Barların müşterileri umumhane ziyaretçilerinden biraz farklıdır. Bar kızları polise fahişe olarak tanınmaması, fahişelere bunlarda çalışma hakkı verilmemektedir. Bir bar artistisi çeşitli kimselerle gizli olarak cinsel münasibette bulunduğu ve polis tarafından yakalandığı takdirde fahişe sınıfına İthal edilir, bir umumhaneye sevkedilerek Emniyete kaydedilir. Bu sebeple bar artistleri ile fahişeler arasındaki tefrik oldukça kesin olarak tesbit edilmiş bulunmaktadırlar.

Bir fahişe veya bar artistisi bu duruma düşünce bundan kurtulmak oldukça zor bir İştir. Fuhuş çok çaprazak bir sosyal olay veyahut müessesedir. Bu müessesede emlakçılarla dolu bir çok münasibetleri, ümit edilmedik olayları İhtiva ettiği için bir artist

ve fahişenin mesleği terk etmesi bir çok kayıplara bağıt ve oldukça güç bir İştir. Bir artist veya fahişe şehri terk etmiş olsa bile polis onu adım adım takip eder. Bu sebeple bir kız bu hayatı kesin olarak terketmeye karar vermemiş İse mesleğini konunun bımayesi altında devam ettirmesi kendisine her zaman için çok daha hayırlıdır.

Fuhuşun kontrolü

Adana'da zührevi hastahane müessesesi vardır. Bu müesseselerden biri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağıt ve umumi olarak bütün vilâyet sağlık İşleriyle meşgul olur. Bu teşkilâtın kazalarında şubeleri vardır. Bu müesseselere başvuran her vatandaşın meccani olarak tedavi edilir, gerekirse bir hastahaneye gönderilir.

İkinci sağlık teşkilatı belediyeye bağıt. Bu teşkilâtın umumhanelere bittişik 20 kişilik bir hastahanesi vardır. Bütün fahişeler ve bar kızları burada haftada İki defa muayene olmak zorundadırlar. Hasta olanlar meccani olarak hastahane tedavi edilirler.

Bar artistleri gündüzün serbest olmakla beraber, polisın şikâyet İhtiyacı kontrolü altında tutulurlar. Fahişelere haftada sadece İki gün gündüzün izin verilmektedir. Diğer zamanlarını umumhanelerde geçirmek zorundadırlar.

Bar artistlerinin sosyal menşeleri çeşitli olmakla beraber, çoğu İstanbul, İzmir, Bursa gibi yerlerden kısa zamanda Çukurovada zengin olmak için gelen kimselerdir. Fakir halk arasında da İstasız yerini tutan bir söz vardır. «Zengin olmak İstersen Çukurovaya git.»

Fahişelerden İlkokul mezunu pek azdır, aralarında sadece okuyup yazma bilenler olmakla beraber, çoğu bunlardan mahrumdur. Fakat bar artistleri arasında orta okul, İse, hattâ kolej mezunlarına rastlanmaktadır. Bunlardan oldukça büyük bir kısmı hemşireler meydana getirilmektedir.

Mülakat yapılan İki doktor ve Emniyet Müdürlüğünün İfadelerine göre gizli fuhuş bugünkünden çok daha ciddi bir kontrol teşkilatını gerektirmektedir. Doktorların İfadelerine göre bugün bel soğukluğu, İfrenji gibi zührevi ve deti hastahanelerine tedavi etmek oldukça kolaydır. Fakat bir çok emhâl kimseler kendilerine temin edilen kolaylıklardan habersizdirler ve yardım müesseselerine yaklaşılmaktan korkmaktadır.

İşte can evinden vurulmuştur kızcağız. «Sen artist olamazsın.» Bunu duyar duymaz kaldırır eteğini. Bir başka gün aynı yazıhanede belki kilotunu indirecektir...

Gene evinden kopup gelmiş, çalışmak için gelmiş genç kız, büyük konaklardan, büyük apartmanlardan birinin kapısından girerken mufludur. Hanımı, beyi, küçük beyi vardır onun. Ama bir gün hiç beklemediği bir gün o beylerden, o küçük beylerden biri gözünün vasıfına bakmadan kırletirler onu...

Aslında bu genç kızın «Gözünün yaşı-

na bakmayan» o bey, o küçük bey değil. İstanbul hiç değil aşında. Mamalar, aracılar, emlakçılar, filmciler, belâhlar da değil. Başlıkların sözünü ettiğimiz suncular var ya, evlerimizde odalarını dolanan suncular, İste onlar düşürüyor bizi. Vurmuştu, vurmuştu, soymuştu, soyulmuştu onlar...

Ha bak unutuyordum zon dakikada konuştüğüm bir fahişe bana ne dedi biliyor musunuz?

- Sorma bey abi sorma piyasadaki bu durgunluk bizim işleri de baltaladı...

Celalettin ÇETİN

GİZLİ TEŞKİLÂT

Çelik kafesteki modern insan

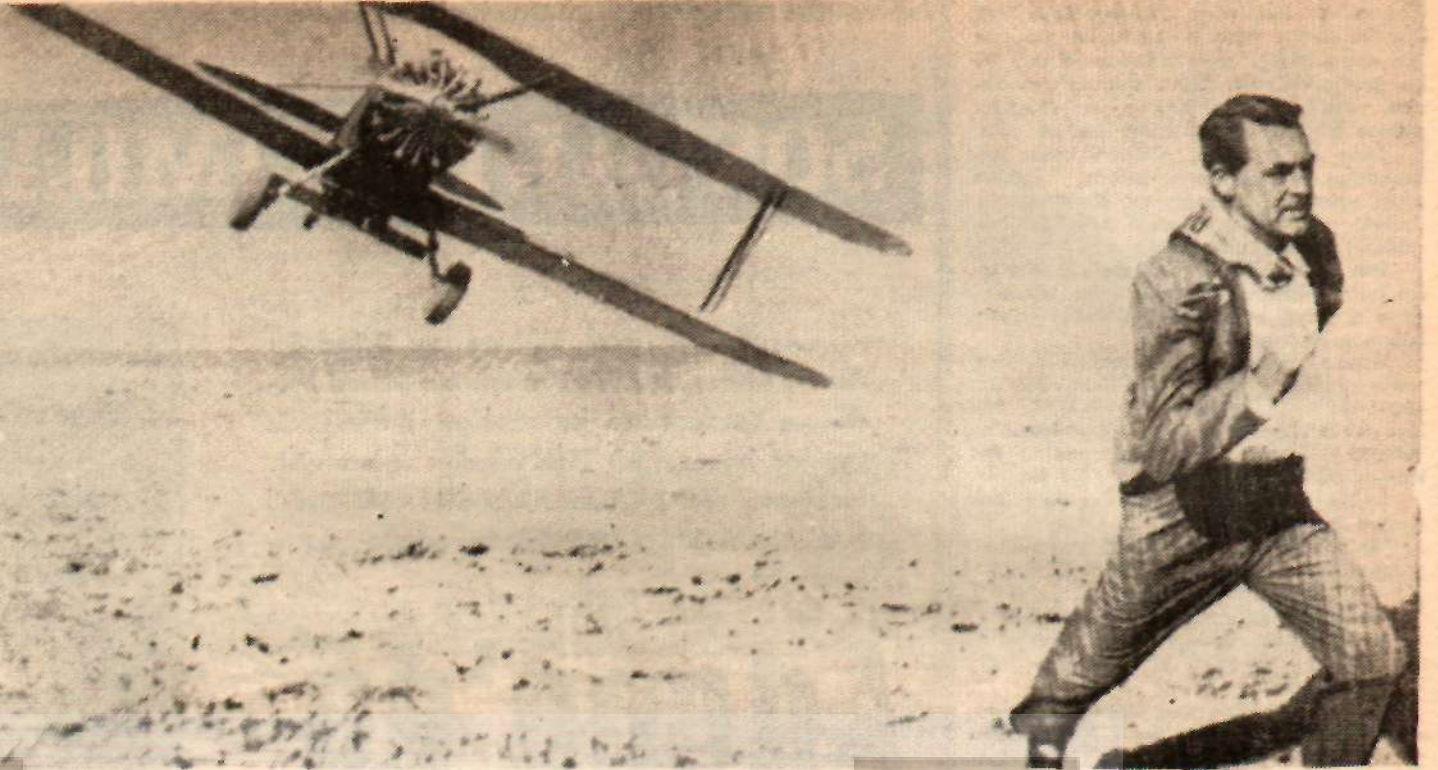
Alfred Hitchcock «North by Northwest» — Gizli Teşkilât'a anlamlı bir plânla giriyor. Koskocaman bir kafes düşününüz. Birbirine uzanan, kesişen parmaklıklar. Kat kat üstüne bir çelik kafes. Sonra bunu büyütünüz, büyütünüz. Altından yüzlerce taksinin, otomobilin geçtiği dev bir çelik kafes kavramına varınız. New York'tan bir kesit. Bu çelik kafesin üstünde jenerik sunuluyor. Eğer sinemada nikelin üstündeki pastı kazınmay sevenlerdenseniz, daha buradan Hitchcock ustanın, sinemanın bu koca virtüözünün ne anlatmak istediğini seziniyebilirsiniz. Hitchcock insanı bir bakıma bir çelik kafeste saymaktadır, bir bakıma insanı modern bir engizasyonla burun buruna getirmektedir. Modern engizasyon. Belki bu garip bir yargı görünecek. Ama sonra sonra filmdeki çeşitli olayların birbirleriyle senbolik bağlarını kurarsanız, benzeri daha başka olaylara paraleller uzatırsanız, daha bir giversiniz Hitchcock'un dünyasına.

Diş görünümüyle Hitchcock usta bir heyecancıdır. Çokluk korkunun, kuşkunun, tedirginliğin, serüvenin iç içe girdiği olayları anlatır durur. Chaplin'den bu yana en usta rejisörler, en halk işi seyleri anlatanlar olduğunu neden söylemeyelim. Hitchcock da bu çizginin dışında değildir, aynı verisi geneli yünlüğü tutkumudur. Onları sürükleyip götürmesini iyi bilir. «Heyecan» bu açıdan Hitchcock'un âletidir, aracıdır. Dediklerinin yığınları açılan penceresidir. Başarı Hitchcock'ın salt bu «merak» tutkusuna, yığınların bu kendilerini çarpan olay karşısındaki geri dönmek nedir bilmeyen zelliğiyle oynadığı da olur ya, asıl konusu «korku» ya da «heyecan» değildir Hitchcock'ın.

Bu serin kablî, girkin, sıpanan İngiliz gerçeğe çoğunun sağnaklıklarını iyiden iyiye taşıyan bir adamdır. Belki de Batı'nın en büyük oyuncusu Hitchcock'tur.

«Olmayan adam»la serüven

Gizli Teşkilât'ta dertsiz bir Amerikalının durup dururken, otelde koşturduğu günümüze çeşitli iş tarzları üstüne konuşurken başı derde giriyor. Galiba Ruslara hizmet eden bir casusluk sebebiyle, bu yürekli Amerikalı'yı ara-

Gary Grant kaçıyor: Çağımızın engizasyon araçları...

dıkları bir başka adamla karıştırıp kaçırtıyor. Oysa gizli teşkilâtın aradığı adam gerçekte hiç olmayan birisi. FBI bu ajanları aydınlatmak için ortaya uydurma bir ad, uydurma bir kimlik, otelden otele geçen uydurma valizler, elbiseler yaratmış. Yakışıklı Amerikalı işte bu hiç olmayan adamla karıştırılıyor. Bir kez Hitchcock «hiç olmayan adamla karıştırılan insan» buldu ya, bundan sonrası herşeyin aleyhi artık. Ajanların elinde öldürülmekten canını zor kurtaran Amerikalı, durumu aydınlatılmak için var olduğunu sandığı «olmayan» adamın ardına düşüyor. Ajanlar her ikisini birden kovuyor. Herşeyi bilen FBI ise hileleri ortaya çıkarmam diye ağzını bile açmıyor. O arada Birleşmiş Milletler'de bir cinayet oluyor, bunun sorumluluğu da masum Amerikalı'nın üstüne kalıyor. Cinayet polisi de adamın ardına düşüyor. Hitchcock alaycılığı bir bakıma salt burada bırakıyor. FBI'ya hile ortaya çıkarmam diye Amerikalının ölümüne kucağına bırakıldığı için açıkça kızıyor. İnsanla oynan-

masına sinirleniyor.

Sonra yine tatlı tatlı polisi, ajanları, kadınları anlatıyor. Hele kuş uçmaz kervan geçmez bir yolda masum Amerikalı'yı, «olmayan» adamla bir randevulaştırması var. Tam bir Hitchcock esprisi. Derken gökte bir par par uçak belirliyor. Koskoca düdüğe Amerikanın üstüne üstüne yüklenen bir makineden akbaba. Sovunmasız, çaresiz tarlada kustrulan bir başka fare. Modern engizasyonun bir başka görüntüsü. Salt «modern», o kadar işte. İnsanı gökteki bir canavar öldürmek istiyor. Amerikalı kaçıyor, uçak kovuyor. Sonra uçak bir benzın tankına çarpıyor da, ancak öyle kurtarabiliyor kendisini Amerikalı. Ama Amerikalının «oluncak» oluşu bitmiyor. Yalandan öldürülüyor, yalandan hastanelere yatırılıyor. Bütün bunlar «yardun esenliği» adını yapıyor yurttaş. Başkaları düşünüyor, başkaları karıştırtıyor herşeyi. Sonra da insanı uymağa çağırıyorlar. İnsan adına karar veriliyor, ama insanın kendisi dışında herkes ta-

rafından! Savaşın mekanizmasının bir başka türü.

Sevgi olaylarına yer vermeden edemeyen Hitchcock bu arada sevgiyi de tınutuyor. Üstelik iyice gösteriyor kızın durumunu. Önce ağzıyla gösteriyorsa da, sonunda düzeltiyor herşeyi. Zaten onlarda biraz can mı sıkılıyor nodendir, her plânında alaya alıp durduğu bu maymun yaşantısını birden bir gerçek olayın içine, bir muhtıl sona yürümekle görevliymişcesine, herkesin olayı diye benimsenmişcesine ele alıyor. Kaba bir «heyecancılığı» yüküyor filmi.

Sonu bir yana, «Gizli Teşkilât'ta Hitchcock'u seveceksiniz. İyi bir taşıyıcı ve bir kamera virtüözü. Montajcısı Tomaslin'in de yardımıyla Hitchcock tam kendi havasında bir film çıkarıyor. Burada sinemanın manevrik oyuncusu Gary Grant'ı, James Mason'u ve öteki başarılı oyuncularını da bir araya getirirseniz «North by Northwest»i çok daha iyi anlayabilirsiniz.

Af edilmeyen

Uzak — batı'da ırkçılık

Amerikan sinemasının yıllardır bozalayan adamı John Huston «The Unforgiven» — Af Edilmeyen»le artık bir düzeye çıkıyor. Huston'un filmde anlatıldığı ırkçılık sorunu. Huston söze eski uzak Batı Amerikasından başlıyor. Ünlü «İnceliler» bir Kızılderil bölgesine girip, zorla barınmalarından ötesi. Beyaz Zachary ailesinin dramı. Baba Zachary, yeni doğan çocuğunu yitirdiği için acı içinde kıvrılan karısına bulup buluşturup bir başka küçük kız getirmiş. Kız da baskın verip kızırdıkları bir Kızılderil köyünde gıdalar arasında ağlamak bulmuş. Karı koca küçük kız, Kızılderililerle ilişip, kendi oğlan çocukları a-sına katılmışlar. Sonra bir başka kırında kez Kızılderililer Baba Zachary'yi öldürmüşler.

Film bütün bu olaylardan sonrasını anlatıyor. Küçük kız Zachary'lerin üç oğluyu birlik büyütmüş. Serpilmiş. Üvey kardeşlerinden, kendisinden bile suçlanmış Kızılderililer olduğu. Oğlanların büyüğü var; Ben. Kız için ise bu adamı seviyor ya, bir kez «kardeşliğe» almışlar. Birbirlerinin olaylarına gösterdikleri ligide cinsel bir koku da kendini duyuyor hep. Huston burada rahat bir naturalist. Kamerayı doğayı ve insanı korkusuzca izliyor. Susuzlukta çatlama toprakları, beyaz bir yaban atını, tatlı bir kuş gibi olan genç kız.

Oysa işler çabuk karışıyor. Yedi yıldız yoklara karışmış bulunan yaşlı bir adam ortaya çıkıyor. Azaplı bir fanatik. Belinde koskoca bir kılıç. Yüzü sakallar ve sanki hiç silinmemiş izlenimini brakan tozlarla örtülü. At üstünde. Hani Anadolu'da ermiş'e anlatılan kişiler vardır. Çevreye, gerek kendileriyle bile sürekli bir uyumsuz içindedirler. Bir azabı, bir çileyi bir pe-gambercesine yasarlar. Çevreye de kendilerini de tedirgin eder; kurulu düzenin rahatsızlığı içindeki insana kötü düşler gördürür. Huston da öyle bir tip çiziyor. Amerikalı halk geleneklerinin, iyilikle kötülük aramasının bir ayrımı veremediği destana kış. Hem kızılın, örneğin bir kurbağa gibi bir köşede kustrulup yok edilmek istenen hem de büyüleyici, çekici etkisinin havasından kurtululamayan bir adam. Bu uyumsuz tip ortalsığı karıştırtıyor. Kızın yanında Hintli olduğunu dört bir yana ilan ediyor. Kızıl-

Ayrılanamayanlar

Nijat ÖZÖN

Tuzluğu ve bu tüzüğün uygulanmasıyla dilere destan olan bir sansürümüz var. Bu sansür için, kitap doldura-bilecek kadar, üstelik hepsi de kotuleyici seyler yazılmıştır, halâ da yazılır, ama çeyrek yüzyıla yakın bir süredir bu sansür olduğu gibi kalmıştır. Türkiye'de değişen şartlara, değişen siyasal düzenlere, değişen iktidarlara rağmen değişmeyen tek mevzuat belki de bu sansür tüzüğüdür. Tutumu ne olursa olsun, dar görüşlülükten geniş görüşlülüğe kadar, gelişmiş geçmiş bütün iktidarlar, sansür tüzüğüne karşı ileri sürülen bütün itirazlar, bütün suçlamalar karşısında yalnızca bir ölü sessizliği göstermişlerdir. Doğruca istenirse, bu tüzüğü değiştirmeye niyetli olmayan iktidarların başka bir tutum takınmalarına zaten imkân yoktur. Zira sansür tüzüğü, yalnız bugün değil, çıkarıldığı gün için bile son derece gen, insan hak ve hürriyetlerine, düşünce serbestliğine aykırı özellikler taşımaktadır. 1939 da bir dünya savaşının eşliğinde, tek parti düzeninin egemen olduğu bir ülkede, üstelik yıllık film yapımının 3-5 i geçmediği bir dönemde bu tüzük bir dereceye kadar söz götürülebilir; fakat savaşın sonrakı çok partili yaşayışa geçiş, temel hakların sağlanma döneminde, nihayet yerli sinemanın yolda 100'e yakın film meydana getirmeye başladığı bir vakit, bu müzelli tüzüğün varlığını hiç bir şey hakkı göstermez.

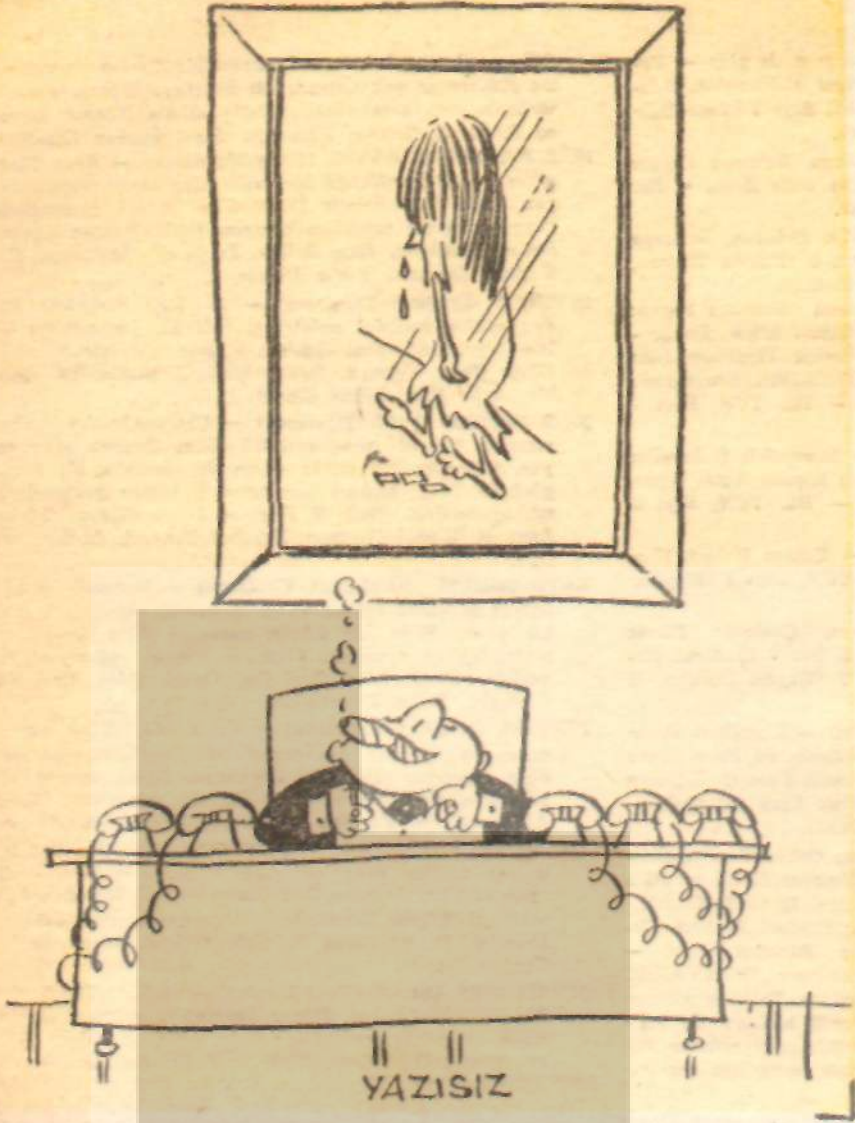
Sansür tüzüğü, 1934 tarihli «Matbuat Umumü Müdürlüğü Teşkilâtına ve Vazifelerine Dair Kanun» ile yine aynı tarihli «Polis Vazifesi ve Selâhiyet Kanununa» dayanılarak 1939 da çıkarılmıştır. Bunlardan birincisinde, tüzüğün çıkarılmasına temel olan hükümler bugün kaldırılmış olduğu gibi, ikincisi de, tek parti düzeninde bile «anti-demokratik» damgası yiyerek bugüne kadar çeşitli değişikliklere uğramış, nihayet devrimden sonra «antidemokratik» kanunları ayıklamakla görevli kurulca da Anayasaya aykırı kanunlar arasına sokulmuştur. Böylece, 1939 da yayımlanan tüzük, gerçekte, hukuki dayanağı bulunmayan bu sansürün özellikleri nedir Birinci tühaflik şu:

Sinemamın etkisi göz önüne alınarak sansür bir dereceye kadar haklı görülebilir, 1939 tarihli tüzük bir değil, dört zamanda uygulanan dört çeşit sansür getirmektedir: Önce film çevrilmeden önce yapılan senaryo sansürü vardır; sonra film tamamlandıktan sonra film sansürü vardır; daha sonra piyasaya çıkan film istediği vakit yasaklama yetkisini taşıyan savcılar, mükiye emirlerini sansürü vardır; nihayet bu kadar sıkı sansürün kendiliğinden yol açtığı «kendini sansür» vardır. İkinci tühaflik, senaryonun ya da filmün son derece kolaylıkla geri çevrilebilmesini, emeğin ve sermayenin başa düşmesini sağlayan sansür hükümleridir. Banlar, «berhangi bir devletin siyasal propagandasını yapması», «berhangi bir ırk veya millîi tezyif eden», «dest ve müstelik milletlerin hislerini rencide eden», «umumi terbiyeye ve ahlâk ve millî duygularımıza müayir bulunması», «menleketin inzibat ve emniyeti bakımından zararlı olması», «çinde Türkiye aleyhinde propaganda vasıtası olan sahneler bulunması», gibi son derece belirsiz, karışık, kaypak, her yöne çekilebilir hükümlerdir. Üçüncü tühaflik, bu kadar istikli, belirsiz hükümleri uygulayan sansür kurulunun yapısından ileri geliyor: Sansür kuruluna girmek için sinemacı olmak, sinemadan anlamak, hattâ sinema seyircisi olmak bile aranmaz. İster-seniz, kurulu girmeden önce adınızı sinema eşliğinden içeri atmanız olabilirsiniz, ya da koca bir sinema düşmanı olabilirsiniz. Bunların hiç önevi yok. Kurula girmek için devlet memuru olmanız, çalıştığınız bakanlığa bu işle görevlendirilmeniz yeter. İçişleri Bakanlığ'ından bir başkan, Emniyet Genel Müdürlüğü, Basın — Yayın ve Turizm Bakanlığ'ı, Millî Eğitim Bakanlığ'ı ve Genel Kurmay Başkanlığ'ından birer üye, asıl görevlerinden artan vakitlerinde bu işi de yaparlar. Dördüncü tühaflik, insan hak ve hürriyetlerine, demokratik düzene, kanunlara ve Anayasaya aykırı olan, sinemayı, ligisi bulunmayan kimselerce yürütülen bu sansür düzenine karşı sinemanın hiç bir koruyucu aracı bulunmamasıdır. Sinemacı «isterse» Danıştay'a başvurabilir; ama gerçekte, sinemanın işleyiş şart-

ları göz önüne alınca, sinemacı bunu «istiyemez». Danıştay'daki işlemin çok uzun sürmesi, sansür kurulu ile sinemacı arasındaki sürekli bağınması, filmün gecikeceği her günün sinemacıya zarar yüklemesi, sinemacıyı haklı aramaktan alıkoymaz.

27 Mayıs Devriminden bir ay sonra, aralarında rejisör, yapımcı, senaryocu, oyuncu, sinema yazarları bulunan aydınlar, gazetecilerde bir ortak bildiri yayımlayarak bu dörtlü sansüre, devlet sansürüne, polis sansürüne, korumasız sansüre karşı ilgililerin dikkatini çekmişler. Anayasaya aykırı kanunları ayıklamakla görevli kurulu uyararak istemilerse de yine bir ölü sessizliğe, le karışmışlardır. Devrimden sonra İstanbul Üniversitesi'nde kurulan Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı Anayasa ön tasarrısında film sansürü konusu da yer alıyordu. Çabıma Bakanı Sayın Bülent Ecevit o vakit yazdığı bir makede, film sansürünün tamamıyla kaldırılmasını, öntasarıda bunu sağlayan hükümleri Kurucu Meclisin hazırlayacağı Anayasada da yer almasını istemiş, aynı düşünceyi Mecliste de savunmuştu. Kurucu Meclis bu hükümü almamış, alınacak da iyi etti, zira gerçekte öntasarıdaki hüküm sanıldığı gibi sansürü kaldırıyor, bir fıkrada kaldırıldığı sansürü, ondan sonraki fıkrada, «sinema filmlerinin yapılmasının men'inden söz ederek yeniden koyuyordu. Şimdiki Anayasa, film sansürünü tanımayan, tamamıyla liberal bir görüşü yankılayan, uygar ülkelerde yurttaşlara tanınan bütün hak ve hürriyetleri, düşünce serbestliğini sağlayan bir metindir. Buna rağmen, sansür tüzüğü ve tüzüğün uygulandığı Anayasaya aykırı tutum bütün yüz knartziciliğiyle sürüp gitmektedir. Meselenin en kestirme çözüm yolu, sansürü tamamıyla kaldırarak, sinemayı da tiyatroya, basına, kitap konularında uygulanan hükümlere bağlamak; suç işlendiği vakit de bunu yürürlükteki kanunların ve Anayasasının çerçevesinde karşılamaktır. Mutlaka bir denetleme düşünülmüyorsa, bu da ancak, sinemacıların ve tamamıyla tarafsız kimselerden meydana gelen özel bir kurul eliyle yapılmalı ve «sinemanın kendi kendini denetlemesi»ni aşmamalıdır.

suatyalaz

ATATÜRK
GENÇLİĞİ

Ooo!
Hava gene
yağmurlu bugün!

DOĞUDAKİ
YATANDAS:

TANRIM!
BİR LOKMA
EKMEK!

BATIDAKİ
YATANDAS:

YAA RABBI!
BİR LOKMA
AF!